# وەقایعی کوردستان

رۆژنـامـەی ڕەسـمیی هـەرێمی کـوردسـتانە - وەزارەتـی داد دەری دەکـات

ژمارە (٣٠٤) سالّی بیست و سێ ١٨ ئایار ٢٠٢٢زایینی ٢٨ گولاّن ٢٧٢٢ کوردی ٢٨ شەوال ١٤٤٤ کۆچی

304

رێنمایی ژمارە(١٤)ی ساڵی ٢٠٢٢ وەزارەتی تەندروستی ١ لا
ڕێنمایی ئاسانکاریی لە جێبەجێکردنی حوکمەکانی یاسای پزیشکی دادی لە هەرێمی کوردستان
– عێراق ژمارە (١٦)ی ساڵی ٢٠٠١
ڕێنمایی ژمارە (٤)ی ساڵی ٢٠٢٢ وەزارەتی ناوخۆ ٢٤
دیاریکردنی شێواز و قەبارەو ڕەنگ و ناوەڕۆکی تابلۆی ئۆتۆمبیلی
(دیپلۆماسی و نەتەوەیەکگرتووەکان و خاچی سوور) لە هەرێمی کوردستان
ڕێنمایی ژمارە (٥)ی ساڵی ٢٠٢٢ وەزارەتی ناوخۆ ٢٧
هەمواری سێیەمی ڕێنمایی تایبەت بە ڕێکخستنی کاری کۆمپانیاکانی (هاوردەکردن و گواستنەوە
و فرۆشتنی ئۆتۆمبێل) و پیشانگاکانی فرۆشتنی ئۆتۆمبێل ژمارە(٣)ی ساڵی ٢٠٢١
ڕێنمایی ژمارە (٣) ی ساڵی ٢٠٢٢ دەستەی پاراستن وچاککردنی ژینگە ٢٩
ڕێنمایی سنورداركردنی ئاوی چارەسەركراوی ئاوەڕۆكان و دووبارە بەكارهێنانەوەی
بەیانی ژمارە (٧)ی ساڵی ٢٠٢٢ وەزارەتی ناوخۆ ٣٧
هێنانە کایەی گوندی (ئاشتی)
بەیانی راستکردنەوە وەزارەتی ناوخۆ
ڕێنمایی ژمارە (٨ و ٩)ی ساڵی ٢٠٢٢ وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی ٣٨
بەیان ژمارە(٢)ی ساڵی ٢٠٢٢ وەزارەتی دارایی وئابووری ٣٩
بەیانی ژمارە (٢٠)ی ساڵی ٢٠٢٢ وەزارەتی تەندروستی ٣٩

Address: Franswa Metran Cross
www.gov.krd/moj , www.yasaii.info

ناونیشان: هەولێر - چوارڕیانی فرەنسوا میتران - باڵەخانەی وەزارەتی داد
تەلەفۆن: ٠٦٦ ٢٢٤ ٥٥٠٨ - ٠٦٦ ٢٢٤ ٥٥٠٧ - ٠٦٦ ٢٢٤ ٥٥١٤

# وقائع كوردستان

الجريدة الرسمية لأقليم كوردستان - تصدر من قبل وزارة العدل

العدد (٣٠٤) السنة ثلاثة وعشرون ١٨ ايار ٢٠٢٣ م. ٢٨ گولان ٢٧٢٣ ك. ٢٨ شوال ١٤٤٤ هـ.

The Weekly Formal Newspaper of Kurdistan Region , Published by Ministry of Justice

# 304


| | ص |
|---|---|
| **تعليمات رقم (١٤) لسنة ٢٠٢٣ وزارة الصحة** | |
| تعليمات تسهيل تنفيذ احكام قانون الطب العدلي لاقليم كوردستان - العراق رقم (١٦) لسنة ٢٠٠١ | ٤١ |



| فهرست المواضيع باللغة الكوردية فقط | ص |
|---|---|
| تعليمات رقم (٤) لسنة ٢٠٢٣ وزارة الداخلية | ٢٤ |
| تعليمات رقم (٥) لسنة ٢٠٢٣ وزارة الداخلية | ٢٧ |
| تعليمات رقم (٣) لسنة ٢٠٢٣ هيئة حماية وتحسين البيئة | ٢٩ |
| بيان رقم (٧) لسنة ٢٠٢٣ وزارة الداخلية | ٣٧ |
| بيان تصحيح وزارة الداخلية | |
| بيان رقم (٨ و ٩) لسنة ٢٠٢٣ وزارة العمل والشؤون الاجتماعية | ٣٨ |
| بيان رقم (٢) لسنة ٢٠٢٣ وزارة المالية والاقتصاد | ٣٩ |
| بيان رقم (٢٠) لسنة ٢٠٢٣ وزارة الصحة | ٣٩ |


No. 304 Date: May 18, 2023 Vol.: 23

چاپخانەی شەهاب - هەولێر
٠٧٥٠ ٤٤٨ ٣٨٦٣

Address: Franswa Metran Cross
www.gov.krd/moj , www.yasaii.info

العنوان - أربيل - تقاطع فرانسوا ميتران - بناية وزارة العدل
تلفون: ٠٦٦ ٢٢٤ ٥٥٠٨ - ٠٦٦ ٢٢٤ ٥٥٠٧ - ٠٦٦ ٢٢٤ ٥٥١٤

**وەزارەتی تەندروستی**

**ژمارە: ٧٨٥٧ لە ٢٠٢٣/٥/٤**

پاڵپشت بە ئەحکامی هەردوو ماددەی (١٢) و (٣٢) لە یاسای پزیشکی دادی لەهەرێمی کوردستان – عێراق ژمارە (١٦)ی ساڵی ٢٠٠١ و ماددەکانی (٢) و ماددەی (٧) لە یاسای وەزارەتی تەندروستی ژمارە (١٥)ی ساڵی ٢٠٠٧ ئەم رێنماییەی خوارەوەمان دەرکرد:

**رێنمایی ژمارە (١٤)ی ساڵی ٢٠٢٣**

**رێنمایی ئاسانکاریی لە جێبەجیکردنی حوکمەکانی یاسای پزیشکی دادی لە هەرێمی کوردستان – عێراق ژمارە (١٦)ی ساڵی ٢٠٠١**

**بەشی یەکەم**

**پێناسە و ئامانجەکان**

**ماددەی (١):**

مەبەست لەم زاراوە ە دەستەواژانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە بۆ مەبەستی ئەم ڕێنماییە:

**یەکەم: هەرێم:** هەرێمی کوردستان - عێراق.

**دووەم: وەزارەت:** وەزارەتی تەندروستی لە هەرێم.

**سێیەم: وەزیر:** وەزیری تەندروستی لە هەرێم.

**چوارەم: پەیمانگا:** پەیمانگای پزیشکی دادی.

**پێنجەم: بەڕێوەبەری پەیمانگا:** بەڕێوەبەری پەیمانگای پزیشکی دادی.

**شەشەم: ئەنجومەن:** ئەنجومەنی پەیمانگای پزیشکی دادوەری.

**حەوتەم: خزمایەتی هەتا پلەی سێیەم:** بریتییە لە خزمایەتی لە ڕەچەڵەک یا ژن و ژنخوازیی لە پلەکانی خزمایەتی یەکەم یا دووەم یا سێیەم.

**هەشتەم:کەسانی خاوەن پەیوەندیی بەهێز:** ئەو کەسانەن کە پەیوەندییەکی هاوڕێیەتی یا دۆستایەتی پتەو پێکەوەیان دەبەستێتەوە یا ئەو کەسەی کە لە گەڵیدا دەژی یا هاوخوانیەتی و، ئەو کەسەی کە ناتوانێ بۆچوونی خۆی لە کێشەکەی ئەو دەرببڕێت بەبێ لایەنگیریی چاوەڕوانکراو.

**ماددەی (٢): ئەم رێنماییە ئەم ئامانجانەی خوارەوە لەخۆ دەگرێت:**

**یەکەم:** رێکخستنی کاری پزیشکی دادی لە هەرێم.

**دووەم:** بەرزکردنەوەی ئاستی لێهاتوویی ئەو کەسانەی کە لە پزیشکی دادی لە هەرێم کار دەکەن و، پەرەپێدانی کارەکانیان بۆ یارمەتیدانی دادپەروەری.

**سێیەم:** دیاریکردنی پەیکەری پەیمانگا و تایبەتمەندییەکانی و مەرج و ئەرکەکانی ئەو کەسانەی کە کاری تێدا دەکەن.

**چوارەم:** رێکخستنی رەوتی کارەکان لە پەیمانگای پزیشکی دادی و فەرمانگەکانی پزیشکی دادی لە ناوەندی پارێزگاکان.

**ماددەی (٣):**

پەیمانگای پزیشکی دادی و فەرمانگەکانی پزیشکی دادی لە پارێزگاکان بەم رێگایانەی خوارەوە هەوڵدەدەن بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانیان:

**یەکەم:** یەکخستنی شێوازی کاری پزیشکی دادی لە هەرێم و چاودێری جێبەجێکردنی.

**دووەم:** پێشکەشکردنی شارەزایی زانستی و تەکنیکی بۆ دامودەزگای دادوەریی و لایەنەکانی لێکۆڵینەوەی پەیوەندیدار.

**سێیەم:** راهێنانی کادیرانی پزیشکی دادی و تەندروستی و تەکنیکی.

**چوارەم:** ئامادەکردنی توێژینەوەکانی پەیوەندیدار بە پزیشکی دادی.

**پێنجەم:** ئەنجامدانی شیکردنەوەی ئاماریی بۆ ڕووداوە پزیشکیە دادییەکان.

## بەشی دووەم

## پەیکەری پزیشکی دادی وبەشەکانی پەیمانگا و فەرمانگەکانی پزیشکی دادی لەپارێزگاکان و تایبەتمەندییەکانیان

**ماددەی (٤):**

**یەکەم: پەیکەری پزیشکی دادی لە هەرێم لەمانەی خوارەوە پێکدێت:**

أ- پەیمانگا کە بارەگاکەی لە هەولێری پایتەختە و بەستراوەتەوە بە وەزارەت، کە (پزیشکێکی دادی) بە پلەی (بەڕێوەبەری گشتی) سەرۆکایەتی دەکات و لە لایەن وەزیرەوە دەپاڵێورێت و بە بڕیاری سەرۆک وەزیران دادەمەزرێت، بە گوێرەی حوکمەکانی ماددەی نۆیەم لە یاسای پزیشکی دادی لەهەرێمی کوردستان ژمارە (١٦)ی ساڵی ٢٠٠١.

ب- فەرمانگەکانی پزیشکی دادی لە ناوەندی پارێزگاکانی هەرێم کە لە رووی کارگێڕییەوە بەستراونەتەوە بە فەرمانگەکانی تەندروستی لەم پارێزگایانە و، لە رووی تەکنیکیەوە بەستراونەتەوە بە پەیمانگا وە پزیشکێکی دادی سەرۆکایەتی دەکات.

**دووەم:** وەزیر بۆی هەیە لەو پارێزگایانەی کە زانکۆی پزیشکی تێدایە لە کاتی پێویستدا فەرمانگەی پزیشکی دادی بگۆڕێت بۆ پەیمانگای دادی.

**ماددەی (٥): پەیکەری پەیمانگا لەمانەی خوارەوە پێکدێت:**

**یەکەم:** ئەنجومەنی پەیمانگا.

**دووەم:** بەشەکانی پەیمانگا.

**ماددەی (٦):**

ئەنجومەنی پەیمانگا بەم جۆرەی خوارەوە پێکدێت و دەسەڵاتەکانی خۆی بە گوێرەی دەقی هەر دوو ماددەی حەوتەم و هەشتەم لە یاسای پزیشکی دادی لە هەرێمی کوردستان ژمارە (١٦)ی ساڵی ٢٠٠١ بەکار دەهێنێت:

**١- پەیکەری ئەنجومەنی پەیمانگا:-**

**یەکەم:** ئەنجومەنی پەیمانگا پێکدێت لەمانەی خوارەوە:

١- بەڕێوەبەری پەیمانگا- سەرۆک.

٢- نوێنەرێک لە وەزارەتی (پێشمەرگە) کە وەزیری کاروباری (پێشمەرگە) لەنێوان پزیشکە سەربازییەکان هەڵیدەبژێرێت - ئەندام.

٣- نوێنەرێک لە وەزارەتی ناوخۆ کە وەزیری ناوخۆ هەڵیدەبژێرێت لەنێوان ئەفسەرانی پۆلیس کە نابێ پلەکەی لە موقەدەم کەمتر بێت و هەڵگری بڕوانامەی بەکالۆریۆس بێت لە یاسا یا فەرمانبەری یاسایی بێت لە کەسانی پسپۆڕ لە وەزارەتی ناوخۆ - ئەندام.

٤- نوێنەرێک لە ئەنجومەنی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی لە هەرێم کە ئەنجومەن هەڵیدەبژێرێت لەنێوان وانەبێژانی وانەی پزیشکی دادی لە زانکۆکانی هەرێم – ئەندام.

٥- دادوەرێک کە نابێ پۆلەکەی لە پۆلی دووەم کەمتر بێت و ئەنجومەنی دادوەری هەڵیدەبژێرێت – ئەندام.

٦- داواکارێکی گشتی کە نابێ پۆلەکەی لە پۆلی دووەم کەمتر بێت وە ، وەزیری داد هەڵیدەبژێرێت – ئەندام.

٧- سەرۆک بەشەکانی پەیمانگای پزیشکی دادی – ئەندامان.

٨- سێ پزیشکی دادی کە وەزیر هەڵیدەبژێرێت – ئەندامان.

٩- پزیشکێکی پسپۆڕ کە وەزیر هەڵیدەبژێرێت بۆ ماوەی دوو ساڵ کە شیاوی درێژکردنەوەیە – ئەندام.

**دووەم:** ئەنجومەنی پەیمانگا هەر سێ مانگ جارێک کۆ دەبێتەوە و سەرۆکی ئەنجومەن بۆی هەیە بانگهێشتیان بکات بۆ کۆبوونەوە هەر کاتێک کە پێویست بێت و، ڕێژەکەش بە ئامادەبوونی دوو لەسەر سێی ئەندامانی ئەنجومەن تەواو دەبێت و، بڕیارەکان بە دەنگی زۆرینەی ئەندامانی ئامادەبوو دەردەچێت و، ئەگەر دەنگەکان یەکسان بوون، ئەوا ئەو لایەنەی کە دەنگی سەرۆکی لەگەڵە سەردەکەوێت.

**سێیەم:** ئەنجومەن بۆی هەیە کەسانی شارەزا و پسپۆڕ بانگهێشت بکات بۆ ئامادەبوون لە دانیشتنەکان بەبێ ئەوەی مافی دەنگدانیان هەبێت.

**٢- ئەرکەکانی ئەنجومەنی پەیمانگا:**

ئەنجومەنی پەیمانگا ئەم ئەرکانەی خوارەوەی لە ئەستۆیە:

**یەکەم:** ئامادەکردنی پلانی ساڵانەی پزیشکی دادی لە هەرێم و بەدواداچوونی جێبەجێکردنی.

**دووەم:** ئامادەکردنی بوودجەی ساڵانە و ژمێریاریی کۆتایی پەیمانگا و فەرمانگە پزیشکیەکانی سەر بەوان.

**سێیەم:** دانانی لیژنەیەک لە ئەندامانی خۆی کە لە سێ پزیشکی دادی پێکدێت، لەوانەی کە لە خزمەت بەردەوامن بۆ سەیرکردنی ئەو ناڕەزاییانەی کە سەبارەت بە ڕاپۆرتەکانی پزیشکی دادی پیشکەش دەکرێن.

**چوارەم:** پێشنیارکردنی ئەوەی کە بە شیاوی دەزانێت سەبارەت بە میتۆدەکانی پزیشکی دادی و خوێندنی باڵای پسپۆڕیی بۆ پزیشکانی دادی.

**پێنجەم:** پە سندکردنی کردنەوەی خولی ڕاهێنان بۆ خاوەن پیشە پزیشکی و تەندرو ستی و تەکنیکییەکان لە فەرمانگەکانی پزیشکی دادی.

**شەشەم:** پێشنیاری پێدانی مۆڵەتی خوێندن بە فەرمانبەرانی فەرمانگەکانی پزیشکی دادی یا شاندکردنیان.

**حەوتەم:** پێشنیاری پێدانی پاداشت بە فەرمانبەرانی فەرمانگەکانی پزیشکی دادی بۆ هاندانی ئەدای نایابیان.

**هەشتەم:** سەیرکردنی ئەو بابەتانەی کە لەلایەن وەزیر یان بەڕێوەبەری پەیمانگاوە رەوانەی لایان دەکرێت.

**ماددەی (٧):**

**یەکەم:** بەرێوەبەری پەیمانگا تایبەتمەندییەکانی لە ئەستۆ دەگرێت و ئەو دەسەڵاتانە بەکاردەهێنێت کە لە یاسای پزیشکی دادی هەرێمی کوردستان ژمارە ( ١٦) ی ساڵی ٢٠٠١ و ئەم رێنماییەدا هاتوون و، راستەوخۆ دەبەسترێتەوە بە وەزیر و، سکرتاریەتێک لەسەر ئاستی بەش هاوکاری دەکات.

**دووەم:** - سکرتاریەتی بەرێوەبەری پەیمانگا لە لایەن فەرمانبەرێکەوە سەرۆکایەتی دەکرێت کە هەڵگری بڕوانامەی سەرەتایی زانکۆیی بێت لە یاسا یا کارگێڕی یا پسپۆڕییەکانی پەیوەست بە پزیشکی دادی کە نابێ پلەکەی لە پلەی شەشی پلەبەندیی فەرمانبەران کەمتر بێت و دەبێ خاوەن شارەزایی بێت و ئەم ئەرکانەی خوارەوە لە ئەستۆ دەگرێت: -

أ - رێکخستنی پۆستەی بەرێوەبەری پەیمانگا و وادە و سەردان و دیمانە و کۆبوونەوەکانی.

ب - وەرگرتن و رێکخستنی نووسراوەکان و ئامادەکردنی یاداشت و نووسراوە دەرەکییەکان و بەدواداچوونیان.

ج - بەدواداچوونی پۆستەی نهێنی.

د - هەماهەنگی و بەدواداچوون و رێکخستنی پەیوەندیی نێوان بەشەکانی پەیمانگا و بەرێوەبەرەکەی.

ه - بەدواداچوونی کۆبوونەوە و کۆنفرانسەکانی پەیوەندیدار بە پەیمانگا و پزیشکی دادی و بەدیکۆمێنت کردنیان.

و - یارمەتیدانی بەرێوەبەری پەیمانگا لە جێبەجێکردنی ئەرک و تایبەتمەندییەکانی وەک سەرۆکی ئەنجومەنی پەیمانگا و بەدیکۆمێنت کردنی کۆبوونەوە و بڕیارەکانی و بڵاوکردنەوەیان و بەدواداچوونی جێبەجێکردنیان.

**ماددەی (٨):**

**یەکەم:** بەشەکانی پەیمانگا و بەشەکانی فەرمانگەکانی پزیشکی دادی لە پارێزگاکان لەمانەی خوارەوە پێکدێن:

أ - بەشی پشکنینی زیندووان.

ب - بەشی پشکنینی مردووان.

ج - بەشی تاقیگە.

د - بەشی وێنەگرتن و تیشک.

ه - بەشی ئامار و توێژینەوە.

و - بەشی ددان.

ز - بەشی کارگێڕی.

ح - بەشی یاسایی.

ط - بەشی ژمێریاری.

**دووەم:**

١- بەشی زیندووان و بەشی مردووان و بەشی ددان پزیشکێکی دادی پسپۆڕ سەرۆکایەتی دەکات و، بەشی وێنەگرتن وتیشک پزیشکێکی پسپۆڕ سەرۆکایەتی دەکات و، هەر یەک لەوانەش ژمارەیەک فەرمانبەر و یاریدەدەری پزیشکی هاوکاریان دەکەن.

٢- بە شی تاقیگە پزیشکێکی دادی سەرۆکایەتی دەکات و ژمارەیەک فەرمانبەر و یاریدەدەری پزیشکی هاوکاریی دەکەن.

٣- بەشی ئامار و توێژینەوە پزیشکێکی دادی یا پسپۆڕێکی بواری ئامار و توێژینەوە سەرۆکایەتی دەکات و ژمارەیەک فەرمانبەر و یاریدەدەری پزیشکی هاوکاری دەکەن.

٤- بەشی کارگێڕی و بەشی یاسایی و بەشی ژمێریاری لە هەر یەکە لە پەیمانگا و فەرمانگەکانی پزیشکی دادی لە پارێزگاکان، بەڕیوەبەری بەشێک سەرۆکایەتی دەکات کە نابێ لە پلەی شەشی پلەبەندیی فەرمانبەران کەمتر بێت و هەڵگری بڕوانامەی زانکۆیی سەرەتایی بێت لە یاسا یان کارگێڕی و ئابووری یا ژمێریاری یا فەرمانبەرێکی شارەزای ژمێریاری بێت.

**سێیەم:** وەزیر بۆی هەیە لەسەر پێشنیاری بەڕێوەبەری پەیمانگا بەشی نوێ لە پەیمانگا یا فەرمانگەکانی پزیشکی دادی لە پارێزگاکان بکاتەوە.

**ماددەی (٩):بەشی پشکنینی زیندووان ئەم ئەرکانەی خوارەوەی لە ئەستۆدایە: -**

**یەکەم:** خەمڵاندنی تەمەن.

**دووەم:** پێ سپێریی لەسەر کەسەکان و دایەنیی منداڵ.

**سێیەم:** ئالوودەبوون و نەخۆشییە جەستەییەکان و کەمئەندامی.

**چوارەم:** زەبری دەرەکی.

**پێنجەم:** پەیوەندییە سێکسیەکان و دیاریکردنی ڕەگەز.

**شەشەم:** دیاریکردنی رەچەڵەک.

**حەوتەم:** دووگیانی و لەبارچوون و لەباربردنی منداڵ.

**هەشتەم:** شیانبوون بۆ هاوسەرگیری.

**نۆیەم:** منداڵبوون و نەزۆکی و پەککەوتوویی سێکسی.

**دەیەم:** سەلامەتی هێزی عەقڵی بەهۆی دەسەڵاتبەندیی و پێسپێریی و سەرکاری و ئەوانیتر.

**یازدەیەم:** پشکنینی توانای جەستەیی بە مەبەستی دامەزراندن لە پۆستە گشتییەکان.

**دوازدەیەم:** هەر پشکنینێکی تر بۆ زیندووان کە لەرێگای لایەنە دادوەریی یا لێکۆڵینەوەکانەوە نێردراوە.

**سێزدەیەم:** دەربڕینی را و بۆچوون لەسەر رووداوە دادییەکان.

**چواردەیەم:** بەشداریکردن لە لیژنەکانی پشکنینی رووداوە دادییەکان.

**ماددەی (١٠): بەشی پشکنینی مردووان ئەم ئەرکانەی خوارەوەی لە ئەستۆدایە: -**

**یەکەم:** وەرگرتن و رادەستکردنی تەرمەکان و بەدیکۆمێنت کردنی لە تۆمارەکاندا.

**دووەم:** توێکاریی تەرم و ئەندامەکانی جەستە و دەرکردنی بڕوانامەی مردن دوای تەواوبوونی توێکاری.

**سێیەم:** پاراستنی تەرمەکان.

**چوارەم:** نۆژەنکردنەوەی بەفرگرەکانی تایبەت بە پاراستنی تەرمەکان.

**پێنجەم:** وەرگرتنی پەنجەمۆری تەرمە نەناسراوەکان لەڕێگەی بەڕێوەبەرایەتی بەڵگەی تاوان.

**شەشەم:** ڕێکخستنی فۆرمی ئاماری تایبەت بە تەرمە نەناسراوەکان لەڕێگەی بەڕێوەبەرایەتی بەڵگەی تاوان.

**حەوتەم:** بەدواداچوون بۆ رادەستکردنی تەرمە نەناسراوەکان بە خاوەنەکانیان دوای ناسینەوەیان بە پیشاندانی وێنە و وەرگرتنی زانیاری لێیان و دەرکردنی بڕوانامەی مردن.

**هەشتەم:** بەدواداچوون بۆ بابەتەکانی پەیوەندییدار بە تەرمە نەناسراوکان لە ئەگەری نەناسینەوەیان و بەدواداچوون بۆ ناشتنی ئەو تەرمانەی کە کەسوکاریان نەگەڕاونەتەوە بۆ وەرگرتنەوەیان بەپێی ماوە و حوکمەکانی هاتوو لە یاسای تەندروستی گشتی ژمارە (٨٩)ی ساڵی ١٩٨١.

**ماددەی (١١):بەشی تاقیگە ئەم ئەرکانی خوارەوەی لە ئەستۆدایە: -**

**یەکەم:** وەرگرتن و پشکنینی مادەی هۆشبەر و کارتێکەرە عەقڵییە دەستبەسەرداگیراوکان و ئەلکهول.

**دووەم:** پشکنینی بەکتریۆلۆژی.

**سێیەم:** پشکنینی شلەمەنی جەستە و قژ و ریشاڵەکان و ئەو پشکنینانەی تر کە خاوەن سروشتی پزیشکی دادین.

**چوارەم:** شیکاری دادی و ژەهراویبوون.

**پێنجەم:** پشکنینی سیرۆلۆژی.

**شەشەم:** پشکنینی تاقیگەیی پەرتەوازە.

**حەوتەم:** پشکنینی نمونە وەرگیراوەکان لە تەرمی مردووان.

**هەشتەم:** پشکنینی ئەو دەرمانانەی کە بۆ چارەسەر بەکاردێن یا ئەوانەی کە پەیوەندیان بە تاوان یان مردنەوە هەیە.

**نۆیەم:** پشکنینی بافتزانی.

**ماددەی (١٢):بەشی وێنەگرتن و تیشک ئەم ئەرکانەی خوارەوەی لە ئەستۆدایە:-**

**یەکەم:** وەرگرتنی توێژاڵە تیشکییەکان.

**دووەم:** ئەنجامدانی پشکنینی سۆنەر.

**سێیەم:** وەرگرتنی وێنە لە رووداوەکانی پشکنینی زیندووان و مردووان.

**ماددەی (١٣): بەشی ئامار و توێژینەوە ئەم ئەرکانەی خوارەوەی لە ئەستۆدایە:-**

**یەکەم:-** کۆکردنەوە و وردبینی داتا و ئامار و توێژینەوەکان.

**دووەم:** ڕێکخستن و کۆکردنەوە و ئامادەکردنی ئامارەکانی پەیوەست بە رووداوەکانی پزیشکی دادی.

**سێیەم:** ئامادەکردنی راپۆرتی ساڵانەی تایبەت بە چالاکییەکانی پزیشکی دادی لە هەرێم.

**چوارەم:** تەواوکردنی مامەڵەی نووسراوەکانی پشتڕاستکردنەوەی مردن و بڕوانامەکانی مردن و بەدواداچوونی.

**پێنجەم:** ئامادەکردنی پلانی ڕاهێنانی پزیشکی دادی بۆ فەرمانبەران و بەدواداچوون بۆ جێبەجێکردنی.

**شەشەم:** ئامادەکردن و بڵاوکردنەوەی توێژینەوە دادی و زانستییەکان.

**ماددەی (١٤): بەشی کارگێڕی ئەم ئەرکانەی خوارەوەی لە ئەستۆدایە:-**

**یەکەم:** بەدواداچوونی دیسپلینی فەرمانبەران و پێکهێنانی لیژنەکانی لێکۆڵینەوە و ئەو سزایانەی کە بەسەریاندا سەپێنراوە و جێبەجێکردنیان.

**دووەم:** ڕێکخستنی کاری سەرچاوە مرۆییەکان، خزمەتگوزارییە کارگێڕییەکان، بەڕێوەبردن و ڕێکخستنی کۆگاکان.

**سێیەم:** بەڕێوەبردن و سەرپەرشتیکردنی کارەکانی بیناسازی و چاککردنەوە و کارە ئەندازیارییەکان و لەحیمکاریی و ئاسنگەریی و لێکدان و نۆژەنکردنەوەی کەلوپەل و پێداویستیەکانی تر.

**چوارەم:** پاراستن و نۆژەنکردنەوە و چاککردنەوەی ئۆتۆمبێل و ئامێرە پزیشکی و خزمەتگوزارییەکان.

**پێنجەم:** ئەنجامدانی ئەو کار و ئەرک و تایبەتمەندییانەی کە لەلایەن بەڕێوەبەرەوە پێیان دەسپێردرێ.

**ماددەی (١٥): بەشی یاسایی ئەم ئەرکانەی خوارەوەی لە ئەستۆدایە:-**

**یەکەم:** بەڕێوەبردنی کاروباری یاسایی و دەربڕینی بۆچوون و پێدانی ڕاوێژ لەسەر بابەتە یاساییەکان.

**دووەم:** بە شداریکردن لە ئامادەکردنی پڕۆژە یا سا و ڕێنماییەکانی تایبەت بە پزیشکی دادی و دەربڕینی را و بۆچوون لەبارەیانەوە.

**سێیەم:** نوێنەرایەتیکردنی پەیمانگا یان فەرمانگەی پزیشکی دادی لە پارێزگاکان لەبەردەم دادگاکان و دەزگاکانی تری لێکۆڵینەوە و ئەوانی دیکە.

**چوارەم:** ئامادەکردن یان بەشداریکردن لە ئامادەکردنی توێژینەوەکانی تایبەت بە پزیشکی دادی.

**ماددەی (١٦): بەشی ژمێریاری ئەم ئەرکانەی خوارەوەی لە ئەستۆدایە:-**

**یەکەم:** هەستان بە کاری تۆمارە ژمێریارییەکان و ڕێکخستنی مامەڵەکانی ئاڵوگۆڕ و دانان و ڕێکخستنی بەڵگەنامە و دەرخستە و چەکەکان و دەرخستەی بانکی و پێشینەکان و ئەمانەتەکان و داهات و خەرجییەکان و بەراوردکردنیان.

**دووەم:** ڕێکخستن و خەرجکردنی مووچەی فەرمانبەران و هەموو ئەو شتانەی کە پەیوەستن بە پلەبەرزکردنەوە و پاداشت و ئامادەنەبوون و لێبڕینەکان.

**ماددەی (١٧):**

بەڕێوەبەری فەرمانگەی پزیشکی دادی لە پارێزگا هەمان تایبەتمەندی و دەسەڵاتەکانی بەڕێوەبەری پەیمانگای هەیە لەو چوارچێوەیەی کە پەیوەستە بە بەڕێوەبردنی فەرمانگەی پزیشکی دادی لە پارێزگا و بەشەکانی بەپێی حوکمەکانی ئەم ڕێنماییە.

## بەشی سێیەم
## ڕێسا گشتییەکانی ڕەوتی کاری پزیشکی دادی

**ماددەی (١٨):**

**یەکەم:** وەسف و وردەکاری ئەو ڕووداوانەی کە لەلایەن دەسەڵاتی دادوەری یان لایەنی لێکۆڵینەوەی تایبەتمەند ڕەوانەی پەیمانگا دەکرێن لە تۆمارێکی تایبەتدا تۆمار دەکرێن، کە تێیدا ژمارە و ڕێکەوت و ئەو لایەنەی کە ناردوویەتی و وەسفی حاڵەتی نێردراو و ڕێکەوتی وەرگرتن و ناوی کەسی وەرگر و هەر تێبینیەکی تر لەسەر شێوازی هەڵگرتن و بەرگکردنەکە تۆمار دەکرێت و، پسوولەیەکی وەرگرتن دەدرێت بەو کەسەی کە ڕێپێدراوە بە ڕادەستکردنی و هەموو ئەو وەسفانەی سەرەوەی تێدا جێگیر دەکرێت.

**دووەم:** دەبێ ناسنامەی کەسەکە یان تەرمەکە یا سەلامەتی ئەو کەرەستانەی کە نێردراون پشتڕاست بکرێنەوە و، لە ژێر ڕۆشنایی ئەوەشدا بەپێی حوکمەکانی ئەم ڕێنماییە بڕیار دەدرێت بە وەرگرتن یا گەڕاندنەوەی.

**سێیەم:** - پەیمانگا دەتوانێت ئەو کەرەستە یا ڕووداوانە ڕەت بکاتەوە کە ئاراستەی کراون ئەگەر مەرجەکانی ناردنیان تێدا نەبێت یا خود لە ئەنجامی پشکنینی سەرەتاییدا دەربکەوێت کە پاراستنی پاکەتەکان تەندروست نەبووە و بەدەر نەبووە لە پچڕان یان دەستکاری کردن.

**چوارەم:** - ئەگەر پەیمانگا بە هەر هۆکارێک بڕیاریدا بە ڕەتکردنەوەی وەرگرتنی کەرەستە نێردراوەکان، ئەوا پەیمانگا بەرگی کەرەستە نێرادراوەکان دەخاتە ناو بەرگێکی تر کە بە مۆری پەیمانگا مۆرکراوە و، دەیگەڕێنێتەوە بۆ لایەنی تایبەتمەندی خۆی –تەنانەت پاش دانان و تۆمارکردنیشی بۆ دڵنیابوون لە ناوەڕۆکەکەی و دەستکاری نەکردنی پێش دەستپێکردنی تاقیکردنەوەکە.

**ماددەی (١٩):**

**یەکەم:-** بەڕێوەبەری پەیمانگا یان بەڕێوەبەری فەرمانگەی پزیشکی دادی لە پارێزگاکان ڕووداوی وەرگیراو ڕەوانەی بەشی پەیوەندیدار دەکات یان دەینیرێت بۆ لیژنەیەک کە لە سێ پزیشکی دادی پێکهاتووە، ئەگەر پاساوێک بۆ ئەو کارە هەبێت.

**دووەم:-** وەک ڕیزپەڕێک لەحوکمەکانی بڕگەی (یەکەم)ی ئەم مادەیە، ڕووداوەکانی پەیوەست بە تاوانەکانی دژ بە ڕەوشت و ئادابی گشتی و، ڕووداوی خەمڵاندنی تەمەن دەخرێنە بەردەم لیژنەیەک کە لە سێ پزیشکی پسپۆڕ پێکهاتوون.

**سێیەم:** بەڕێوەبەری پەیمانگا، بە فەرمانێکی کارگێڕی لیژنەیەکی هەمیشەیی پێکدەهێنێت بۆ پشکنینی ڕووداوەکانی پەیوەست بە تاوانەکانی دژ بە ڕەوشت و ئادابی گشتی و، ڕووداوەکانی خەمڵاندنی تەمەن و، هەرکاتێک پێویست بوو ئەوا پێداچوونەوەی بۆ دەکرێت.

**چوارەم:** بەڕێوەبەری پەیمانگا یان بەڕێوەبەری فەرمانگەی پزیشکی دادی لەپارێزگاکان هەر کاتێک کە بە گونجاوی بزانێت،دەتوانێت بڕیار لەسەر پێکهێنانی هەر جۆرە لیژنەیەکی پشکنینی هەمیشەیی بدات

**پێنجەم:** هیچ ئەندامێکی لیژنەکانی پشــکنینی هەمیشــەیی ناگۆڕدرێت، جگە بە داواکارییەک کە تێیدا هۆکـارەکەی دیـاری کرابێـت یـان لەســەر بنەمـای بوونی هۆکـارێـک لە هۆکـارەکـانی نـاکۆکی بەرژەوەندییەکان ، بەپێی بڕیاری بەڕێوەبەری پەیمانگا یان بەڕێوەبەری فەرمانگەی پزیشــکی دادی لەپارێزگاکان.

**شـەشـەم:** لە ئەگەری گۆڕینی هەر ئەندامێکی لیژنەی پشکنینی هەمیشـەیی بە هەر هۆکارێک بێت، ئەمە لە راپۆرتی پزیشـکی دادی ئەو رووداوەی کە پشـکنینەکەی لەسـەر ئەنجامدراوە تۆمار دەکرێت لەگەڵ ئاماژەدان بە هۆکاری گۆڕینەکە.

**ماددەی (٢٠):**

بەشــەکان یان لیژنەکانی پشــکنین ئەو رووداوانەی کە بۆیان رەوانە دەکرێن، هەر لەگەڵ وەرگرتنیان لە تۆمارێکی تایبەتدا تۆماریان دەکەن، کە تێیدا رێکەوتی وەرگرتنیان لە پەیمانگا و ژمارەی هاتووی گشـتی لە پەیمانگا، ژمارە و رێکەوت و لایەنی دادوەری یا لێکۆڵینەوەی داواکاری پشکنین، وەسفەکانی کەرەستە یا حاڵەتە وەرگیراوەکە و هەر تێبینیەکی تر کە لەسەر بەرگ یا پاکەتەکانیان هەبێت تۆمار دەکرێن.

**ماددەی (٢١):**

لیژنەی پشکنین یان پزیشکی دادی تایبەتمەند - پێش دەستپێکردنی پشکنینەکە - ناسنامەی کە سەکە یا تەرمی مردووەکە یان مادەی نێردراو پشـتڕاسـت دەکاتەوە بە هاوتاکردنی وەسـف و تایبەتمەندییەکانی لەگەڵ ئەوەی کە لە نووسـراوی داواکاری پشــکنین یا فۆرمی داواکاری توێکارییدا نووســراوە، هەروا سەرنجی ناسنامە (لە سەر مەچەکی تەرمەکە)، مۆری سەر قوڵ و وێنەی سەر نووسراوە رەوانەکراوەکە دەدات و، هەموو ئەمانە لە سەرەتای راپۆرتی پزیشکی دادیدا جێگیر دەکات

**ماددەی (٢٢):**

**یەکەم:** لیژنەی پشــکنین یا پزیشــکی دادیی تایبەتمەند پشــکنینی پێویســت ئەنجام دەدات بەپێی بنەما پزیشکی و تەکنیکییە باوەڕپێکراوەکان.

**دووەم:** راپۆرتێکی پزیشــکی دادی - هەر لەگەڵ تەواوبوونی پشــکنینەکە و دەرکەوتنی ئەنجامەکانی - رێکدەخرێت کە وەسفی تەواوی رووداوە پزیشکیە پشکنراوەکە و، ئەو رێکارانەی کە تەواو کراون و، ئەنجامی ئەو پشـکنینانەی کە ئەنجام دراون و، هەر تێبینیەکی تر لەخۆدەگرێت کە پشـکنەر لەڕووی دادییەوە بە گرنگی دەزانێت و، هەموو ئەو دەقە یاسـاییی یا رێنماییانە دەخاتەڕوو، کە پێویســتە لە راپۆرتەکەدا باس بکرێن.

**سێیەم:** راپۆرتی پزیشکی دادی لەلایەن بەڕێوەبەری پەیمانگا یا بەڕێوەبەری فەرمانگەی پزیشکی دادی لە پارێزگا پەسند دەکرێت و ئینجا مۆر دەکرێت.

**ماددەی (٢٣):**

پەیمانگا و فەرمانگەی پزیشــکی دادی لە پارێزگاکان پابەندن بە ئەنجامدانی پشــکنینە پێویســتەکان و ناردنی ئەنجامەکان لە ماوەیەکی گونجاودا، لەو ســنوورەی کە پێویســتە بۆ ئەنجامدانی پشــکنینەکە و دەرکەوتنی ئەنجامەکانی و، نابێ لەو ماوەیەی کە پێویســتە زیاتر دوابخرێت، جگە لە هۆکارێکی ڕەوا نەبێت، کە ئەمەش لە راپۆرتی کۆتایی پزیشکی دادیدا ئاماژەی پێدەکرێت.

**ماددەی (٢٤):**

**یەکەم:** پەیمانگا یا فەرمانگەی پزیشکی دادی لە پارێزگاکان دەبێت دەستبەجێ دادوەری لێکۆڵینەوە یان فەرمانگەی لێکۆڵەری دادوەری یان دەسەڵاتی لێکۆڵینەوەی تایبەتمەند ئاگادار بکاتەوە، ئەگەر ئەو کەسەی کە پێویستە پشکنینی بۆ بکرێت رەتیکردەوە پشکنینەکە ئەنجام بدات یان ئەو نموونەیەی کە پێویستە پێشکەشی بکات، بۆ ئەوەی رێوشوێنی پێویست بەپێی حوکمەکانی ماددەی (٧٠) لە یاسای بنەماکانی دادگایی کردنی سزایی ژمارە ٢٣ی ساڵی ١٩٧٠ی هەمواركراو بەرامبەری بگیرێتەبەر.

**دووەم:** پەیمانگا و فەرمانگەی پزیشکی دادی لە پارێزگاکان دەبێ رژد بن لەسەر ئەوەی کە پشکنینی پزیشکی دادی و وەرگرتنی نموونە لە ئافرەتان لەرێگەی ئافرەتان یان بە ئامادەبوونی ئافرەتێک وەک هاوکار ئەنجام بدرێت، مەگەر ئەوەی کە بە هەر هۆکارێک نەتوانرێت ئەمە ئەنجام بدرێت.

**ماددەی (٢٥):**

**یەکەم:** پشکنینی توێکاری تەرم ئەنجام نادرێت، جگە بە بڕیاری دادوەری لێکۆڵینەوە یان لێکۆڵەری دادوەریی تایبەتمەند نەبێت، ئەویش بەپێی فۆرمی داوای توێکاری کە بە مۆری لایەنی لێکۆڵینەوەی نێرەر مۆر کراوە.

**دووەم:** فەرمانگەی لێکۆڵەری دادوەریی تایبەتمەند یان لایەنی لێکۆڵینەوەی تایبەتمەند دەبێت ئەو تەرمە بنێرێت بۆ پەیمانگا یان فەرمانگەی پزیشکی دادی لە پارێزگاکان، کە بڕیارە توێکاری بۆ ئەنجام بدرێت لەگەڵ فۆرمی داوای توێکاری تەرم کە لەگەڵ ئەم رێنماییەدا هاوپێچ کراوە.

**سێیەم:** دەکرێت تەرمەکە بەبێ توێکاری رادەست بکرێتەوە بە بڕیارێکی هۆکاردار لەلایەن دادوەری لێکۆڵینەوە، کە دەکرێت ئەمەش لەرێگەی لێکۆڵەری دادوەریی تایبەتمەندەوە بەدەستبهێنرێت.

**چوارەم:** پەیمانگای پزیشکی دادی یا فەرمانگەی پزیشکی دادی دەتوانێت فۆرمی توێکاری بۆ فەرمانگەی لێکۆڵەری دادوەریی تایبەتمەند لە پەیمانگاکە بنێرێت بە مەبەستی ناردنی بۆ لایەنی لێکۆڵینەوەی تایبەتمەند و، لە ئەگەری نەبوونی ئەو فەرمانگەیەی کە پێشتر باسکرا، ئەوا فۆرمەکە راستەوخۆ دەنێردرێت بۆ لایەنی لێکۆڵینەوەی تایبەتمەند.

**پێنجەم:** ئەگەر هاویشتراوی ئاگرین یان سەرەگوللەی ئاگرین یان هەر تەنێکی تر لە تەرمەکە دەرهێنرا، ئەوا دەبێت لێکۆڵەری دادوەریی تایبەتمەند ئاگادار بکرێتەوە بۆ رێکخستنی کۆنووسی رەوتی لێکۆڵینەوەی تایبەت بەم بابەتە.

**ماددەی (٢٦):**

پزیشکی دادی دوای تەواوکردنی پرۆسەی توێکاری تەرمەکە، بڕوانامەی مردنی پزیشکی دادی رێکدەخات بەپێی نموونەی بڕوانامەی مردنی باوەڕپێکراو کە لەلایەن وەزارەتەوە پەسەندکراوە، هەروەها وێنەیەکی رەسەنیشی دەدات بە کەسوکاری مردووەکە لەرێگەی بەشی یاسایی لە پەیمانگا.

**ماددەی (٢٧):**

نابێ توێکاری تەرمێک بکرێت، ئەگەر گومانی بوونی نەخۆشییەکی پەتای لێ بکرێت کە کەوتووەتە ژێر رێساکانی تەندروستی نێودەوڵەتی و،پەیمانگا دەبێت بەخێرایی دادوەری لێکۆڵینەوە لەرێگەی فەرمانگەی لێکۆڵەری دادوەریی تایبەتمەند و لایەنە تەندروستیە پەیوەندیدارەکان لەم بابەتە ئاگادار بکاتەوە.

ماددەی (٢٨):

**یەکەم:** نابێت گۆڕ هەڵبدرێتەوە بۆ پشـــکنینی تەرمی مردوو، تەنیا بە بڕیاری دادوەری لێکۆڵینەوە یان دادگای سـزایی تایبەتمەند نەبێت بەپێی ماددەی (٧١) لە یاسـای بنەماکانی دادگایی کردنی سـزایی ژمارە (٢٣)ی ساڵی ١٩٧١ی هەموارکراو.

**دووەم:** پەیمانگا یا فەرمانگەی پزیشـکی دادی لە پارێزگا، پزیشـکێکی دادیی بۆ ئامادەبوون لە هەڵدانەوەی گۆڕ دەســت نیشــان دەکات لەســەر داوای لایەنی دادوەریی تایبەتمەند و لەســەر بنەمای بڕیاری دادوەری لێکۆڵینەوە.

**سێیەم:** پزیشـکی دادیی دەست نیشـانکراو ئامادەی پرۆسـەی هەڵدانەوەی گۆڕەکە دەبێت بۆ دەرهێنانی تەرمی مردووەکە بەمەبەسـتی وەسـفکردن یان توێکاریی بۆ خسـتنەڕووی هۆکاری مردنەکە یان گرتنەبەری هەر ڕێوشوێنێکی تر کە دادوەری لێکۆڵینەوە داوای کردووە و، بۆی هەیە کە نۆڕین لەسەر تەرمە دەرهێنراوەکە ئەنجام بدات یا پشـکنینی بۆ بکات لەسـەر گۆڕەکە یا بیگوازێتەوە بۆ بەشـی تایبەت لەبەر ڕۆشـنایی پێداویسـتیە پزیشـکیەکان و لەبەر ڕۆشـنایی ئەنجامی داواکراو لە نۆڕینی تەرمەکە بەپێی بڕیاری دادوەری لێکۆڵینەوە.

## بەشی چوارەم
## ڕووداوە دادییەکان و ڕێکارەکانی

ماددەی (٢٩):

**یەکەم:** ڕووداوی پێشهاتەکانی ڕۆژانەی خاوەن بەرکەوتنی سووک بریتیین لە بەرکەوتنەکانی برینداربوون و ســووتـان و ژەهراویبوون بە هەموو جۆرەکـانیەوە، بەبێ گوێدانە هۆکـاری بەرکەوتنەکە و شێوازەکەی یان ئامرازی ڕوودانەکەی.

**دووەم:** پزیشکی دادی پشکنین بۆ برینە سووکەکان دەکات و تێبینیەکانی لە ڕاپۆرتی سەرەتایی پزیشکی دادیدا تۆمار دەکات، لەوانەش دەسـتنیشـانکردنی جۆری بەرکەوتنەکە و ئەو ئامێرەی کە بووەتە هۆکاری و، کاتی ڕوودانی و ماوەی پێویست بۆ چاکبوونەوەی و هەروەها بارودۆخی بەرکەوتووەکە.

**سێیەم:** ڕاپۆرتی سەرەتایی پزیشکی دادی لە دامەزراوە تەندروستیە گشتیەکان بە سێ وێنە دەنووسرێت، کە یەکێکیـان دەدرێتە فەرمـانگەی لێکۆڵەری دادوەری تـایبەتمەنـد، دووەمیـان دەدرێتە لایەنی لێکۆڵینەوەی تایبەتمەند یان کەسـی بەرکەوتوو یا کەسـێکی یاوەری بەرکەوتووەکە بەپێی دۆخەکە دوای نووسـینەوەی ناسـنامە یان ژمارەکەی و وێنەی سـێیەم لەو دامەزراوە تەندروسـتییەدا هەڵدەگیرێت کە لێی دەرچووە.

**چوارەم:** ئەگەر هەر پزیشـکێک لە یەکێک لە دامەزراوە تەندروسـتییە گشـتیەکان یان تایبەتیەکان گومانی ئەوەی هەبوو کە بەرکەوتنی نەخۆشـەکە بەهۆی کردەوەیەکی تاوانکارییەوە بووە، چ بووبێتە هۆی مردنی یان نەبووبێت، ئەوا پێویستە پاش چارەسەرکردنی بەرکەوتووەکە، ئەو بنکەی پۆلیسە ئاگادار بکاتەوە کە دەکەوێتە سنوورە جوگرافییەکەی و، لە ئەگەری مردنی، ئەوا پێویستە تەرمەکە ڕەوانەی فەرمانگەی پزیشکی دادی بکات بۆ توێکاریی و دیاریکردنی هۆکاری مردنەکەی و، هەروەها پێویستە وێنەیەکی سەرجەم ڕاپۆرتە سەرەتاییە پزیشکیەکان ڕەوانە بکات

**ماددەی (٣٠):**

**یەکەم:** ڕووداوی پێشهاتەکانی ڕۆژانەی خاوەن بەرکەوتنی مەترسیدار بریتین لەو بەرکەوتنانەی کە بە سروشتی خۆیان وا دەخوازن کە بەرکەوتوو لە نەخۆشخانە بخەوێندرێ بۆ ئەوەی لەژێر چاودێریدا بێت بۆ بەدواداچوونی ئەنجامی بەرکەوتنەکە، وەک بەرکەوتنی سەر و جەستە یان ئەو بەرکەوتنانەی کە زیانە ناوخۆییەکانی هەمیشە لەگەڵ زیانە ڕواڵەتییەکاندا یەکناگرێتەوە، یاخود پێویستی بەوەیە بەرکەوتووەکە لەژێر چاودێریدا بێت بۆ دەستنیشانکردنی بارودۆخەکەی یان بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەری یان پشکنینی پزیشکی یان تیشکی.

**دووەم:** پێش وەرگرتنی ئەو کەسەی کە تووشی بەرکەوتنی مەترسیدار بووە لە نەخۆشخانە، ئەوا دەبێت پزیشک ئەو زیانە دیارانەی کە بینویەتی و هەروا ئەو نیشانە کلینیکیانەی کە تێبینی کردووە لە ڕاپۆرتی سەرەتایی پزیشکیدا تۆماری بکات.

**سێیەم:**

أ- پزیشک دەبێ پابەند بێت بە نەشێواندنی ناوچەی بەرکەوتنەکە و لە ئەگەری ناچاربوونی بە گرتنەبەری هەندێک ڕێوشوێن لە شوێنی بەرکەوتنەکە، ئەوا دەبێت بە وردی باسی بکات.

ب- لە ئەگەری بەرکەوتنی کەسی بەرکەوتوو بە بەرکەوتنی ئاگرین، ئەوا پێش دەستپێکردنی نە شتەرگەریی، ئەوەی کە لە شوێنەواری کاریگەرییەکانی تەقەکردن دەبینرێت لە پەروەندەی کە سی بەرکەوتوودا تۆمار دەکرێت، وەک سووتاویی یان ڕەشبوونەوە یان نەخشی بارووتی.

**چوارەم:**

أ- دەکرێت کەڵک لە پشکنینی تیشکی وەربگیرێت بۆ دڵنیابوون لە بارودۆخی ئێسکەکان یان بۆ دڵنیابوون لە بوونی فیشەک یان هەر تەنێکی نامۆی تر بۆ زانینی شێوازەکەی و دیاریکردنی شوێنەکەی و خاڵی چوونە ژوورەوەی.

ب- ئەگەر فیشەکی ئاگرین یا هەر تەنێکی تر لە جە ستەی کە سی بەرکەوتوودا دەرهێنرا، ئەوا دەبێت بە بڕێکی پێویست لە لۆکەی نەرم دابنرێت و بپێچرێتەوە بۆ ئەوەی لەگەڵ ڕاپۆرتی سەرەتایی پزیشکیدا بنێردرێت بۆ لایەنی تایبەتمەند، هەموو ئەمانەش دەبێت دوای دەرچوونی بەرکەوتوو لە نەخۆشخانە لە پەروەندەی بەرکەوتوو و لە ڕاپۆرتی پزیشکیدا تۆمار بکرێن.

**پێنجەم:** هەموو ئەو ڕێکارە پزیشکی و نەشتەرگەریانەی کە بۆ بەرکەوتوو ئەنجام دەدرێن، دەبێت لە پەروەندەی بەرکەوتوودا تۆمار بکرێن.

**شەشەم:** پزیشکی چارەسەرکەر، لانیکەم هەموو هەفتەیەک ڕاپۆرتێکی پزیشکی خولەکی لەسەر بارودۆخی بەرکەوتوو بە بەرکەوتنی مەترسیدار دەردەکات و ئەو لایەنی لێکۆڵینەوەیە ئاگادار دەکاتەوە کە ناردویەتی و، تێیدا بارودۆخی بەرکەوتوو و ئەو پێشکەوتن یا گۆڕانکارییانە دەست نیشان دەکات هەتا ئەو کاتەی کە کەسی بەرکەوتوو لە نەخۆشخانەدایە.

**ماددەی (٣١):**

**یەکەم:** ئەگەر بارودۆخی بەرکەوتووەکە بەشێوەیەک باشتر بوو بێت کە گومان ناکرێت ببێتە هۆی تێکچوونی حاڵەتەکەی، یان ئەگەر هیچ پێویستیەک بۆ مانەوەی لە نەخۆشخانەدا نەما، ئەوا لەلایەن پزیشکی چارەسەرکەر بڕیاری دەرچوونی لە نەخۆشخانە دەدرێت.

**دووەم:** راپۆرتی کۆتایی کەسی بەرکەوتوو لەگەڵ دەرچوونی لە نەخۆشخانە دەنووسرێت، کە رێکەوتی وەرگرتن و رێکەوتی دەرچوون و هەموو ئەو رێکارانەی چارەسەرکردن کە بۆی ئەنجامدراون و ماوەی چاوەڕوانکراو بۆ چاکبوونەوەی لە خۆ دەگرێت.

**سێیەم:** ئەگەر دووبارەکردنەوەی پشکنینی کەسی بەرکەوتوو پێویست بێت بۆ ئەوەی بوون یان نەبوونی پلەی پەککەوتوویی بزانرێت، ئەوا دەبێت ئەمە لە راپۆرتی کۆتاییدا تۆمار بکرێت.

**ماددەی (٣٢):**

**یەکەم:** نابێت هیچ نەخۆشێک یان بەرکەوتوویەک ناچار بکرێت بە ملکەچبوون یا قبووڵکردنی چارەسەری پزیشکی، جگە لە تووشبووان بە نەخۆشیە گواستراوەکان یان گیرۆیییەکان یان پەتاکان.

**دووەم:** نابێت لە رووداوە پزیشکیە دادییەکاندا بەرکەوتوو دەربکرێت لە ئەگەری بوونی پێویستییەک بۆ بینینی، مەگەر ئەوەی کە بتوانرێت – بەبێ هیچ گرفتێک - لە دەرەوەی دامەزراوەی تەندروستی بەردەوام بێت لە چارەسەرکردن.

**سێیەم:** ئەگەر کەسی بەرکەوتوو (جگە لە ڕاگیراوەکان) یا کەسوکارەکەی رەتیانکردەوە لە نەخۆشخانە بمێننەوە، ئەوا بەڵگەیەکی نووسراو لە خۆی یان کەسوکارەکەی وەردەگیرێت کە پشتگیری ئەم کارە دەکات.

**چوارەم:** لایەنی لێکۆڵینەوەی تایبەتمەند بە زووترین کات ئاگادار دەکرێتەوە لە رەتکردنەوەی کەسی بەرکەوتوو بۆ وەرگرتنی چارەسەر یان مانەوەی لە نەخۆشخانە، بە مەرجێک کە بارودۆخی بەرکەوتوو بەر لە دەرچوونی لە نەخۆشخانە و، ئەو رێکارانەی چارەسەرکردن کە پێشتر بۆی ئەنجامدراون باس بکرێن.

**ماددەی (٣٣):**

لە ئەگەری چاکبوونەوەی بە تەواوەتی کەسی بەرکەوتوو، ئەوا پزیشکی چارەسەرکەر راپۆرتی چاکبوونەوەی تەواوەتی دەردەکات و، لە پەروەندەی بەرکەوتوو هەموو ئەو تێبینیانەی خۆی تۆمار دەکات کە لەڕووی لێکۆڵینەوەوە گرنگن و، هەروا باس لە هەموو ئەو رێوشوێنانەی چارەسەرکردن دەکات کە گرتوویەتەبەر و، جەخت لەسەر کە چاکبوونەوەی بە تەواوەتی بەرکەوتوو دەکاتەوە لەگەڵ دیاریکردنی پلەی پەککەوتوویی.

**ماددەی (٣٤):**

**یەکەم:** لە حاڵەتی روودانی مردنی کەسی بەرکەوتوو، ئەوا فەرمانگەی لێکۆڵەری دادوەری تایبەتمەند یان لایەنی لێکۆڵینەوەی تایبەتمەند ئاگادار دەکرێتەوە.

**دووەم:** پزیشکی چارەسەرکەر، خۆی لە دەست لێدانی تەرمی بەرکەوتووکە دەپارێزێت و، رادەستی کەسوکارەکەی ناکات و، بڕوانامەی مردنی بۆ دەرناکات و، بەرپرسە هەتا ئەو کاتەی کە رادەستی لایەنی لێکۆڵینەوەی تایبەتمەندی دەکات.

**سێیەم:** پزیشکی چارەسەرکەر، جلوبەرگی بەرکەوتوو و کەرەستەی سەر تەرمەکەی دەپارێزێت و کەلوپەل و وەسفەکانیان تۆمار دەکات و، لەگەڵ تەرمەکەدا لەبەرامبەر پسوولەیەکدا رادەستی لایەنی تایبەتمەندی دەکات.

**چوارەم:** پزیشکی چارەسەرکەر، بۆی هەیە تەرمەکە لەگەڵ پەروەندەکەی بنێرێت بۆ فەرمانگەی پزیشکی دادی و، فەرمانگەی پزیشکی دادی لەسەریەتی لەگەڵ پەروەندەکەدا وەریبگرێت و بیپارێزێت هەتا پێشکەشکردنی فۆرمی داوای توێکاریی یان بڕیارێکی دادوەریی نووسراو بۆ رادەستکردنی بە کەسوکارەکەی بە بێ ئەنجامدانی توێکاریی.

**ماددەی (٣٥):**

**یەکەم:** توێکاریی جەستە ئەنجام نادرێت بەبێ داوای نووسراوی فەرمانگەی لێکۆڵەری دادوەری یان لایەنی لێکۆڵینەوەی تایبەتمەند یان بڕیاری دادگای تایبەتمەند، کە بە شێوەی فۆرمی داوای توێکاریی پێشکەش دەکرێت و، بە دەستی پۆلیسێک یان یەکێک لە فەرمانبەرانی لێکۆڵینەوە دەنێردرێت و ژمارە یان ناوەکەی لەسەر فۆرمەکە تۆمار دەکرێت.

**دووەم:** تەرمەکە رادەست دەکرێتەوە لەگەڵ ئەو جلوبەرگە یان ئەو کەرەستانەی کە لەگەڵیدایە و، لایەنی داواکاری پشکنین بە پێویستی زانیوە بینێرێت، چوونکە پەیوەندیی بە رووداوەکەوە هەبووە، لە بەرامبەر واژۆکردن لەو شوێنەی کە لە فۆرمی داواکاری توێکارییدا دیاریکراوە وەک دانانێک بە وەرگرتنی لە پزیشک یا کارمەندی تایبەتمەند کە ناو و سیفەت و کاتژمێر و رێکەوتی وەرگرتنەکەی تێدا نووسراوە و، وێنەیەکی فۆرمەکە لای خۆیان دەپارێزن و، وێنەیەکی تری دەگەڕێننەوە بۆ ئەو لایەنی لێکۆڵینەوەیە کە ناردوویەتی بە دەستی ئەو باوەڕپێکراوەی کە تەرمەکەی هێناوە.

**ماددەی (٣٦):**

**یەکەم:** دەبێ توێکاریی تەواوەتی تەرمەکە بەپێی بنەما پزیشکی و توێکارییەکان ئەنجام بدرێت و، نابێت رازی بن بە پشکنینی رواڵەتی یان توێکاری بەشەکی، هەرچەندە زیانە رواڵەتییەکانیش ئاشکرا بن یاخود وا پیشان بدەن کە هۆکارن مردن.

**دووەم:** پێویستە پزیشکی دادی - پێش ئەنجامدانی توێکاری – ئاگادار بێت لە هەلومەرج و وردەکاریی رووداوەکە و بۆی هەیە بە هەر رێگایەکی بەپەلە کە بە شیاوی دەزانێت داوای زانیاری لەلایەنی لێکۆڵینەوەی تایبەتمەند بکات، بەمەرجێک کە ئەمە رێکارەکانی توێکاریی دوا نەخات .

**ماددەی (٣٧):**

**یەکەم:** تەرمەکە بەپێی بنەما پزیشکی و توێکارییەکان لە دەرەوە و ناوەوە پشکنینی بۆ دەکرێت و، هەر زیانێک یان پەتای نەخۆشی تێدابێت تۆمار دەکرێت و خانەکانی فۆرمی توێکاری پزیشکی دادی بە تێبینیەکانی پزیشک پڕ دەکرێنەوە بە رستەیەک کە روون و شیاوی تێگەیشتن بێت.

**دووەم:** هەموو نیشانەکانی مردن (الرمية) و پلەی دەرکەوتنیان و شوێنەکانیان و وەسفە جیاکەرەوەکانی تەرمەکە و، وەسفی جلو بەرگەکانی بەری و وردکارییەکانی و زیانەکانی یان هەر مادەیەکی نامۆ هەبێت تۆمار دەکرێن.

**سێیەم:** پزیشکی دادی دەتوانێت لە کاتی پێویستدا، نمونەی هەناو یا هەر شتێکی تر بنێرێت بە مەبەستی ئەنجامدانی پشکنینی شانەیی یان بەکتریۆلۆجی یان کیمیاویی بۆ دڵنیابوون لە هۆکاری مردنەکە.

**چوارەم:** ئەنجامی پشکنینەکان و بینینەکان لەو بەشانەی کە لە فۆرمەکەدا بۆیان دیاریکراوە تۆمار دەکرێن.

**پێنجەم:** پزیشکی دادی بە دەرەنجامێکی راشکاوانە بە پشتبەستن بە بینینەکانی و ئەو پشکنینە تاقیگەییانەی کە بەدەستی هێناوە کۆتایی بە راپۆرتەکەی دەهێنێت و ئاماژە بە هۆکاری راستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆی مردنەکە دەکات. ئەگەر نەتوانێت هۆکاری مردنەکە دیاری بکات بە هەر هۆیەک بێت یان لەبەر ئەوەی کە مەحاڵە هۆکارەکەی دیاری بکرێت، ئەوا تەنیا بە رستەی (ناتوانرێت هۆکاری مردنەکە دیاری بکرێت) ئاماژەی پێدەکات.

**شەشەم:** پزیشکی دادی لەسەر هێڵکاریی جەستەیی هاوپێچکراو بە فۆرمی راپۆرتی توێکاری پزیشکی دادی ئاماژە بە شوێنە بەرکەوتووەکان لەسەر تەرمەکە دەکات.

**ماددەی (٣٨):**

**یەکەم:** پزیشکی دادی پێویستە ئاگادار بێت لە هەموو ئەو هەلومەرجانەی کە پێویستن بۆ هەڵدانەوەی گۆڕ و وردەکارییەکانی رووداوەکە و بارودۆخەکەی و، هەروەها ئەو بابەتە یا خاڵانەی کە لایەنی لێکۆڵینەوە یان لایەنی دادوەریی تایبەتمەند دەیانەوێت لەڕێگەی توێکاریی تەرمەکە یان پاشماوەکانی پێی بگەن.

**دووەم:** پزیشکی دادی پشکنین دەکات بۆ تەرمی دەرهێنراو یان ئەوەی کە لێی بە جێماوە بۆ گەڕان بە دوای شوێنەواری زەبر و پەتای نەخۆشییەکان.

**سێیەم:** لە رووداوەکانی گومانی ژەهراوییبوون یا رووداوەکانی تر کە پێویست بکات، ئەوا هەناو کە بە شێوەی ئاسایی خۆی پارێزراوە، دەنێردرێت بۆ پشکنین و شیکاریی تاقیگەیی.

**چوارەم:** ئەگەر بێت بۆگەن بوون زیاتر بێت، ئەوا بڕێک کە نابێ لە کیلۆیەک کەمتر بێت لەو مادە تواوانەی کە لە ناوسکدا هەیە وەردەگیرێن و دەنێردرێن بۆ پشکنین و شیکاریی تاقیگەیی.

**پێنجەم:** لە حاڵەتەکانی گومانی ژەهراوی بوون لە ئەنجامی خواردنی ژەهری کانزایی، نموونەی قژ و نینۆک و کۆتاییەکانی ئێسکە درێژەکان وەردەگیرێت، ئەمەش جگە لە وەرگرتنی نموونەی ئەو خاکەی کە دەکەوێتە سەرەوە و بنەوەی تەرمەکە، هەروەها لە خاکی نزیک لە شوێنی ناشتنەکە، کە بە چاو وا دیارە پیس نەبووە بەو شتەی کە لە تەرمەکەدا تواوەتەوە، بۆ دڵنیابوون لەوەی کە خاکەکە دوورە لە مادە ژەهراوییەکان.

**شەشەم:** پزیشکی دادی بە وردیی پشکنینی ئێسکەکان دەکات دوای ئەوەی شانە نەرمەکانی سەریان دادەماڵێت بۆ ئەوەی تێبینی شوێنەواری زەبر بکات لەسەریان لەوانەش لەسەر لامە ئێسک.

**حەوتەم:** ئەگەر هۆکاری مردنەکە روون بێت، ئەوا پزیشــکی دادی رای ســەرەتایی خۆی لەســەر هۆکاری مردنەکە دەنووســێت و، لەگەڵ ئەو کەســانەی کە لەگەڵیدا بەشــدار بوون لە لیژنەی لێکۆڵینەوە بۆ هەڵدانەوەی گۆڕەکە و نۆڕین لەســەر تەرمەکە، پەڕەی نۆڕینەکە واژۆ دەکەن، بەڵام دواتر راپۆرتی پزیشــکی توێکاری پاشــکۆ پێشــکەش دەکات، کە هەموو خاڵە پێویســتەکانی تایبەت بە چۆنێتی ناسینەوەی تەرمەکە و دەستنیشانکردن و وەسفکردنی تایبەتمەندییەکانی لەخۆ دەگرێت، لەگەڵ تۆمارکردن و وەسفکردنی نیشانەکانی گۆڕانکاریی مردنەکە بەو جۆرەی کە لەسەر تەرمەکە بینراون.

**ماددەی (٣٩):**

**یەکەم:** پزیشــکی دادی دەبێت لە بڕوانامەی مردندا، کە دوای توێکاری دەریدەکات هۆکاری مردنەکە تۆمار بکات کە پێی گەیشتووە و، ئەگەر پشکنینی تر پێویست بکات بۆ گەیشتن بە هۆکاری مردنەکە، ئەوا لەو خانەیەی کە دانراوە بۆ ئاماژەدان بە هۆکاری مردنەکە دەنووســێت (مردنەکە گومانلێکراوە و رێکاری پێویست ئەنجامدراوە). ئەگەر پزیشکی دادی بە هەر هۆیەک نەیتوانی هۆکاری مردنەکە بە شێوەی کۆتایی دەستنیشان بکات، وەک پەرەسەندنی بۆگەن بوونی تەرمەکە، ئەوا دەنووسێت (هۆکاری مردنەکە نەزانراوە).

**دووەم:** وێنەیەکی بڕوانامەی مردن دەدرێت بە کەســوکاری مردووەکە و، وێنەکەی تریش لەو دامەزراوە تەندروستییە هەڵدەگیرێت، کە پزیشکی دەرکەری بڕوانامەی مردن سەر بەو دامەزراوەیە.

**ماددەی (٤٠):**

**یەکەم:** پەیمانگا و فەرمانگەی پزیشــکی دادوەری لە پارێزگاکان دەبێ تۆمارێک دابنێن بە ناوی (تۆماری تەرمە توێکاری کراوەکان) کە تێیدا زانیارییەکانی پەیوەست بە ناسنامەی مردووەکە تۆمار دەکرێن، هەر لەگەڵ وەرگرتنی تەرمەکە بەپێی ئەوەی لە فۆرمی دوای توێکاریدا نووسراوە وێڕای ئاماژەدان بە کاتژمێر و رێکەوتی وەرگرتن و ناسنامە و ناوی وەرگری تەرمەکە.

**دووەم:** پاشــماوەی خانەکانی تۆماری تەرمە توێکاریی کراوەکان دوای تەواوبوونی پرۆســەی توێکاری پڕ دەکرێنەوە، لەوانەش زانیارییە سەرەتاییەکان سەبارەت بە تەرمەکە و پوختەی رێکارەکان و ئەنجامی توێکارییەکە.

**سێیەم:** وێنەیەکی بڕوانامەی مردن و تەرمەکە و ئەو جلوبەرگانەی کە لەگەڵیدا بوون رادەستی کەسوکاری مردووەکە دەکرێنەوە، دوای ئەوەی واژۆ دەکەن بە وەرگرتنی لە خانەی ئامادەکراو بۆ ئەو مەبەستە لە (تۆماری تەرمە توێکاریی کراوەکان)، هەروا ئاماژە بە ناو و ناســنامەی وەرگرەکە و پەیوەندیی بە مردووەکە و ناونیشانەکەی و ئامرازەکانی پەیوەندییکردن لەگەڵ ئەو کەسانە دەدرێت.

**چوارەم:** وەک ریزپەڕێک لە حوکمەکانی بڕگەی (ســێیەم)ی ئەم ماددەیە، نابێت جلوبەرگی مردووەکە رادەست بکرێتەوە، ئەگەر زیانێکی وای تێدا بێت بەهۆکاری چەکی ئاگرین یان ئامێری تیژ یان کوتانە بڕین یان هەر شوێنەوارێک کە ئاماژە بێت بۆ ئامێر یان ئامراز یان هۆکاری رێ تێچووی مردنەکە.

**پێنجەم:** جلوبەرگەکانی مردوو - کە رادەستی کەسوکارەکەی نەکراون - دوای ئەوەی بەستەبەند دەکرێن و دەپێچرێنەوە لەگەڵ راپۆرتی پزیشکی توێکاری رادەستی لایەنی لێکۆڵینەوەی تایبەتمەند دەکرێن.

**ماددەی (٤١):**

**یەکەم:** بە وردیی ناسنامەی کەسی نێردراو بۆ پشکنین لە رووداوە سێکسییەکان دەپشکنرێت لەڕێگای پشت راستکردنەوەی رێکارە تەندروست و باوەڕپێکراوەکان لە داواکاری پشکنین وەک (مۆری مەچەک، وێنەی ئەو کەسەی کە لکێنراوە بە نووسراوی داواکاری پشکنین و، وێنە زیادەکان و هتد).

**دووەم:** ئەو رووداوانەی کە بۆ پشکنین دەنێردرێن لە تۆماری پەیمانگا یا فەرمانگەی پزیشکی دادیدا تۆمار دەکرێن، پاشان دەست دەکرێت بە پشکنینی پێویست.

**سێیەم:** ئەو تێبینییە پزیشکیانەی کە لەکاتی پشکنیندا دەبینرێن تۆمار دەکرێن، هەروەها نموونە لە زێ یا کۆم یا کۆئەندامی زاوزێی نێر وەردەگیرێت بەپێی جۆری پشکنینی داواکراو، یا بەپێی تێبینی ئەو پیسبوون و شوێنەوارانەی کە لە دەوروبەری ئەندامی زاوزێدا هەن و پێدەچێت پەیوەندیی لەنێوان ئەوان و ئەو کردارە سێکسییەدا هەبێت کە پشکنینی بۆ دەکرێت.

**چوارەم:** ئەو راپۆرتە پزیشکی ە دادییەی کە دەربارەی رووداوە سێکسییەکان دەردەچێت، میکانیزمەکانی پشت راستکردنەوەی ناسنامەی کەسەکە، ئەو رێکارانەی کە ئەنجامدراون،تێبینییەکان، شوێنەوارەکان، ئەنجامی پشکنینی تاقیگەیی و ئاکام و ئەنجامی کۆتایی لەخۆ دەگرێت.

**ماددەی (٤٢):**

**یەکەم:** پشکنینی تاقیگەیی بریتییە لە پشکنین و شیکردنەوەی هەموو ئەو نموونە یا سەمپڵانەی کە پزیشکی پشکنەر بە پێویستی دەزانێت بۆ پشکنین یا شیکاریی تاقیگەیی، لەوانە خوێن، میز، شۆشتنی گەدە، جلو بەرگ و تەنە نامۆکان کە لە کەسانی بەرکەوتوو یا تەرمەکان دەرهێنراون.

**دووەم:** هەموو رێوشوێنێکی پێویست دەگیرێتەبەر بۆ رێگریکردن لە خراپبوون یا تێکچوونی نموونەکە یا سەمپڵەکە، ئەوەی پێویستە وشک بکرێتەوە وشک دەکرێتەوە، یا لەناو گیراوەیەکی پارێزەر یا لەناو ئەلکهولی پەتیدا هەڵدەگیرێت، بەپێی جۆری نموونە یا سەمپڵەکە یا پشکنینەکە.

**سێیەم:**

أ- ئەو جلوبەرگانەی - کە پزیشک بەپێویستی دەزانێت پشکنین و شیکاریی تاقیگەیی لە سەر بکات – بە شێوەیەکی تەواوەتی دەنێردرێت بۆ پشکنینی تاقیگەیی بەبێ برین یا پارچەکردن، تەنانەت ئەگەر شوێنی پیسبوونەکەش دیار بێت. ئەو بە شانەی کە پیس بوونە نابێت بە مەبەستی نیشانەکردنیان بە بۆیاخ نیشانە بکرێن و، دەتوانرێت پارچە کاغەزێک یان قوماشێک بە شوێنی پیسبوونەکە یا لە بەرامبەریدا هەڵبواسرێت و، ئەو خاڵانەی کە پێویستە بۆ پشکنەری تاقیگەیی روونبکرێنەوە لەسەری بنووسرێن.

ب- جل و بەرگ لە شوێنێکی کراوە وشک دەکرێتەوە بەبێ بەکارهێنانی هیچ ئامرازێک وەک ئاگر یا وشککەرەوەی ئۆتۆماتیکی و، هەروەها لە شوێنێکی سەلامەتدا دەهێڵرێتەوە بۆ ئەوەی لە دەستکاریکردن و تێکدان پارێزراو بێت.

**چوارەم:**
أ- ئەو نموونە یا سەمپڵانەی کە دەنێردرێن بۆ شیکاریی تاقیگەیی دەبێت بە توندوتۆڵی رووپۆش بکرێن و بە مۆم و مۆری فەرمی مۆر بکرێن، بە جۆرێک کە رێگری بکات لە دەست لێدان یان دەستکاریکردنی سەمپڵ یا نموونەکە و، ئەمەش دەبێت بە وردیی لە نامەی ناردنەکەدا ئاماژەی پێبدرێت.
ب- لەیبلێکی بینراو دەلکێندرێ بەسەر پاکەتی ئەو نموونە یا سەمپڵانەی کە بۆ پشکنینی تاقیگەیی نێردراون، کە ناونیشانی ئەو تاقیگەیەی کە بۆی نێردراوە، جۆری نموونەکە، لایەنی لێکۆڵینەوە، ژمارە و رێکەوتی داواکارییەکە و، ژمارە و رێکەوتی نووسراوی داواکاری پشکنینی تاقیگەیی لەخۆ دەگرێت.

**پێنجەم:** نموونە یا سەمپڵەکان هاوپێچ دەکرێن بە نووسراوێک کە – بەدەر لەوانەی لە برگەی سێیەمی ئەم مادەیەدا هاتووە - سەرچاوەی نموونە یا سەمپڵەکان، جۆری ئەو پشکنینەی کە داواکراوە، سروشتی مادەی پارێزەر و پوختەیەکی هەلومەرجی رووداوەکەی تێدابێت لەگەڵ ئاماژەدان بە ژمارە و رێکەوتی نووسراوی لایەنی لێکۆڵینەوە یا دادوەریی پەیوەندیدار.

**شەشەم:** نموونە تاقیگەییە کان لەلایەن پزیشکی پشکنەرەوە راستەوخۆ دەنێردرێن بۆ تاقیگە تایبەتمەندەکان، سەرەڕای ئاگادارکردنەوەی ئەو لایەنی لێکۆڵینەوە کە داوای پشکنینی کردووە.

**مادەی (٤٣):**

**یەکەم:** نموونەکانی پشکنینی بەکتریۆلۆجی لەسەر سلایدی شووشە دەنێردرێت بۆ پشکنینی میکرۆبەکان و پاشماوەی کەرەستەی خۆراک بۆ دڵنیابوون لە بوونی میکرۆب کە دەبنە هۆی ژەهراویبوونی خۆراکی و، هەروەها نموونەکانی خوێن بۆ ئەنجامدانی کاردانەوەی سفلیس و میز بۆ سەلماندنی دووگیانی.

**دووەم:** نموونە هەناوییەکان دەبڕدرێن و لەناو بوتڵێک یا چەند بوتڵێکی خاوەن دەرچەی بەربڵاودا هەڵدەگیرێن - لەژێر چاودێریی پزیشکدا بۆ ناردنی بە مەبەستی ئەنجامدانی پشکنینی پاتۆلۆجي – کە پڕ دەکرێت بە برێکی گونجاو لە گیراوەی فۆرمالینی شلکراو بە رێژەی ١٠٪ لە (بەشێکیش لەناو گیراوەی فۆرمالینی خەست بە رێژەی ٤٠٪ لەگەڵ سێ بەش ئاوی دڵۆپێنراو).

**سێیەم:**
أ - نموونەی هەناو بۆ پشکنینی ژەهرەکان - کە بۆ مەبەستی پشکنینی تاقیگەیی کیمیاویی وەرگیراوە دەخرێنە ناو بوتڵێکی شووشەیی خاوێن و لەناو برێکی پێویست لە ئەلکهولی پەتیدا هەڵدەگیرێن.
ب - نموونەیەک لەو ئەلکهولەی کە بۆ پاراستنی هەناو بەکارهاتووە وەردەگیرێت و دەخرێتە ناو بۆری تاقیکردنەوە و لەگەڵ نموونەی هەناو دەنێردرێت بۆ پشکنین بە مەبەستی دڵنیابوونەوە لەوەی کە مادە پارێزەرەکە هیچ مادەیەکی ژەهراویی تێدا نەبووە.
ج - نابێت ئەلکهول بە کاربهێنرێت بۆ هەڵگرتنی نموونە کان لە رووداوە کانی گومانی ژەهراویبوون بە فۆسفۆر، مادە هۆشبەرە بەهەڵمبووەکان و مادە هایدرۆکاربۆنییەکان و، لەبری ئەوە گیراوەی خوێی فیزیۆلۆژی بەکاردێت.
د - وێنەیەکی ئەو شتانەی کە لە توێکاریدا دەبینرێن و ئەو زانیاریانەی کە لە داواکاری توێکاریدا هاتوون، لەگەڵ داواکاری پشکنینی ژەهراویبوون هاوپێچ دەکرێن.
ه - وێنەیەک لە راپۆرتی پشکنینی ژەهراویبوون لەگەڵ راپۆرتی پزیشکی توێکاریی هاوپێچ دەکرێت.

**ماددەی (٤٤):**

ئەگەر ئەو پیسبوونەی کە پێویستە لە تاقیگەدا پشکنینی بۆ بکرێت - بە مەبەستی پشکنینی کیمیاویی - لەسەر دیوار یا شتێکی نەگوازراوە بێت یا بە هەر هۆکارێکی تر نەتوانرا نموونەکەی وەربگیرێت یا بگوازرێتەوە، ئەوا پیسبوونەکە دەگوازرێتەوە بە دانانی پارچەیەک لە گۆزی تەڕکراو بە ئاوی دڵۆپێنراو لەسەر شوێنی پیسبوونەکە بۆ ماوەیەکی پێویست بۆ دڵنیابوون لەوەی کە شوێنەواری پیسبوونەکە دەگوازرێتەوە بۆ سەر گۆزەکە وبە روونی تێیدا دەردەکەوێت. پاشان وشک دەکرێتەوە و بە پێچراویی و مۆرکراویی رەوانە دەکرێت لەگەڵ نموونەیەک لەو گۆزە و ئاوە دڵۆپێنراوەی کە بەکارهاتووە و، لەگەڵ نووسراوێکدا کە هاوپێچ دەکرێت و داوای پشکنین دەکات، بە مەبەستی دڵنیابوون لە نەبوونی هیچ کارلێککردنێکی هاوشێوە کە لەوانەیە لەڕووی تاقیگەییەوە لەسەریان دەربکەوێت.

**ماددەی (٤٥):**

**یەکەم:** پزیشک دەتوانێت هاویشتراوەکان و قەوانەکان و کەلوپەلە نامۆکانی تر کە لە کاتی پشکنین یا توێکاریدا دەستی بەسەردا دەگیرێت لەگەڵ راپۆرتی پزیشکیدا بیگەڕێنێتەوە بۆ ئەو لایەنەی کە داوای پشکنینی کردووە و، پێش پێچانەوە و مۆرکردنی هەر پارچەیەک بە بڕێکی گونجاو لە لۆکەی نەرم دایدەپۆشێت.

**دووەم:** پزیشک دەتوانێت هاویشتراوەکان و قەوانەکان و تەنە نامۆکانی تر کە لە جەستەی بەرکەوتوو یان تەرمەکەدا دەرهێنراون راستەوخۆ بینێرێت بۆ لایەنی تەکنیکی تایبەتمەند بۆ پشکنین و ، هەروەها بۆ زانینی وەسفەکانیان لەوانەش جۆری گوللەکان یان قەوانەکان و عەیارەکەیان و ، لەسەریەتی لایەنی لێکۆڵینەوەی تایبەتمەند ئاگادار بکاتەوە و ، لە راپۆرتی پزیشکی دادی تایبەت بە رووداوە پزیشکی ەکاندا ئاماژە بە ئەنجامی پشکنینی تەکنیکی لەسەر ئەو تەنە نامۆیانە بکات کە دەرهێنراون.

**سێیەم:** پزیشکی دادی و یاریدەدەرەکانی دەبێ سوور بن لەسەر پاراستنی تەنی نامۆی دەرهێنراو، جا چ هاویشتراوی ئاگرین یان ئەوانی تر بوو بێت و ، هەروەها رێگری بکەن لە روودانی هەر جۆرە رووشاندن یا شێواندنێک لەسەریان و، ئەگەر شتێکی لەو شێوەیە بە ئەنقەست یا بەهۆی کەمتەرخەمی یان لە ئەنجامی رووداوێکی لاوەکیدا روو یدا ، ئەوا دەبێ ئەمە لە نووسراوی داوای پشکنینی تەکنیکیدا تۆمار بکەن بۆ ئەوەی پسپۆڕی پشکنین پێش ئەنجامدانی پشکنینەکە لەو بابەتە ئاگادار بێت.

**ماددەی (٤٦):**

پزیشک لە دامەزراوە تەندروستییە گشتی و تایبەتەکاندا هەڵدەستێ بە ئەنجامدانی فریاگوزاریی سەرەتایی بۆ بەرکەوتووەکە بەبێ ئەوەی داوای پشکنین لە لایەنی لێکۆڵینەوەی تایبەتمەند بکات، هەروەها دەستبەجێ لایەنی لێکۆڵینەوەی تایبەتمەند ئاگادار دەکاتەوە بۆ گرتنەبەری ئەوەی کە بە گونجاوی دەزانێت، لەگەڵ ناردنی راپۆرتی پزیشکی سەرەتایی، و وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارە روونکەرەوانەی کە پەیوەندییان بە سروشتی بەرکەوتنەکە و ئاستی مەترسییەکەی و ئامێرە بەکارهاتووەکان لەو بەرکەوتنانەی کە گومان دەکرێ پەیوەندییان بە رووداوێکی تاوانکارییەوە هەبێت لە یەکێک لەم حاڵەتانەی خوارەوەدا:

**یەکەم:** بەرکەوتنی بریناویی جا چ ئاگرین بێت یان بڕندە یا کوتران یان کوترانە بڕین.

**دووەم:** بەرکەوتنی سووتاویی جا چ ئاگرین بێت یان کوڵاویی یا کیمیاویی یان کارەبایی یان شتی تر.

**سێیەم:** رووداوەکانی خنکان یان خنکان لە ئاو.

**چوارەم:** رووداوەکانی ژەهراویبوون و ئەلکهول و مادە هۆشبەرەکان.

**پێنجەم:** رووداوە ئاساییەکانی نەشتەرگەریی کە لە ماوەی بیست و چوار کاتژمێری یەکەمدا بە مردنێکی چاوەڕوانەکراو کۆتایی دێت و، ئەگەری زۆرە کە بێهۆشکەر یا نەشتەرگەر پەیوەندییان بە هۆکاری مردنەکەوە هەبێت.

**شەشەم:** ئەو رووداوانەی مردن کە پزیشکی چارەسەرکەر ناتوانێ هۆکاری مردنەکە دەستنیشان بکات.

**حەوتەم:** ئەو رووداوانەی کە لە پەیمانگاکانی پاتۆلۆجی یان دامەزراوە تەندروستییە گشتیەکان یان تایبەتیەکان بۆ مەبەستێکی زانستی توێکاریی دەکرێن و، لە کاتی توێکاریی تەرکەمەدا نیشانەی گومانلێکراو دەدۆزرێتەوە کە خاوەن سەرچاوەیەکی ناسروشتین و پەیوەندییان بەو هۆکارانەوە نییە کە تەرمەکە لەپێناویدا توێکاریی کراوە.

**هەشتەم:** رووداوە سێکسییەکان جا چ زینا بێت یان دەستدرێژیی بێت یا نێربازی.

**نۆیەم:** دووگیانبوونی نایاسایی یان لەباربردن یان لەبارچوون یان خوێنبەربوونی منداڵدان و ئەوانی تر کە لەسەر ئەندامی زاوزێدا دەبینرێن، کە لەوانەیە بە کردار یا هۆکاری ناسروشتییەوە سەریانهەڵدابێت.

**دەیەم:** - تەوژمی کارەبایی.

**ماددەی (٤٧):**

**یەکەم:** پەیمانگا فۆرمەکانی پەیوەست بە رووداوەکانی پزیشکی دادی و راپۆرتە پزیشکیەکانیان دەردەکات و بە شێوازی خولەکی پێداچوونەوەیان بۆ دەکات.

**دووەم:** لەکاتی پڕکردنەوەی فۆرمەکان یان نووسینی راپۆرتە پزیشکیەکان، پزیشک پابەندە بەمانەی خوارەوە:

أ - پڕکردنەوەی هەموو خانەکانی فۆرم یا راپۆرتی پزیشکی.

ب - پەیڕەوکردنی ئەو رێنمایی و راسپاردانەی کە لە فۆرم یا راپۆرتی پزیشکیدا چەسپاون، ئەگەر هەبوون.

ج - وەسفێکی وردی هەموو زیانە جەستەییە رواڵەتییەکان لەگەڵ قەبارە و شوێنەکانیان، هەریەکەیان بە جیا و، لەگەڵ ئاماژەدان بە قووڵایی هەریەکەیان.

د - شوێنی زیانەکان لە رووداوە توێکارییەکان لە هێڵکاریی پێشەوە و پشتەوەی جەستەی مرۆڤدا تۆمار دەکرێن کە لەگەڵ راپۆرتی پزیشکی توێکارییدا هاوپێچکراوە.

ه - بەپێی توانا دیاریکردنی ئەو ئامێرەی کە بووەتە هۆکاری زیانەکان و، ئاماژەدان بە هۆکاری راستەوخۆی مردنەکە و، لە حاڵەتی پەتای نەخۆشی تێکەڵاو (اختلاطية) یا ناتێکەڵاو (غير اختلاطية) پەیوەندییەکەی بە هۆکاری مردنەکەوە دیاری بکرێت.

و - ئەگەر جۆرەکانی بەرکەوتنی جەستەیی زۆر بن (بۆ نموونە ئاگر و بڕین)، ئەوا دەبێ ئاماژە بەوە بدرێت کە ئایا ئەگەری مردن هەیە بەهۆی ئەو تێکدانەی کە لەڕێگای یەک جۆری بەرکەوتنەوە دروست بووە.

ز - نابێ وشەیەک یا رستەیەک لە راپۆرتەکەدا هەڵبکرێندرێت یا بگۆڕدرێت بەبێ واژۆی پزیشکی رێکخەر لە شوێنی گۆڕانکارییەکە.

ح - تێبینییەکانی پزیشکی پشکنەر لە شوێنێکی گونجاو لەسەر فۆرمی پزیشکی دادی تۆمار دەکرێت وێڕای تۆمارکردنی ئەنجامی پشکنینی تاقیگەیی.

ط - پابەندبوون بە نووسینی راپۆرتەکان و پڕکردنەوەی فۆرمە پزیشکیەکان بە زاراوەی پزیشکی و بە زمانی کوردی یان عەرەبی، بەکەڵکوەرگرتن لە هەر دوو هێڵکاریی پێشەوە و پشتەوەی جەستەی مرۆڤ کە هاوپێچ کراوە بە فۆرمی راپۆرتی پزیشکی دادی.

**بەشی پێنجەم**

**تانەدان لە راپۆرتە پزیشکیەکان**

**ماددەی (٤٨):**

راپۆرتی پزیشکی دادی - جا چ لەلایەن پزیشکی دادی یا لیژنەی پزیشکی دادییەوە دەرچووبێت- ملکەچە بۆ تانەلێدان بەشێوەی ناڕەزایەتی لەبەردەم لیژنەی ناڕەزایەتییەکان کە لەلایەن ئەنجومەنی پەیمانگاوە پێکهێنراوە بەپێی ماددەی (هەشتەم/بڕگە سێیەم) لە یاسای پزیشکی دادی لە هەرێمی کوردستان - عێراق ژمارە (١٦)ی ساڵی ٢٠٠١.

**ماددەی (٤٩):**

**یەکەم:** دادگا یان داواکاری گشتی بۆی هەیە بە هەر هۆکارێک کە بەگونجاوی بزانێت ناڕەزایەتی دەرببڕێت بەرامبەر بە راپۆرتی پزیشکی دادی لەڕێگەی نووسراوێکی فەرمی کە ئاراستەی پەیمانگا یافەرمانگەی پزیشکی دادی دەکات لەپارێزگا کەتێیدا هۆکاری ناڕەزایەتییەکە دەخاتەڕوو

**دووەم:** کەسانی پەیوەندییدار بە راپۆرتی پزیشکی دادی بە رەزامەندیی دادگا مافی ناڕەزاییان هەیە، کە بە گەڵاڵەنامەکی (لائحة) نووسراو کە هۆکارەکانی ناڕەزایەتییەکە لەخۆ دەگرێت پێشکەشی دادگای تایبەتمەندی دەکەن و، دەنێردرێت بۆ پەیمانگا یا فەرمانگەی پزیشکی دادی لە پارێزگا، لەگەڵ رەزامەندیی دادوەری لێکۆڵینەوە یا دادگای تایبەتمەند.

**ماددەی (٥٠):**

**یەکەم:** ئەو ناڕەزایەتیانەی کە سەبارەت بە راپۆرتی پزیشکی دادی وەرگیراون، هەر لەگەڵ گەیشتنی، هاوپێچ بە دۆسیەی ئەو رووداوە پزیشکیەی کە راپۆرتی ناڕەزایەتی لەسەر دەربارەی دەرچووە، رەوانەی لیژنەی ناڕەزایەتییەکان دەکرێت کە بەپێی یاسا پێکهاتووە.

**دووەم:** ناڕەزایەتییەکە لە تۆماری لیژنەی ناڕەزایەتیەکان تۆمار دەکرێت و، لیژنەکەش کۆدەبێتەوە بۆ سەیرکردنی لە ماوەیەک کە نابێ لە (٦٠) رۆژ زیاتر بێت لە رێکەوتی تۆمارکردنی ناڕەزایەتیەکە لەلایان.

**سێیەم:** لیژنەی نارەزایەتییەکان بڕیاری خۆی سەبارەت بە نارەزایەتییەکە دەردەکات لە ماوەیەک کە نابێ لە دوو هەفتە زیاتربێت لە ڕێکەوتی کۆبوونەوەی بۆ سەیرکردنی نارەزایەتییەکە و، دادگای تایبەتمەند یا لایەنی نارەزایی ئاگادار دەکاتەوە.

**چوارەم:** بڕیاری لیژنەی نارەزایەتیەکان تەنیا لە روانگەی پزیشکی دادییەوە بنبڕە.

**ماددەی (٥١):**

ئەو راپۆرتە پزیشکیانەی کە لەلایەن پزیشکانی دیکە، جگە لە پزیشکی دادی لەسەر داوای دەسەڵاتی دادوەری یان لایەنی لێکۆڵینەوەی پەیوەندیدار ڕێکدەخرێن، ملکەچن بۆ نارەزایەتی دادگا یان داواکاری گشتی یان کەسانی پەیوەندیدار لەبەردەم ئەو دامەزراوە تەندروستییانەی کە پزیشکی ڕێکخەری راپۆرتە پزیشکی ەکە سەر بەوانە.

## بەشی شەشەم
## حوکمە گشتی و کۆتاییەکان

**ماددەی (٥٢):**

**یەکەم:** نابێ پێشنیار بکرێت بە رەوانەکردنی هیچ رووداوێکی پزیشکی لە پارێزگایەکەوە بۆ پارێزگایەکی تر، جگە لە حاڵەتی پێویست یان بۆ مەبەستی تەکنیکی، پزیشکی یان ئاسایشی نەبێت و بەم مەرجانەی خوارەوە دەبێت:

١- بڕیاری رەوانەکردنی رووداوە پزیشکی ە دادییەکە بۆ پارێزگارییەکی تر لە لایەن دادوەری لێکۆڵینەوەی تایبەتمەندەوە دەربچێت.

٢- ئەو دادگای تاوانەی کە دادوەری لێکۆڵینەوە سەر بەوانە، بە رەوانەکردنەکە رازی بێت.

**دووەم:** بەڕێوەبەری پەیمانگا یان بەڕێوەبەری فەرمانگەی پزیشکی دادی لە پارێزگا بە نوسراو پێشنیارێک دەخاتە بەردەم دادوەری لێکۆڵینەوە بۆ رەوانەکردنی رووداوە پزیشکی ەکە بۆ پارێزگایەکی تر، کە تێیدا هۆکاری رەوانەکردنەکە دەخاتەڕوو لە ماوەیەک کە زیاتر نەبێت لە (٤٨) کاتژمێر لەگەیشتنی رووداوی پزیشکی دادی بۆ لای ئەوان و، دادوەری لێکۆڵینەوە بۆی هەیە داوای رەوانەکردنەکە قبوڵ بکات یان رەتی بکاتەوە.

**سێیەم:** ئەگەر دادوەری لێکۆڵینەوە پێشنیاری رەوانەکردنی رووداوە پزیشکی ەکە بۆ پارێزگایەکی تر رەت بکاتەوە، ئەوا پێویستە پەیمانگا یان فەرمانگەی پزیشکی دادی تایبەتمەند ڕێکارەکانی پشکنین و ئامادەکردنی راپۆرتی کۆتایی پزیشکی دادی داواکراو تەواو بکات.

**چوارەم:** پەیمانگا یان فەرمانگەی پزیشکی دادی لە پارێزگا بڕیاری دادوەری لێکۆڵینەوە جێبەجێ دەکات بۆ رەوانەکردنی رووداوە پزیشکیەکە بۆ پارێزگایەکی تر هەرکاتێک دادگای تاوان پەسەندی کرد، تەنانەت ئەگەر هیچ پێشنیارێکیشی لەو بارەیەوە نەکردبێت.

**ماددەی (٥٣)**

**یەکەم:-** پزیشکی دادی بۆ بەجێگەیاندنی ئەرکەکەی دەتوانێت داوای هاوکاری لە کە سانی پسپۆڕ و لایەنە پەیوەندیدارەکان بکات و، دەبێ لە راپۆرتی کۆتایی پزیشکی دادییدا ئاماژە بەمە بکات.

**دووەم:-** بەڕێوبەری پەیمانگا دەتوانێت داوای هاوکاری لە پزیشکی پسپۆڕ یان هەر لایەنێکی تایبەتمەند بکات بۆ بەجێگەیاندنی ئەرکە دیاریکراوەکان یان پێشکەشکردنی شارەزایی تەکنیکی یان پزیشکی دیاریکراو.

**ماددەی (٥٤):**

راپۆرتی پزیشکی دادی پێویستە نهێنی بێت و، دەبێت هەموو رێوشوێن و رێگایەک بگیرێتەبەر بۆ پاراستنی ئەم نهێنییە.

**ماددەی (٥٥):**

**یەکەم:** نابێ هیچ پزیشکێکی دادی یان هەر تەکنیککارێکی تر لە پزیشکی دادی، پشکنین بکات یان بەشداری بکات لە لیژنەی پشکنین یان بڕیارێک دەربکات یان بەشداری بکات لە دەرکردنی بڕیارێک سەبارەت بە هەر رووداوێکی پزیشکی دادی لە داوایەک - کە یەکێک لە خزمەکانی خۆی تێدا بێت هەتا پلەی چوارەم یان ئەو کەسانەی کە پەیوەندییەکی نزیکیان بەوەوە هەیە – کە پەیوەندییان بەوەوە هەیە وەک هەواڵدەر یان دادخواز یان تۆمەتبار یان داواکاری مەدەنی یان بەرپرسی مەدەنی.

**دووەم:** پزیشکی دادی بۆی نیە توێکاریی تەرمی کەسێک بکات کە لەژێر چارەسەری ئەودا بووە و حاڵەتەکەی بە مردن کۆتایی هاتووە.

**سێیەم:** ئەگەر هەر پزیشکێکی دادی یان هەر تەکنیککارێکی تر لە پزیشکی دادی هۆکارێک لە هۆکارەکانی ناکۆکی بەرژەوەندیی بۆ دروست بوو سەبارەت بەو رووداوە پزیشکی ەی کە رۆڵی تێدا دەبینێت، ئەوا دەبێت واز لە تەواوکردنی پشکنینەکە بهێنێت و بەڕێوەبەری پەیمانگا یا بەڕێوەبەری فەرمانگەی پزیشکی دادی لە پارێزگا ئاگادار بکاتەوە بۆ ئەوەی بۆ ئەوەی بڕیاری گونجاو دەربکات بۆ نەهێشتنی ناکۆکییەکە.

**چوارەم:** ئەو پزیشکیە دادییەی کە لە بڕگەکانی (یەکەم و دووەم)ی ئەم ماددەیەدا هاتووە، دەستبەجێ بەڕێوەبەری پەیمانگا یان بەڕێوەبەری فەرمانگەی پزیشکی دادی لە پارێزگا ئاگادار دەکاتەوە بۆ ئەوەی پزیشکێکی دادی تر رابسپێردرێت.

**پێنجەم:** هەر رێکارێک کە بەپێی حوکمەکانی ئەم مادەیە ئەنجام بدرێت، لە راپۆرتی کۆتایی پزیشکی دادی رووداوە دادییەکەدا دەچەسپێت، کە رێکارەکە بە هۆیەوە گیراوەتەبەر.

**ماددەی (٥٦):**

ئەم رێنماییە لە رۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان)دا بڵاودەکرێتەوە و دوای (٣٠) سی رۆژ لەرێکەوتی بڵاوکردنەوەکەی جێبەجێ دەکرێت.

**د. سامان حسین بەرزنجی**
**وەزیری تەندروستی**

**وەزارەتی ناوخۆ**

**ژمارە ١١٧٢٤ لە ٢٠٢٣/٥/٤**

پاڵپشت بەو دەسەڵاتەی پێمان دراوە لە یاسای وەزارەتی ناوخۆ ژمارە (٦)ی ساڵی ٢٠٠٩ و بڕگەی (ت) لە بەشی (٣٦) لە یاسای هاتووچۆ ژمارە (٨٦)ی ساڵی ٢٠٠٤ی بەرکار لە هەرێمی کوردستان بەیاسای ژمارە (٣٦)ی ساڵی ٢٠٠٧و ئاماژە بە کۆنووسی لیژنەی پێکهاتوو بەپێی فەرمانی وەزاریمان ژمارە (١٥٦٧٥ لە ٢٠٢٢/٧/٢٥ و ماددەی (١٥) لە ڕێنمایی دیاریکردنی شێواز و قەبارەو ڕەنگ و ناوەڕۆکی تابلۆی ئۆتۆمبیل لە هەرێمی کوردستان ژمارە (٢)ی ساڵی ٢٠٢٢. بڕیارماندا بە دەرچوواندنی ئەم ڕێنماییە:

**ڕێنمایی ژمارە (٤)ی ساڵی ٢٠٢٣**
**دیاریکردنی شێواز و قەبارەو ڕەنگ و ناوەڕۆکی تابلۆی ئۆتۆمبیلی**
**(دیپلۆماسی و نەتەوە یەکگرتووەکان و خاچی سوور) لە هەرێمی کوردستان**

**ماددەی (١): پێناسەکان**

مەبەست لەم دەستەواژانەی خوارەوە بۆ مەبەستی جێبەجێکردنی ئەم ڕێنماییە ئەم مانایانەیە کە بەرامبەریان دیاریکراوە:

١- **تابلۆی ئۆتۆمبیل:** تابلۆیەکە لە کانزای ئەلەمنیۆم دروست کراوە بە ماددەیەکی پلاستیکی ڕەونەقدار رووپۆش کراوە بە قەبارەو شوێنی دیاریکراو لە پێشەوە و دواوەی ئۆتۆمبیل جێگیر دەکرێت.

٢- **(IRQ)** : کورتکراوەی عێراق (IRAQ).

٣- **(KR)**: کورتکراوەی هەرێمی کوردستان (Kurdistan Region).

٤- **(CD)**: کورتکراوەی دەستەی دیپلۆماسی (Corps Diplomatique)

٥- **(UN)**: کورتکراوەی نەتەوە یەکگرتووەکان (United Nations).

٦- **(RC)**: کورتکراوەی خاچی سوور (Red Cross).

٧- **کۆد:** کۆدێکی دوو ژمارەییە تەرخاندەکرێت بۆ هەر وڵاتێک و ئاژانسێکی نەتەوەیەکگرتووەکان کە لەلایەن فەرمانگەی پەیوەندییەکانی دەرەوە دیاری دەکرێت.

**ماددەی (٢):**

مەبەست لەدەرچوواندنی ئەم ڕێنماییە ڕێکخستنی خەسڵەتەکانی دابینکردنی تابلۆی ئۆتۆمبیل بۆ نێردە دبلۆماسی و کونسوڵگەرییەکان و ئاژانسەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان و خاچی سووری نێودەوڵەتی کە لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی هاتووچۆی هەرێم تەرخان دەکرێت و لە بەڕێوەبەرایەتی هاتووچۆی هەولێر بەپێی ستا نداردە نێودەوڵەتی و عێراقییە کان بە ڕە چاوکردنی تایبەتمە ندی هەرێمی کوردستان-عێراق چاپدەکرێت.

## شێواز و نووسین و ڕەنگەکانی تابلۆی ئۆتۆمبیل

**ماددەی (٣):**

**یەکەم:** کۆدی تابلۆی ئۆتۆمبیلی (CD) و (UN) و (RC) بۆ نا سینەوەیان و بەم شێوەیە لە سەر تابلۆی ئۆتۆمبیل چاپ دەکرێت:

١-کۆدی تایبەت بە (CD).

٢- کۆدی تایبەت بە (UN).

٢- تابلۆی ئۆتۆمبیلی (RC) بێ کۆد دەبێت.

**دووەم:** تابلۆی ئۆتۆمبیل (کورت) بە دوورییەکانی (٣٢٠ × ١٦٠ ملم) دەبێت کە لە پا شکۆی ئەم ڕێنماییە هاتووە.

**سێیەم:** ئەستووری تابلۆی ئۆتۆمبیل (١ ملم) دەبێت.

**ماددەی (٤):**

**یەکەم: تابلۆی ئۆتۆمبیل (کورت) ئەم هێماو ژمارانەی خوارەوەی لەسەر دەنووسرێت و چاپ دەکرێت:**

١- هێمای (IRQ) لە سەرەوەی چەپی تابلۆکە بە شێوەی ستوونی چاپ دەکرێت.

٢- هێمای (KR) لە خوارەوەی چەپی تابلۆکە لە ژێر هێمای (IRQ) بەشێوەی ئاسۆیی چاپ دەکرێت.

٣- ژمارەی تابلۆی ئۆتۆمبیل بە شێوەی ئاسۆیی چاپ دەکرێت.

٥- هێماکانی (CD و UN و RC) و کۆدی (CD و UN) لەناوەڕا ستی سەرەوەی لای را ست بە شێوەی ئاسۆیی چاپ دەکرێت.

٦-ژمارەی تابلۆی ئۆتۆمبیل لەژێر هێماو کۆدەکانی بڕگە (٥)ی ئەم ماددەیە چاپدەکرێت بەشێوەی ئاسۆیی.

٧- کۆدی (CD و UN) لە تەنیشتی لای راستی (CD و UN) بەشێوەی ئاسۆیی چاپ دەکرێت.

٨- هیلۆگرامێکی سکیوریتی لە نێوان هێمای (CD و UN) و کۆدی (CD و UN) و لەریزی لای راستی (RC) جێگیر دەکرێت.

٩- تابلۆی ئۆتۆمبیل بەپیت و ژمارەی زمانی ئینگلیزی دەنووسرێت.

**دووەم:** تابلۆی ئۆتۆمبێل بەبێ هەبوونی هیچ هێلێکی جیاکەرەوە لە نێوان پیت و هێماو کۆد و ژمارەکان چاپ دەکرێت جگە لە هێلێکی ستوونی لەلای چەپی تابلۆکە کە هێمای (IRQ و KR) لە ژمارەو هێماو پیت و کۆدەکان جیادەکاتەوە.

**ماددەی (٥):**

**یەکەم:** ڕەنگی تابلۆی ئۆتۆمبیل (باکگراوند) بەڕەنگی (سپی) بۆ هەرسێ جۆرەکانی (CD و UN و RC) چاپ دەکرێت.

**دووەم:** رەنگی نووسینی پیت و ژمارەکان و هێلی ستوونی و هێلی چوارچێوەی تابلۆی ئۆتۆمبیل بە رەنگی (سوور) دەبێت بۆ هەردوو جۆری (CD و RC).

**سێیەم:** رەنگی نووسینی پیت و ژمارەکان و هێلی ستوونی و هێلی چوارچێوەی تابلۆی ئۆتۆمبیل بە رەنگی (شینی ئاسمانی) دەبێت بۆ جۆری (UN).

**ئەحکامە کۆتاییەکان**

**ماددەی (٦):**

**یەکەم:** بەڕێوەبەرایەتی گشتی هاتووچۆ کاری پێویست ئەنجامدەدات بە جێبەجێکردنی میکانیزمەکانی گۆڕینی ژمارەی تابلۆکان لە شێوازی کۆن بۆ شێوازی نوێ بەپێی ئەم ڕێنماییە.

**دووەم:** دیزاینی تابلۆی ئۆتۆمبیل بە هەرسێ جۆری CD و UN و RC بەپێی پاشکۆی هاوپێچی ئەم ڕێنماییە دەبێت.

**ماددەی (٧):**

**یەکەم:** کار بەهیچ ڕێنمایی و بەیان و بڕیار و نووسراوێک ناکرێت دوای کەوتنەبەرکاری ئەم ڕێنماییە.

**دووەم:** ئەم ڕێنماییە لە ڕۆژی دەرچوونی لە ڕۆژنامەی وەقایعی کوردستان جێبەجێ دەکرێت.

**ڕێبەر ئەحمەد**
**وەزیری ناوخۆ**

**وەزارەتی ناوخۆ**

**ژمارە ١١٧٦٧ لە ٢٠٢٣/٥/٤**

پاڵپشـــت بەو دەســـەڵاتەی پێمان دراوە لە یاســـای وەزارەتی ناوخۆ ژمارە (٦)ی ســـاڵی ٢٠٠٩ لەبەر بەرژەوەندی گشتی بڕیارماندا بە دەرچوواندنی ئەم ڕێنماییە:

**ڕێنمایی ژمارە (٥)ی ساڵی ٢٠٢٣**

**هەمواری سێیەمی ڕێنمایی تایبەت بە ڕێکخستنی کاری کۆمپانیاکانی (هاوردەکردن و گواستنەوە و فرۆشتنی ئۆتۆمبێل) و پێشانگاکانی فرۆشتنی ئۆتۆمبێل ژمارە(٣)ی ساڵی ٢٠٢١**

**ماددەی (١):**

زیادکردنی خاڵی (٣و٤) بۆ بڕگەی (سێیەم) لەماددەی( سێیەم )بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

٣- کۆمپانیاکانی **(هاوردەکردن و گواســتنەوە و فرۆشــتنی ئۆتۆمبێل)** و پێشــانگاکانی فرۆشــتنی ئۆتۆمبێل دەتوانن داوای هەڵوەشاندنەوەی مۆڵەتی کارکردن و کۆدی گرێبەستی ئەلیکترۆنی بکەن بە پێشـــکەش کردنی داواکـاریەک بۆ وەزارەتی نـاوخۆ/بەڕێوەبەرایەتی گشـــتی دیوان/ بەڕێوەبەرایەتی کۆمپانیا ئەمنییەکان .

٤- کۆمپانیا یان پێشـانگا دەتوانێت لق بکاتەوە لە هەمان پارێزگا بە کۆدی جیاواز بۆ ئەم مەبەسـتەش ڕسوماتی ئەو چالاکیەی لێوەردەگیرێت کە بەپێی ئەحکامەکانی ماددەی دەیەم (بڕگەکانی یەکەم / رسومات) لە ڕێنمایی ژمارە (٣)ی ساڵی ٢٠٢١ی وەزارەتی ناوخۆ دیاری کراوە .

**ماددەی (٢):**

هەموارکردنەوەی بڕگە (٢) لە ماددەی **(چوارەم)** بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە :

پێویســتە گشــت کۆمپانیاکان و پێشــانگاکان لەکاتی فرۆشــتنی ئۆتۆمبێل گرێبەســتی ســتانداردی فرۆشـــتنی ئۆتۆمبێل کە لە لایەن وەزارەتی ناوخۆ ڕێک دەخرێت بەزمانی کوردی و عەرەبی بەکار بهێنێت بۆئۆتۆمبێلی کاتی یان تۆمارکراو بەومەرجەی گرێبەستەکە لەناو بارەگای کۆمپانیاو پێشانگاکان بەئامادەبوونی کڕیار و فرۆشیار ئەنجام بدرێت ,بە پێچەوانەوە بەسەرپێچی هەژمار دەکرێت.

**ماددەی (٣):**

هەموارکردنەوەی بڕگە (٤) لە ماددەی **(شەشەم)** بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

پێویسـتە کۆمپانیا یان پێشـانگای فرۆشـتنی ئۆتۆمبێل ژوورێکی تایبەت بۆ ئەنجامدانی (گرێبەسـتی ستانداردی فرۆشتنی ئۆتۆمبێل) و ئەرشیفی ئۆتۆمبێلە فرۆشراوەکان ئامادە بکات کە تیایدا بۆ هەر ئۆتۆمبێلێک فایلێک ڕێک بخات کە ئەم بەڵگەنامانە لەخۆ بگرێت :

أ . وێنەیەک لە گرێبەستی ستانداردی فرۆشتنی ئۆتۆمبێل .

ب. وێنەیەکی ڕەنگاو ڕەنگ لە منافێسـت و گشـت بەڵگەنامەکانی ئۆتۆمبێلی فرۆشـراو بۆ یەکەم جار یان ئۆتۆمبێلی پێشتر تۆمارکراو و فرۆشراوە لە لایەن کۆمپانیا یان پێشانگا .

**ماددەی (٤):**

هەموار کردنەوەی ماددەی نۆیەم لە ڕێنمایی ژمارە (٣)ی ساڵی ٢٠٢١ و ماددەی چوارەم لە بەیانی ژمارە (٢)ی ساڵی ٢٠٢٢ بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە :

پێویستە لەسەر کۆمپانیاکانی هاوردەکردن یان فرۆشتنی ئۆتۆمبێل ئەو ئۆتۆمبێلانەی کە هاوردەی کردووە دوای تێپەڕبوونی ماوەی (١) ساڵ لەسەر داخل کردنی ئۆتۆمبێل لەسەر ناوی کۆمپانیا تۆماری بکات ئەگەر نەفرۆشرابێت لەو ماوەیەدا ، ئەم ماددەیە تەنها ئۆتۆمبێلی تایبەت دەگرێتەوە .

**ماددەی (٥):**

زیادکردنی خاڵی(٥و٦و٧) بۆ برگەی(**دووەم/ پێبژاردنەکان**) لەماددەی(**دەیەم**)و بەم شێوەیەی خوارەوە

٥- بڕی (٢٠٠٠٠٠٠) دوو ملیۆن دینار وەک پێبژاردن لەگەڵ ڕاگرتنی کۆدی گرێبەستی ستانداردی فرۆشتنی ئۆتۆمبێل بۆماوەی (١٠) ڕۆژ بۆ هەر کۆمپانیا و پێشانگایەکی ئۆتۆمبێل کە بە سەرپێچی گرێبەستی ستانداردی فرۆشتنی ئۆتۆمبێل ئەنجام بدات لە دەرەوەی بارەگاکانیان بۆ جاری یەکەم .

٦- بڕی (٤٠٠٠٠٠٠) چوار ملیۆن دینار وەک پێبژاردن لەگەڵ ڕاگرتنی کۆدی گرێبەستی ستانداردی فرۆشتنی ئۆتۆمبێل بۆماوەی (٢٠) ڕۆژ بۆ هەر کۆمپانیا و پێشانگایەکی ئۆتۆمبێل کە بە سەرپێچی گرێبەستی ستانداردی فرۆشتنی ئۆتۆمبێل ئەنجام بدات لەدەرەوەی بارەگاکانیان بۆ جاری دووەم .

٧- بڕی (٤٠٠٠٠٠٠) چوار ملیۆن دینار وەک پێبژاردن لەگەڵ ڕاگرتنی مۆڵەتی کارکردن بۆماوەی (١) یەک ساڵ بۆ هەر کۆمپانیا و پێشانگایەکی ئۆتۆمبێل کە بە سەرپێچی گرێبەستی ستانداردی فرۆشتنی ئۆتۆمبێل ئەنجام بدات لە دەرەوەی بارەگاکانیان بۆ جاری سێیەم .

**ماددەی (٦):**

هەڵوەشاندنەوەی ماددەی (**چواردەیەم**) لە ڕێنمایی ژمارە (٣)ی ساڵی ٢٠٢١ و ماددەی نۆیەم لە بەیانی ژمارە (٢)ی ساڵی ٢٠٢٢ و ماددەی یەکەم لە بەیانی ژمارە (١٠)ی ساڵی ٢٠٢٢ بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە :

١- درێژکردنەوەی ماوەی مۆڵەت پێدان و نوێکردنەوەی مۆڵەت بە هەموو ئەو کۆمپانیا و پێشانگایانەی فرۆشتنی ئۆتۆمبێل کە کێشەی خاوەندارێتی و شارەوانیان هەیە تا ڕێکەوتی (٣١)ی ٢٠٢٣/١٢ پێویستە کێشەکانیان لەگەڵ لایەنی پەیوەندیدار و حکومەت چارەسەر بکەن بە پێی ڕێنمایی ژمارە (٣)ی ساڵی ٢٠٢١ هەموارکراو .

٢- گشت ئەو کۆمپانیا و پێشانگایانەی کە تا ڕێکەوتی ٢٠٢٣/١٢/٣١ خۆیان تۆمار نەکەن دادەخرێن .

**ماددەی (٧):**

ئەم ڕێنماییە لەڕۆژی دەرچوونیەوە کاری پێدەکرێت و لە ڕۆژنامەی وەقایعی کوردستان بڵاو دەکرێتەوە .

**ڕێبەر ئەحمەد**
**وەزیری ناوخۆ**

**دەستەی پاراستن و چاککردنی ژینگە**

**ژمارە : ٨١٨ لە ٢٠٢٣/٥/٨**

بەپێی حوکمەکانی ماددەی (١٠)ی یاسای دەستەی پاراستن و چاککردنی ژینگە لە هەرێمی کوردستان - عێراق ژمارە (٣)ی ساڵی ٢٠١٠ و ماددەکانی (٢٤) لە یاسای پاراستن و چاککردنی ژینگە لە هەرێمی کوردستان-عێراق ژمارە (٨)ی ساڵی ٢٠٠٨ی هەموارکراو ئەم ڕێنماییەی خوارەوەمان دەرکرد:

**ڕێنمایی ژمارە (٣) ی ساڵی ٢٠٢٣**

**ڕێنمایی سنوردارکردنی ئاوی چارەسەرکراوی ئاوەڕۆکان و دووبارە بەکارهێنانەوەی**

**ماددەی (١): پێناسەکان:**

**مەبەست لەم زاراوانەی هاتووە واتاکانیان بەرامبەریانە بۆ مەبەستەکانی ئەم ڕێنماییە:**

١- **هەرێم**: هەرێمی کوردستان - عێراق.
٢- **دەستە**: دەستەی پاراستن و چاککردنی ژینگە لە هەرێم.
٣- **ئاوی ئاوەڕۆ**: ئاوی ئاوەڕۆ بریتیە لە پاشماوەی ئاوی ماڵان و شوێنی بازرگانی و میری بە هەردوو جۆری (سوک و قورس) و پاشماوەی ئاوی پیشەسازی و کشتوکاڵی.
٤- **پاشماوەی ئاوی چارەسەرکراو**: بریتیە لە ئاوی دەرچوو لەوێستگەکانی چارەسەرکردنی ئاوی ئاوەڕۆ لەدوای چارەسەرکردنی بە ڕێگایەکی زانستی بەپێی ستانداردە پێوانەییەکانی جۆری ئاوی ئاوەڕۆ چارەسەرکراوەکان بۆ مەبەستی ئاودانی کشتوکاڵی و یاخود بەکارهێنانی بۆ سیستەمی ساردکردنەوە لەکارگەکان یان بۆ شۆرین.
٥- **وێستگەکانی چارەسەرکردنی ئاوی ئاوەڕۆ** : بریتین لەوێستگە ناوەندییەکانی چارەسەرکردن لەشارەکانداو ، یەکەکانی چارەسەرکردنی چالاکی پیشەسازیی و نیشتەجێکردن و بازرگانی و تەندروستی و کشتوکاڵی و چالاکیەکانی دیکە.
٦- **ستانداردەکان**: بریتی یە لە ڕێژە ڕێگەپێدراوەکانی پارامیتەرەکان بۆ دیاریکردنی ڕێژەی فیزیایی و کیمیایی و بایۆلۆجی پاشماوەی ئاوی چارەسەرکراو.
٧- **سیفاتەکان**: بریتین لەسیفەتە سروشتی و کیمیایی و زیندەییەکانی ئاوی چارەسەرکراو.
٨- **چارەسەری پێش سەرەتایی** : لەم قۆناغی چارەسەرییەدا ڕێگری دەکات لە هاتنەناوەی هەموو پاشماوە ڕەقەکان بۆ قۆناغی سەرەتایی.
٩- **چارەسەری سەرەتایی** : چارەسەری سەرەتایی قۆناغێکە تێیدا پاشماوەی ئاوەڕۆ چارەسەردەکرێت بەڕێگەی سروشتی وەک نیشتنی پاشماوە ڕەقەکان و بەسەرئاو کەوتنی چەورییەکان.
١٠- **چارەسەری دووانەیی(چارەسەری بایۆلۆجی)** : قۆناغێکە لەچارەسەر کەدەکرێت پێی بگەین لەڕێگەی چارەسەری تەواوبووی بایۆلۆجییەوە بەپرۆسەی نیشاندن و پاککردنەوە و شیکردنەوە بەجۆرێك ئاوی بەرهەم هاتوو لێی بەپێی ستاندارەکانی ئاوەڕۆ دەبێت وەك لەخشتەی ژمارە(١)دایەو ، بەکاریش دەهێنرێت بۆ ئاودانی سنووردار (ئاودانی ئەو ڕووەکانەی بەرهەمیان نیە).

١١- **چارەسەری پێشکەوتوو:** قۆناغێکە لەچارەسەر کە دەکرێت پێی بگەین لەڕێگەی چارەسەری تەواوبووی بایۆلۆجیی و کیمیایی و فیزیاییەوە بەپڕۆسەی نیشاندن و شیکردنەوەو پاککردنەوە ، یان هەر پڕۆسەیەکی دیکە ، بەجۆرێك ئاوی بەرهەمهاتوو لێی بەپێی ستانداردەکانی ئاوەڕۆ دەبێت وەك لەخشتەی ژمارە(٢)دایەو ، بەکاریش دەهێنرێت بۆ ئاودانی بێ سنوور ( بۆ ئەو سەوزە و میوانەشی ڕاستەوخۆ دەخورێن).

١٢- **چارە سەرکردنی ئەو قوڕو لیتەی ( سلەج) دەمێنێتەوە لە وێستگەکان** : چارە سەرکردنی ئەو قوڕو لیتەی (سلەج) دەمێنێتەوە لە وێستگەکان بەڕێگەیەکی زانستی تاکو دووبارە سودی لێ وەردەگیرێت وەکو پەینی ئۆرگانی بۆ زەویە کشتوکاڵیەکان و ڕووبەرە سەوزاییەکانی پڕۆژەکان.

١٣- **خاڵی وەرگرتن** : دەرچەی ئاوی چارەسەرکراوی ئاوەڕۆیە کەدەگاتە لایەنی سوودمەند لێی.

١٤- **کۆکردنەوەی پاشماوەی ئاوی چارەسەرکراو:** پێویستە ئاوی چارەسەرکراو لە خەزانێکی کۆنکریتی یان هەر جۆرە خەزانێکی تر کۆبکرێتەوە پاشان بەمەبەستی جۆراو جۆر بەکاربهێنرێتەوە.

**تێبینی:** ئەم قۆناغانەی سەرەوە کە باسکران هەموویان بۆ ئاوی ماڵان و شوێنە بازرگانیەکانە واتە (دۆمێستیک)ە ، بەڵام بۆ ئاوی پیشە سازی پێش ئەوەی داخلی ئەم سیستەمە بێت ، ڕێگەی دیکە هەیە وەکو دانانی سیستەمی (داف) بۆ جیاکردنەوەی پاشماوەی ڕۆن و چەوری لە پاشماوە ئاویەکان یاخود دانانی سستەمی (دی وۆتەرینگ) بۆ گرتنی هەموو پا شماوەی رەق وەکو توێکڵ و پەلکی پەتاتە و نیشاستە کە لەکارگەی چپسی پەتاتە دروست دەبن.

١٥- **ڕێگا نوێیەکانی ئاودان:** بریتییە لەو ڕێیە بەکارهاتووانەی ئاودانی کشتوکاڵ کەبەشێوەیەکی سەرەکی هەوڵ دەدات خۆ بەدوور بگرێت لەو ڕێگە کۆنانەی دەبنە هۆی بەفیڕۆدانی ئاو.

١٦- **ئاودێریی ئازاد** : بریتییە لەئاودانی هەموو جۆرەکانی ڕووەك و چیمەن و فریزێک.

١٧- **ئاودێریی سنووردار:** بریتییە لەئاودانی هەموو جۆرەکانی ڕووەك جگە لەسەوزەو میوەو بەروبوومە ریشاڵییەکان و ئەو گیاو ڕووەکانەی کە بەرهەمەکانیان بەر ئاوە چارەسەرکراوەکە دەکەوێت ، جا ئەگەر بەکاڵیی یان بەکوڵاوی یان بەڕێگەیەکی دیکە بخورێن.

١٨- **تۆڕی دابەشکردنی ئاوی چارەسەرکراوی ئاودێریی** : بۆڕی یان کەناڵی دابەشکردنی ئاوی چارەسەرکراوی ئاوەڕۆکانە بۆ ئاودێریی کشتوکاڵیی یاخود بۆ سیستەی سارکردنەوە یان شۆرین.

١٩- **چێنراوەکانی شارەوانی:** بریتین لە دار و درەخت و شوێنی سەوزایی کە لەشەقام و باخچە و شوێنی کات بەسەربردن و ڕێگا سەرەکییەکان دەچێنرێن.

**ماددەی (٢): ئامانجەکان:**

**یەکەم:** قەدەغەکردنی بەکارهێنانی ئاوی ئاوەڕۆ بۆ هەر مەبەستێك بەبێ چارەسەرکردنی.

**دووەم:** دانانی ستاندارد بۆ بەدیهێنانی ئاستێکی سەلامەت لەدووبارە بەکارهێنانەوەی ئاوی ئاوەڕۆ.

**سێیەم:** پاراستنی تەندروستی لەکاریگەرە زیانبەخشەکانی پیسبوون بە ئاوی ئاوەڕۆکان.

**چوارەم:** ئەوپەڕی سوود وەرگرتن لەئاوی چارەسەرکراو وەك یەکێك لەسەرچاوە نوێیەکانی ئاو.

**پێنجەم**: چاودێرییکردنی وێستگەکانی چارە سەرکردنی ئاوی ئاوەڕۆو جۆری ئاوی چارە سەرکراوی بەرهەم هاتوو لێی.

**شـەشـەم**: زامنکردنی بەڕێوەبردنێکی ڕا ست و درو ستی ئاوو ، چارە سەرکردنی کەمئاویی و کەمکردنەوەی بەفیرۆدانی.

**ماددەی (٣)**

دەبێت ئەم مەرجانەی لای خوارەوە ڕەچاو بکرێن لەکاتی بەکارهێنانی ئاوی چارەسەرکراوی ئاوەڕۆ بۆ ئاودێریی کشتوکاڵ:

**یەکەم**: ڕەزامەندی وەزارەتی شارەوانی و گەشتوگوزارو دەستەی پاراستن و چاککردنی ژینگەو پارێزگاو ئیدارە سەربەخۆکان بەو شێوەیەی کە زامنی تەندرو ستی گشتی بکات بەمەبە ستی دیارکردنی بڕی ئاوی چارەسەرکراوی بەکارهێنراو .

**دووەم**: رەزامەندی وەزارەتی کشـتوکاڵ و سـەرچاوەکانی ئاو بۆ دیارکردنی جۆری چێنراوەکان و ڕێگە نوێیەکانی ئاودێریی و ئەو بەروبوومانەی کە دەویسـترێت لەداهاتوودا بچێنرێن لەنێو ئەو باخانەی کە سـوود لە ئاوی چارەسـەرکراوی ئاوەڕۆ بۆ ئاودێریی کشـتو کاڵ وەردەگرن لەڕێگەی تۆڕی دابەشکردن و ، هەروەها وەرگرتنی ڕەزامەندیی لایەنەکانی دیکەش کە بەپێی یاسا دیار کراون بەو جۆرەی زامنی بەدیهێنانی ئاستێکی سەلامەت بکات لەبەکارهێنانی ئەو ئاوەدا.

**سـێیەم** : پێویستە ئاوی چارەسـەرکراوی ئاوەڕۆ کە بۆ ئاودێریی کشـتوکاڵ بەکاردەهێنرێت وەك یەك بێت لەگەڵ ئەو سـتاندارده پێوانەییانەی کە لەهەردوو خشـتەی (١) و (٢)ی پاشـکۆی ئەم ڕێنماییەدا هاتوون.

**چوارەم**: دە ستەی پارا ستن و چاککردنی ژینگە هەڵدە سێت بە ئەنجامدانی شیکارییەکان بۆ تایبەتمەندییە فیزیایی و کیمیاییە کانی گڵ و خاکی ئەو کێڵگا نەی کە سـوودمە ند دەبن لە بە کارهێنانی ئاوی چارە سەرکراوی ئاوەڕۆ ، لەتاقیگەکانی وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو یان دە ستەی ژینگە یان یەکێك لەو تاقیگانەی پشـتیان پێدەبەسـتێت ، ئەوەش بۆ چاودێریی و هەڵسـەنگاندنی ئاسەوارەکانی بەکارهێنانی ئەم ئاوە لەسەر خاك.

**پێنجەم**: گەیاندن و بەسـتنەوەی بۆڕییەکانی ئاوی چارەسـەرکراوی ئاوەڕۆ بە بۆڕییەکانی تۆڕی بیرەکانەوە قەدەغەیە لەنێو کێڵگەکاندا.

**شەشەم**: کردنەوەی خاڵی ئاوی چارەسەرکراوی ئاوەڕۆ بۆ کێڵگەکان قەدەغەیە تەنها لەڕێی ئەو کەسانەی کە جێگەی متمانەن لەلایەن وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاوەوە.

**حەوتەم**: لەسـەر کەس و لایەنی سـوودمەند لەئاوی چارەسـەرکراوی ئاوەڕۆ پێویسـتە ئەو ڕێکارانە بگرێتە بەر بۆ ڕێگرتن لەدروستبوونی زۆنگاوو ، ڕێگرتنیش لەزۆربوونی مێش و مێشوولەو و زیندەوەرەکانی دیکـە بە دروسـتکردنی حەوزێکی کۆنکریتی سـەر داپۆشـراو یـان لە هەر جۆرە خەزانێکی تر کۆبکرێتەوە پاشان بەمەبەستی جۆراو جۆر بەکاربهێنرێتەوە.

**هەشتەم:** پێویستە لەهەر سیستەمێکی ئاودێریی و گشت ئەو تۆڕانەی کە ئاوی چارەسەرکراوی ئاوەڕۆ بەکاردەهێنن و دەیگوازنەوە ، تابلۆی جێگیر لەو شوێنانەدا دابنێن کەلایەنی پەیوەندیدار بۆیان دیار دەکات و لەسەریان نووسرابێت : ئاگاداریی: ئاوی چارەسەرکراوی ئاوەڕۆ تەنها بۆ ئاودانی کشتوکاڵی و سیستمی سارکردنەوەی کارگەکان و شوشتنە.

**نۆیەم:** پێویستە ئەو کێڵگە کشتوکاڵییانەی کە بە ئاوی چارەسەرکراوی ئاوەڕۆ ئاو دەدرێن جیا کرابنەوە لەبیرو کۆگاکانی ئاوی خواردنەوەی گشتی بەدوورییەك کە وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو دیاری دەکات بەپێی سروشتی خاکەکە.

**دەیەم:** نابێت ئاوی چارەسەرکراوی ئاوەڕۆ بەکاربهێنرێت بۆ زیادکردنی ئاوی ژێر زەوی بەکارهێنراو بۆ خواردنەوە (بەلام ئەگەر سیستەمەکە بەهەموو قۆناغەکاندا بڕوات واتە پێشکەوتوو (Advance) ئاوەکە زۆر سەلامەتە بگرە لەکوالیتی ئاوی رووبارەکان زۆر بەرزترە کە سوودی لێ وەردەگیرێت بۆ ئاوی خواردنەوە پاش چارەسەرکردن).

**یازدەیەم:** تێکەڵکردنی ئاوی چارەسەرکراو لەگەڵ سەرچاوەکانی ئاوی سەر زەوی وەک رووبارو و چەمەکان بەپێی ستانداردە رێگەپێدراوەکان دەبێت.

**دوازدەیەم:** وەرگرتنی گشت رێکارە پێویستەکان لەکاتی مامەڵەکردن لەگەڵ ئاوی چارەسەرکراوی ئاوەڕۆ لەڕێگەی بەکارهێنانی پێداویستییەکانی تەندرو ستی و سەلامەتی پیشەیی وەك پێلاوی لا ستیك و دەستکێش و ئەوانی دیکە.

**ماددەی (٤)**

**یەکەم:** لەکاتی بەکارهێنانی ئاوی چارەسەرکراوی ئاوەڕۆ بۆ ئاودێریی کشتوکاڵیی و ئاودانی ئەو ڕووەکانەی کە جۆرێکی بالاتری لە ستانداردی ئاوی چارە سەرکراوی ئاوەڕۆی دەوێت وەك لەخشتەی (١)ی پاشکۆی ئەم رێنماییەدا باسکراوە ، لەو کاتەدا پێویستە بەکارهێنەرەکەی چارەسەری تایبەت دابنێت (چارەسەری پێشکەوتوو) بەپێی ئەم مەرجانەی خوارەوە

أ- وەرگرتنی ڕەزامەندیی وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاوو دەستەی ژینگەو ئەو لایەنانەی دیکە کە بەپێی یاسا پێویستە رەزامەند بن.

ب- وەك یەك بوونی جۆری ئاوی بەرهەمهێنراو لەگەڵ ئاوی چارەسەرکراوی ئاوەڕۆ کە لەخشتەی ژمارە(٢)ی پاشکۆی ئەم رێنماییەدا باسکراوە.

**دووەم:** لەسەر وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو و دەستەی ژینگە پێویستە چەند نموونەیەك لە ئاوی یەکەکە وەربگرن و شیبکەینەوە بۆ دڵنیابوون لەوەك یەکبوونیان لەگەڵ ستانداردەکانی ئاوی چارەسەرکراوی ئاوەڕۆ وەك لەخشتەی ژمارە(٢)ی پاشکۆی ئەم ڕێنماییەدا باسکراوە.

**ماددەی (٥)**

وێڕای پابەندبوون بەدەسەڵاتی چاودێری دەستەی ژینگە بۆ ڕێگریکردن یان سنووردارکردن یان کەمکردنەوەی ڕوودانی هەر پیسبوونێک:

**یەکەم:** وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو بۆی هەیە بەدواداچوون و کەشف بکات بۆ ئەو خاک و بەرهەم و بەروبوومانەی کە بەئاوی ئاوەڕۆی چارەسەرکراو ئاودێری کراون.

**دووەم:** وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو بۆی هەیە پشکنین بکات بۆ هەر بۆڕییەکی سەر زەوی یان ژێر خاك نراو ئەگەر گومانی لە سەرپێچیکردنی بەکارهێنەر هەبوو بۆ حوکمەکانی ئەم رێنماییە.

**سێیەم:** بۆ چاودێرانی رێگەپێدراوی وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو و دەستەی ژینگە هەیە بچنە نێو ئەو باغ و کێڵگانەی کە سوودمەندن لەئاوی ئاوەڕۆی چارەسەرکراو ، خاوەنی باغ و کێڵگەکان یان ئەوانەی لەجێگەی ئەوانن بۆیان نیە رێگریی لەچاودێرەکان بکەن.

**ماددەی (٦): حوکمە کۆتاییەکان**

**یەکەم:** حوکمەکانی ئەم رێنماییە کاری پێدەکرێت لەسەر ئاوی ئاوەڕۆی چارەسەرکراوو بەرهەمهاتوو لەوێستگەو یەکەکانی چارەسەرکردنی ئاوی ئاوەڕۆ و دووبارە بەکارهێنانەوەی.

**دووەم:** یەکە تایبەتەکان بەچارەسەرکردنی ئاوی ئاوەڕۆ دادەخرێن لەکاتی وەك یەك نەبوونی ئاوی دەرهاتوو لەگەڵ ستاندارەکانی ئاوی چارەسەرکراوی ئاوەڕۆ وەك لەم رێنماییەدا باسکراوەو ، بەرووبومەکانیش لەنێو دەبرێن ئەگەر هەبوون.

**ماددەی (٧):**

ئەم رێنماییە شیاوی هەموارکردن و نوێکردنەوەو کەمکردنەوە دەبێت بەپێی دەقەکانی رێکەوتننامەو پەیماننامە نێودەوڵەتییەکان و پێداویستییە ژینگەییەکان لەداهاتوودا.

**ماددەی (٨):**هەردوو خشتەی ستاندارەکانی هاوپێچکراو بەشێکن لەو ڕێنماییە .

**ماددەی (٩):**

ئەم ڕێنمایە لە ڕێکەوتی بڵاوبوونەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) کاری پێدەکرێت.

**ئەندازیار**
**عبدالرحمن صديق**
**سەرۆکی دەستە**

**خشتەی ژمارە(١)**

ستانداردەکانی ئاوی ئاوەڕۆی چارەسەرکراوی دووانەیی و بەکارهێنراو بۆ ئاودێریی کشتوکاڵی

| تایبەتمەندیەکان | | زۆرترین ئاستی پیسبوون ملگم / لتر |
|---|---|---|
| تایبەتمەندییە سروشتییەکان | سەرئاوکەوتووەکان | خاڵی بێت |
| | ماددە ڕەقە هەڵواسراوەکان TSS | 40 |
| | pH | 8 ، 6- 4 |
| تایبەتمەندیی کیمیایی ئۆرگانی | بایۆئۆکسجینی بەکاربراو $BOD_5$ | 40 |
| | لێڵیی TURBIDITY | 25 یەکەی لێڵبوون |
| | ڕۆن وچەوری OIL and GREASES | نییە |
| | فینۆڵ PHENOLS | 0.002 |
| تایبەتمەندی میکرۆبی | ژمارەی کۆلیفۆرمەکانی پیسایی | 1000 خانە / 100 مللتر |

| | | |
|---|---|---|
| تایبەتمەندی پێکهاتە کیمیاییەکان | نیتراتەکان $NO_3$-N | 50 |
| | ئامۆنیا (NH3-N) | 5.0 |
| تایبەتمەندیی کیمیایی | ئەلەمنیۆم Al | 5.0 |
| | ئارسنیک As | 0.1 |
| | بێریلیۆم Be | 0. 1 |
| | بۆرۆن B | 0.75 |
| | کادمیۆم Cd | 0.01 |
| | کلۆری ئازاد $CL_2$ | 0.5 (+) |
| | کرۆم Cr | 0.1 |
| | کۆبالت Co | 0.05 |
| | مس Cu | 0.2 |
| | فلۆراید F | 1 |
| | ئاسن Fe | 5.0 |
| | قورقوشم Pb | 0.1 |
| | لیتیۆم Li | 2.5 |
| | مەنگەنیز Mn | 0.2 |
| | جیوە Hg | 0.001 |
| | NO3 | 50 |

| زۆرترین ئاستی پیسبوونی ئاوی ئاوەڕۆی چارەسەرکراو (دوانەیی) | | |
|---|---|---|
| تایبەتمەندیەکان | | زۆرترین ئاستی پیسبوون/ملگم/لتر |
| | مۆلیبدینیۆم Mo | 0.01 |
| | نیکل Ni | 0.2 |
| | سیلینیۆم Se | 0.02 |
| | ڤانادیۆم V | 0.1 |
| | زینک Zn | 2.0 |

پێویستە تێکڕای مانگانەی ئۆکسجینی بەکاربراو (BOD5)و خەستیی مادده ڕەقە هەڵواسراوەکان لە (٤٠) مللی گرام/ لتر زیاتر نەبێت و ، ژمارەی ژمارەی کۆلیفۆرمەکانی پیسایی لە (١٠٠٠ خانە/ ١٠٠مللی لتر) ، بەبێ ئەوەی کاریگەریی لەسەر بنەماکانی دیزاینکردنی وێستگەکانی چارەسەرکردن هەبێت ، بەجۆرێك تێپەر نەکات لەرادە دیارکراوەنی نێو خشتەکە

**خشتەی ژمارە(٢)**

ستانداردەکانی ئاوی ئاوەڕۆی چارەسەرکراوی سیانیی و بەکارهێنراو بۆ ئاودێریی کشتوکاڵی

| تایبەتمەندیەکان | | زۆرترین ئاستی پیسبوون ملگم / لتر |
|---|---|---|
| تایبەتمەندییە سروشتییەکان | سەرئاوکەوتووەکان | خاڵیی بێت |
| | مادده ڕەقە هەڵواسراوەکان TSS | 10 ( أ ) |
| | pH | 8 ،6 -4 |
| تایبەتمەندیی کیمیایی ئۆرگانی | بایۆئۆکسجینی بەکاربراو $BOD_5$ | 10( أ ) |
| | لێڵیی TURBIDITY | 5.00 یەکەی لێڵبوون |

| | | |
|---|---|---|
| تایبەتمەندیی کیمیایی ئۆرگانی | OIL and GREASES رۆن وچەوری | نییە |
| | فینۆڵ PHENOLS | 0.002 |
| تایبەتمەندی میکرۆبی | ژمارەی کۆلیفۆرمەکانی پیسایی | 2.2 (ب) (دانە / ١٠٠ مل) |
| | ژمارەی هێلکەی کرمی ڕیخۆڵە | 1 هێلکەی زیندوو (دانە/لتر) |
| تایبەتمەندی پێکهاتە کیمیاییەکان | نیتراتەکان $NO_3$-N | 50 |
| | ئامۆنیا (NH3-N) | 5.0 |
| تایبەتمەندیی کیمیایی | ئەلەمنیۆم Al | 5.0 |
| | ئارسنیک As | 0.1 |
| | بێریلیۆم Be | 0. 1 |
| | بۆرۆن B | 0.75 |
| | کادمیۆمCd | 0.01 |
| | کلۆری ئازاد $CL_2$ | 0.5 (+) |
| | کرۆم Cr | 0.1 |
| | کۆبالت Co | 0.05 |
| | مس Cu | 0.2 |
| | فلۆراید F | 1 |
| | ئاسن Fe | 5.0 |
| | قورقوشم Pb | 0.1 |
| | لیتیۆم Li | 2.5 |
| | مەنگەنیز Mn | 0.2 |
| | جیوە Hg | 0.001 |
| زۆرترین ئاستی پیسبوونی ئاوی ئاوەڕۆی چارەسەرکراو (سیانی) | | |
| تایبەتمەندیەکان | | زۆرترین ئاستی پیسبوون /ملگم/لتر |
| | مۆلیبدینیۆم Mo | 0.01 |
| | نیکل Ni | 0.2 |
| | سیلینیۆم Se | 0.02 |
| | ڤانادیۆم V | 0.1 |
| | زینک Zn | 0.2 |

(أ- ١) تێکڕای مانگانە بۆ هەر یەك لەBOD5,TSS ، زیاتر نەبێت لە (١٠ملی گرام/ لتر)

(أ- ٢) تێکڕای هەفتانە بۆ هەر یەك لە BOD5 ,TSS(أ-٢) ، زیاتر نەبێت لە(١٥ملی گرام/ لتر)

ب- ئاوی ئاوەڕۆی چارەسەرکراو بەپاك ئەژمار دەکرێت بەپلەی ناتووشکەرو گونجاو بۆ ئەوەی بۆ ئاودێری بێ سنوور بەکاربهێنرێت ئەگەر بەرزترین ژمارەی چاوەڕوانکراو (MPN) بۆ کۆلیفۆرمی پیسایی لە ٢,٢ دانە بۆ هەر (١٠٠مللتر) زیاتر نەبێت (یان هێندەی بێت بەپێی ڕێگەکانی دیکەی پێوانەکردن) وەک لە ئەنجامی پشکنینی بەکتریا لە ماوەی هەفتەیەکدا دیاری کراوە ، هەروەها زیاتر نەبێت لە(٢٣) دانە بۆ هەر (١٠٠مللتر) لەهەر نموونەیەك (یان هێندەی بێت بەپێی ڕێگەکانی دیکەی پێوانەکردن)

(+) کەمتر نەبێت لە(٠,٢ مللی گرام/لتر) لەحاڵەتی بەکارهێنانی کلۆر بۆ پاکژکردنەوە.

**وەزارەتی ناوخۆ**

**ژمارە ١٢٠٧٦ لە ٢٠٢٣/٥/٤**

**بەیانی ژمارە (٧)ی ساڵی ٢٠٢٣**

**تایبەت بە هێنانە کایەی گوندی (ئاشتی)**

بەپێی ئەو دەسەڵاتەی پێمان دراوە لەیاسای وەزارەتی ناوخۆ ژمارە (٦)ی ساڵی ٢٠٠٩ و ئاماژە بە رێنماییمان ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠١٥ی هەموارکراو و نووسراوی پارێزگای دهۆک ژمارە (٢٤٥٢ لە ٢٠٢٣/٤/١٢) و بریاری ئەنجومەنی پارێزگای دهۆک ژمارە (٤)ی ساڵی ٢٠٢٣ .بڕیارماندا بە:

- هێنانە کایەی گوندی (**ئاشتی**) سەر بە ناحیەی رۆڤیا /قەزای بەردەڕەش بەڕووبەری (**٥ دۆنم و ٧ئۆلک**) لەسەر پارچەزەوی ژمارە (**1/1**) **لە کەرتی (٨٢/رۆڤیا)** وەک لە نەخشەی هاوپێچی نووسراوی پارێزگای دهۆکدا هاتووە بەپێی یاسا کاری کوژانەوە و دەست هەڵگرتن بکرێت.
- ئەم بەیانە لە رۆژی بڵاوبوونەوەی لە رۆژنامەی (وەقایعی کوردستان) کاری پێ دەکرێت .

**رێبەر ئەحمەد**

**وەزیری ناوخۆ**

---

**وەزارەتی ناوخۆ**

**ژمارە ١٢٠٧٦ لە ٢٠٢٣/٥/٤**

**بەیانی ڕاستکردنەوە**

بەپێی ئەو دەسەڵاتەی پێمان دراوە لە ماددەی هەشتەم لە یاسای بڵاوکردنەوە لە ڕۆژنامەی ڕەسمیدا (وەقایعی کوردستان) ژمارە (٤)ی ساڵی ١٩٩٩ و یاسای وەزارەتی ناوخۆ ژمارە (٦)ی ساڵی ٢٠٠٩ و دوا بەدوای رێنماییمان ژمارە (٣)ی ساڵی ٢٠٢٣ کە لەڕۆژنامەی وەقایعی کوردستان ژمارە(٣٠٢ لە ٢٠٢٣/٤/١٨) بڵاوکراوەتەوە تایبەت بە هەمواری یەکەمی رێنمایی مەرجەکانی سەلامەتی و تۆمارکردنی ئۆتۆمبێل و ماتۆرسکیلی هاوردەکراو ژمارە (٧)ی ساڵی ٢٠٢١ لەبەر ئەوەی ووشەی (کۆی) لەکاتی چاپ پەڕیوە ، ئەم بەیانی ڕاستکردەنەوەمان دەرکرد بەم شێوەیەی خوارەوە :

**یەکەم:** دەستەواژەی (**ڕێژەی ٢٠%ی کۆی داهات**) شوێنی دەستە واژەی (**ڕێژەی ٢٠%ی داهات**) دەگرێتەوە لە ماددەی دووەم برگەی (١٠) لە ڕێنمایی ژمارە (٣ی ساڵی ٢٠٢٣)

**دووەم:** ئەم بەیانە لە رۆژنامەی وەقایعی کوردستان بڵاودەکرێتەوە.

**رێبەر ئەحمەد**

**وەزیری ناوخۆ**

وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی

**بەیانی**

**ژمارە (٨)ی ساڵی ٢٠٢٣**

بەپێی ئەو دەسەڵاتەی کە پێماندراوە لە ماددەی (٧)ی بڕگە (٢) لە یاسای وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی ژمارە (١٢) ساڵی ٢٠٠٧ ، پاڵپشت بە نووسراوی ئەنجومەنی وەزیرا ژمارە (١١١٨٨) لە ڕێکەوتی ٢٠٢٢/٨/٢ بڕیارمادا بە:

١- لکاندنی (بەڕێوەبەرایەتی چاودێری و گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی سەید سادق ) بە بەڕێوەبەرایەتی گشتی چاودێری و گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی سلێمانی .

٢- ئەم بەیانە لە ڕێکەوتی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی (وەقایعی کوردستان) کاری لەسەر دەکرێت .

**کویستان محمد عبدالله**

**وەزیری کارو کاروباری کۆمەڵایەتی**

---

**بەیانی**

**ژمارە (٩) ی ساڵی ٢٠٢٣**

بەپێی ئەو دەسەڵاتەی کە پێماندراوە لە ماددەی (٧)ی بڕگە (٢) لە یاسای وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی ژمارە (١٢) ساڵی ٢٠٠٧ بڕیارمادا بە:

١- هەموارکردنەوەی بەیانی ژمارە (٦)ی ساڵی (٢٠٢٣) تایبەت بە کردنەوەی بنکەی (ڕاهێنانی پیشەیی چەمچەماڵ) سەر بە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کاروده ستەبەری کۆمەڵایەتی / بەڕێوەبەرایەتی ڕاهێنانی پیشەیی / سلێمانی لە شارۆچکەی چەمچەماڵ .

٢- ئەم بەیانە لە ڕێکەوتی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی (وەقایعی کوردستان) کاری لەسەر دەکرێت

**کویستان محمد عبدالله**

**وەزیری کارو کاروباری کۆمەڵایەتی**

**وەزارەتی دارایی و ئابووری**

**بەیانی ژمارە (٢)ی ساڵی ٢٠٢٣**

بەپێی ئەو دەسەڵاتەی پێمان دراوە بەمەبەستی جێبەجێکردنی ڕێنمایی وەرگرتنی باجی ئۆتۆمبێلی بارهەڵگر ژمارە (١٧٢٠) لە (٢٠٢٣/٢/٢٠) ، بۆ بەرژەوەندی گشتی و کار ئاسانی بۆ هاوڵاتیان و ڕێگری کردن لە خۆ دزینەوە لە باج ، بڕیارماندا بە: -

- کردنەوەی سێ تێبینەرایەتی لە ناو بەڕێوەبەرایەتیەکانی هاتووچۆی پارێزگاکان بەم شێوەیەی خوارەوە :-

١- تێبینەرایەتی باجی ئۆتۆمبێل/ هەولێر/ سەر بەڕێوەبەرایەتی گشتی باجەکان و خانووبەرەی میری بەڕێوەبەرایەتی باجی دەرامەتی هەولێر /١

٢-تێبینەرایەتی باجی ئۆتۆمبێل/ سلێمانی/سەر بەڕێوەبەرایەتی گشتی باجەکان و خانووبەرەی میری بەڕێوەبەرایەتی باجی دەرامەتی سلێمانی/١

٣- تێبینەرایەتی باجی ئۆتۆمبێل/ دهۆک/ سەر بەڕێوەبەرایەتی گشتی باجەکان و خانووبەرەی میری/ بەڕێوەبەرایەتی باجی دەرامەتی دهۆک .

**ئاوات جەناب نوری**
**وەزیری دارایی و ئابووری**

---

**وەزارەتی تەندروستی**

بەپێی ئەو دەسەڵاتەی پێماندراوە لە ماددەی (٦) بڕگەی (٢) لە یاسای وەزارەتی تەندروستی ژمارە (١٥)ی ساڵی ٢٠٠٧ ، بڕیارماندابە:

**بەیانی**

**ژمارە (٢٠)ی ساڵی ٢٠٢٣**

- کردنەوەی (بەشی گرێبەستە گشتییەکان) لە دیوانی بەڕێوەبەرایەتی گشتی تەندروستی کۆیە.
- ئەم بەیانە جێبەجێ دەکرێت لە ڕۆژی دەرچوونیەوە ٢٠٢٣/٥/٢.

**د.سامان حسین بەرزنجی**
**وەزیری تەندروستی**

**وزارة الصحة**

**رقم: ٧٨٥٧ في ٢٠٢٣/٥/٤**

ا ستناداً الى احكام المادتين (١٢)و(٣٢) من قانون الطب العدلي لاقليم كورد ستان- العراق رقم (١٦) لسنة ٢٠٠١ والمادة (٢) و(٧) من قانون وزارة الصحة في الاقليم رقم (١٥) لسنة ٢٠٠٧ اصدرنا التعليمات الاتية:-

## تعليمات رقم (١٤)لسنة ٢٠٢٣
## تعليمات تسهيل تنفيذ احكام قانون الطب العدلي لاقليم كوردستان - العراق رقم (١٦) لسنة ٢٠٠١

### الفصل الاول
### التعاريف والاهداف

**المادة (١): يقصد بالمصطلحات الاتية المعاني المبينة ازائها لأغراض هذه التعليمات :-**

**اولاً: الاقليم:** اقليم كوردستان- العراق.

**ثانياً: الوزارة:** وزارة الصحة للاقليم.

**ثالثاً: الوزير:** وزير الصحة للاقليم.

**رابعاً: المعهد:** معهد الطب العدلي.

**خامساً: مدير المعهد:** مدير معهد الطب العدلي.

**سادساً: المجلس:** مجلس معهد الطب العدلي.

**سابعاً: الاقارب الى الدرجة الثالثة:** هم الاقارب او الاصهار من درجات القرابة الاولى او الثانية او الثالثة.

**ثامناً: الاشخاص وثيقي الصلة:** هم الاشخاص الذين تربطهم زمالة او صداقة متينة او من اعتاد الشخص مساكنته او مؤاكلته، وكل من لا يتمكن من ابداء الرأي في قضيته من دون ميل محتمل.

**المادة( ٢ ): تهدف هذه التعليمات الى :-**

**اولاً:** تنظيم عمل الطب العدلي في الاقليم.

**ثانياً:** رفع مستوى كفاءة العاملين في الطب العدلي في الاقليم، وتطوير مهامه لمساعدة العدالة.

**ثالثاً:** تحديد تشكيلات المعهد واختصاصاتها وشروط العاملين فيها وواجباتهم.

**رابعاً:** تنظيم سير العمل في معهد الطب العدلي واقسامه والطبابات العدلية في مراكز المحافظات.

**المادة( ٣ ):**

يسعى معهد الطب العدلي والطبابات العدلية في المحافظات لتحقيق اهدافها بالوسائل الاتية:-

**اولاً:** توحيد اسلوب عمل الطبابة العدلية في الاقليم والاشراف على تنفيذه.

**ثانياً:** تقديم الخبرة العلمية والفنية للقضاء والجهات التحقيقية المعنية.

**ثالثاً:** تدريب الكوادر الطبية العدلية والصحية والفنية.

**رابعاً:**اعداد البحوث ذات العلاقة بالطب العدلي.

**خامساً:** اجراء التحليل الاحصائي لوقعات الطب العدلي.

## الفصل الثاني

## تشكيلات الطب العدلي واقسام معهده وطبابات المحافظات واختصاصاتها

**المادة (٤):**

**اولاً:** تتكون تشكيلات الطب العدلي في الاقليم مما يأتي:-

أ- المعهد ويكون مقره في العاصمة (أربيل) ويرتبط بالوزارة، يرأسه (طبيب عدلي) بدرجة (مدير عام) يتم ترشيحه من قبل الوزير ويعين بقرار من رئيس الوزراء، وفقا لأحكام المادة التاسعة من قانون الطب العدلي لإقليم كوردستان رقم ١٦ لسنة ٢٠٠١.

ب- الطبابات العدلية في مراكز محافظات الاقليم والتي ترتبط ادارياً بدوائر الصحة في تلك المحافظات، وفنيا بالمعهد، يرأس كل منها طبيب عدلي.

**ثانياً:** للوزير تحويل الطبابة العدلية في المحافظة التي توجد فيها جامعة طبية الى معهد طب عدلي عند الاقتضاء.

**المادة (٥): تتكون تشكيلات المعهد كما يأتي: -**

**اولاً:** مجلس المعهد.

**ثانياً:** اقسام المعهد.

**المادة (٦):**

يشكل مجلس المعهد ويجري العمل فيه ويمارس اختصاصاته وفق ما منصوص عليه في المادتين السابعة والثامنة من قانون الطب العدلي لإقليم كوردستان رقم (١٦) لسنة ٢٠٠١ على النحو التالي:-

**١- تشكيل مجلس المعهد:-**

**أولاً:** يشكل مجلس المعهد من:-

١- مدير المعهد – رئيساً.

٢- ممثل عن وزارة شؤون(البيشمەرگە) يختاره وزير شؤون (البيشمەرگە) من بين الأطباء العسكريين عضواً

٣- ممثل عن وزارة الداخلية يختاره وزير الداخلية من بين ضباط الشرطة لا تقل رتبته عن مقدم حاصل على شهادة بكلوريوس في القانون أو موظف حقوقي من ذوي الخبرة من وزارة الداخلية- عضواً.

٤- ممثل عن مجلس التعليم العالي والبحث العلمي للإقليم يختاره المجلس من بين التدريسيين في مادة الطب العدلي في جامعات الإقليم- عضواً.

٥- حاكم لا يقل صنفه عن الصنف الثاني يختاره وزير العدل- عضواً.

٦- مدع عام لا يقل صنفه عن الصنف الثاني يختاره مجلس قضاء- عضواً.

٧- رؤساء أقسام معهد الطب العدلي- أعضاء.

٨- ثلاثة من الأطباء العدليين يختارهم الوزير- أعضاء.

٩- طبيب من ذوي الاختصاص يختاره الوزير لمدة سنتين قابلة للتجديد- عضواً.

**ثانياً:** يجتمع مجلس المعهد مرة واحدة كل ثلاثة أشهر و لرئيس المجلس دعوته للإجتماع كلما إقتضت الحاجة الى ذلك، و يعتبر النصاب كاملاً بحضور ثلثي أعضاء المجلس، و تصدر القرارات بأكثرية أصوات الحاضرين ، فإذا تساوت الأصوات يرجح الجانب الذي صوت له الرئيس.

**ثالثاً:** للمجلس دعوة من يرى من ذوي الخبرة والإختصاص لحضور جلساته دون أن يكون لهم حق التصويت.

**٢- مهام مجلس المعهد:** يتولى مجلس المعهد الإختصاصات الآتية:

**أولاً:** إعداد الخطة السنوية للطبابة العدلية للإقليم و متابعة تنفيذها.

**ثانياً:** إعداد الموازنة السنوية و الحسابات الختامية للمعهد و الطبابات التابعة له.

**ثالثاً:** تأليف لجنة من بين أعضائه من ثلاثة أطباء عدليين ممن هم في الخدمة للنظر في الإعتراضات المقدمة بشأن التقارير الطبية العدلية.

**رابعاً:** إقتراح ما يراه مناسباً بشأن المناهج الطبية العدلية و الدراسات العليا المتخصصة للأطباء العدليين.

**خامساً:** إقرار فتح الدورات التدريبية لذوي المهن الطبية و الصحية و للفنيين في الطبابة العدلية.

**سادساً:** التوصية بمنح الإجازات الدراسية لمنتسبي الطبابة العدلية أو إيفادهم.

**سابعاً:** التوصية بمنح المكافآت لمنتسبي الطبابة العدلية تشجيعاً لأدائهم المتميز.

**ثامناً:** النظر في الأمور التي يحيلها إليه الوزير أو مدير المعهد.

**المادة (٧):**

**اولاً:** يتولى مدير المعهد الاختصاصات ويمارس الصلاحيات المنصوص عليها في قانون الطب العدلي لاقليم كوردستان رقم ١٦ لسنة ٢٠٠١ وهذه التعليمات ويرتبط بالوزير مباشرة، وتعاونه سكرتارية بمستوى شعبة.

**ثانياً:** يرأس سكرتارية مدير المعهد موظف حاصل على شهادة جامعية اولية في القانون او الادارة او الاختصاصات ذات الصلة بالطب العدلي لا تقل درجته عن الدرجة السادسة من درجات الموظفين ومن ذوي الخبرة و تتولى المهام الاتية:-

أ - تنظيم بريد مدير المعهد ومواعيده وزيارته ومقابلاته واجتماعاته.

ب - تسلم وتنظيم المراسلات واعداد المذكرات والمراسلات الخارجية ومتابعتها.

ج - متابعة البريد السري.

د - تنسيق ومتابعة وتنظيم العلاقة بين اقسام المعهد ومديره.

ه - متابعة الاجتماعات والمؤتمرات المتعلقة بالمعهد وبالطب العدلي وتوثيقها.

و - مساندة مدير المعهد في اداء مهامه واختصاصاته كرئيس لمجلس المعهد، وتوثيق اجتماعاته وقراراته وتعميمها ومتابعة تنفيذها.

**المادة (٨):**

**اولاً: تكون اقسام المعهد واقسام الطبابة العدلية في المحافظة كما يأتي:-**

أ - قسم فحص الاحياء.

ب - قسم فحص الاموات.

ج - قسم المختبر.

د - قسم التصوير والاشعة.

ه - قسم الاحصاء والبحوث.

و - قسم الاسنان.

ز - القسم الاداري.

ح - القسم القانوني

ط - قسم الحسابات.

**ثانياً:**

أ- يرأس كلا من قسم الاحياء وقسم فحص الاموات وقسم الاسنان طبيب عدلي مختص،ويرأس قسم التصوير والاشعة طبيب مختص،ويعاون كل منهما عدد من الموظفين والمعاونين الطبيين.

ب- يرأس قسم المختبر( طبيب عدلي) يعاونه عدد من الموظفين والمعاونين الطبيين.

ج- يرأس قسم الاحصاء والبحوث (طبيب عدلي او مختص في الاحصاء والبحوث ) يعاونه عدد من الموظفين والمعاونين الطبيين.

د- يرأس القسم الاداري والقسم القانوني وقسم الحسابات في كل من المعهد والطبابة العدلية في المحافظة مدير قسم لا تقل درجته عن الدرجة السادسة من درجات الموظفين و يكون حاصلا على شهادة جامعية اولية في القانون او في الادارة والاقتصاد او المحاسبة او موظف من ذوي الخبرة في الحسابات.

**ثالثاً:** للوزير بناء على اقتراح مدير المعهد -استحداث اقسام جديد في المعهد او في الطبابات العدلية في المحافظة.

**المادة(٩): يتولى قسم فحص الاحياء الاختصاصات الاتية:-**

**اولاً:** تقدير العمر .

**ثانياً:** الوصايا على الاشخاص وحضانة الاطفال.

**ثالثاً:**الادمان والامراض الجسمانية والعاهات.

**رابعاً:**الشدة الخارجية .

**خامساً:**الوقعات الجنسية وتحديد الجنس.

**سادساً:**العائدية والنسب.

**سابعاً:** الحمل والاسقاط والاجهاض.

**ثامناً:** الاهلية للزواج.

**تاسعاً:** الانجاب والعقم والعنة.

**عاشراً:** سلامة القوى العقلية بمناسبات الحجر والوصاية والقيمومة وغيرها.

**حادي عشر:** فحص اللياقة البدنية لأغراض التعيين في الوظائف العامة.

**ثاني عشر:** اية فحوصات اخرى للأحياء مرسلة من الجهات القضائية او التحقيقية.

**ثالث عشر:** ابداء الراي في الوقائع العدلية .

**رابع عشر:** المشاركة في لجان فحص الوقائع العدلية.

**المادة(١٠): يتولى قسم فحص الاموات الاختصاصات الاتية:-**

**اولاً:** تسلم وتسليم الجثث وتوثيق ذلك في السجلات.

**ثانياً:** تشريح الجثث والاشلاء واصدار شهادات الوفاة بعد اكمال التشريح.

**ثالثاً:** حفظ الجثث .

**رابعاً:** ادامة ثلاجات حفظ الجثث .

**خامساً:** اخذ طبعات الاصابع لجثث مجهولة الهوية عن طريق مديرية الأدلة الجنائية.

**سادساً:** تنظيم استمارات الاحصائيات الخاصة بجثث مجهولي الهوية عن طريق مديرية الادلة الجنائية.

**سابعاً:** متابعة تسليم الجثث مجهولة الهوية لذويهم بعد التعرف عليهم عن طريق عرض الصور واخذ المعلومات منهم واصدار شهادات الوفاة.

**ثامناً:** متابعة الامور المتعلقة بالجثث مجهولة الهوية في حالة عدم التعرف عليهم ومتابعة دفن الجثث التي لم يراجع ذووها لتسلمها وفق للمدد والاحكام المنصوص عليها في قانون الصحة العامة رقم (٨٩) لسنة ١٩٨١.

**المادة(١١): يتولى قسم المختبرات الاختصاصات الاتية:-**

**اولاً:** تسلم وفحص المخدرات والمؤثرات العقلية المضبوطة والكحول.

**ثانياً:** الفحوص البكتريولوجية .

**ثالثاً:** فحوصات سوائل الجسم والشعر والالياف وغيرها من الفحوصات ذات الطبيعة العدلية.

**رابعاً:** التحاليل العدلية والسمية.

**خامساً:** الفحوص السيرولوجية.

**سادساً:** الفحوصات المختبرية المتفرقة.

**سابعاً:** فحص العينات المأخوذة من الجثث .

**ثامناً:** فحص الادوية المستعملة للعلاج او التي لها صلة بجريمة او بالوفاة.

**تاسعاً:** الفحوصات النسيجية.

**المادة(١٢): يتولى قسم التصوير والاشعة الاختصاصات الاتية:-**

**اولاً:** اخذ الرقائق الشعاعية .

**ثانياً:** اجراء فحوصات السونار.

**ثالثاً:** اخذ الصور لوقعات فحص الاحياء والاموات.

**المادة(١٣): يتولى قسم الاحصاء والبحوث الاختصاصات الاتية:-**

**اولاً:** جمع وتدقيق البينات والاحصائيات والبحوث .

**ثانياً:** تنظيم وجمع واعداد الاحصائيات الخاصة بوقعات الطب العدلي.

**ثالثاً:** اعداد التقارير السنوية الخاصة بنشاط الطب العدلي في الاقليم.

**رابعاً:** انجاز معاملات كتب تأييد الوفاة وشهادات الوفاة ومتابعتها.

**خامساً:** اعداد خطة التدريب الطبي العدلي للعاملين ومتابعة تنفيذها.

**سادساً:** اعداد ونشر البحوث العدلية والعلمية.

**المادة(١٤): يتولى القسم الاداري الاختصاصات الاتية:-**

**اولاً:** متابعة انضباط الموظفين وتشكيل اللجان التحقيقية والعقوبات التي توقع عليهم وتنفيذها

**ثانياً:** تنظيم عمل الموارد البشرية والخدمات الادارية وادارة وتنظيم المخازن.

**ثالثاً:** ادارة والاشـراف على اعمال البناء والترميم والاعمال الهندسـية واللحام والحدادة وتركيب وادامة الاثاث والمتطلبات الاخرى.

**رابعاً:** صيانة وادامة وتصليح المركبات والاجهزة الطبية والخدمية.

**خامساً:** القيام بالمهام والاختصاصات والواجبات التي يكلفه بها المدير.

**المادة(١٥): يتولى القسم القانوني الاختصاصات الاتية:-**

**اولاً:** ادارة الشؤون القانونية وابداء الرأي والمشورة في الامور القانونية.

**ثانياً:** المشاركة في اعداد مشروعات القوانين و التعليمات الخاصة بالطب العدلي وبيان الرأي بشأنها.

**ثالثاً:** تمثيل المعهد او الطبابة العدلية في المحافظة امام المحاكم والجهات التحقيقية الاخرى وغيرها.

**رابعًا:** اعداد او المشاركة في اعداد البحوث المتعلقة بالطب العدلي.

**المادة(١٦): يتولى قسم الحسابات الاختصاصات الاتية:-**

**اولاً:** مسـك السـجلات الحسـابية وتنظيم معاملات الصـرف والايداع وتنظيم المسـتندات والكشـوفات والصكوك وكشف البنك والسلف والامانات والإيرادات والمصروفات ومطابقتها.

**ثانياً:** تنظيم وصرف رواتب الموظفين وكل ما يتعلق بالترفيع والعلاوة والغيابات والاستقطاعات.

**المادة(١٧):**

يمارس مدير الطبابة العدلية في المحافظة اختصاصات وصلاحيات مدير المعهد ذاتها في حدود ما يتعلق بإدارة الطبابة في المحافظة واقسامها وفقا لأحكام هذه التعليمات.

## الفصل الثالث
## القواعد العامة لسير العمل في الطبابة العدلية

**المادة(١٨):**

**اولاً:** تسجل او صاف ومفردات الوقعات التي تحال الى المعهد من القضاء او الجهات التحقيقية المختصة في سجل خاص يثبت فيه رقم وتاريخ وجهة الارسال واوصاف الحالة المرسلة وتاريخ الاستلام واسم الشخص او الجهة التي سلمت الارسالية واي ملاحظات على حالة رزمها واغلفتها، ويسلم وصل استلام للمخول بتسليمها مثبت فيه جميع الاوصاف اعلاه .

**ثانياً:** يتم التحقق من هوية الشخص او الجثة ومن سلامة المواد المرسلة ،ويتقرر في ضوء ذلك قبولها او اعادتها وفقا لأحكام هذه التعليمات.

**ثالثاً:** للمعهد رفض استلام المواد او الوقعات المحال اليه اذا لم تستوف شروط الارسال او ظهر نتيجة الفحص الاولي عدم سلامة اغلفة الرزم من العبث بها وخلوها من اي تمزق او تلاعب.

**رابعاً:** يحيط المعهد غلاف المواد المرسلة بغلاف اخر مختوم بختم المعهد، ويعيدها الى مرجعها المختص ، اذا ما قرر لاي سـبب رفض اسـتلامها- ولو بعد ايداعها وتسـجيلها لديه -للتأكد من محتوياتها وعدم التلاعب بها قبل بدء الفحص.

**المادة (١٩):**

**اولاً**: يحيل مدير المعهد او مدير الطبابة العدلية في المحافظات الوقعة المستلمة الى القسم المختص، او الى لجنة من ثلاثة اطباء عدليين ، اذا وجد ما يبرر ذلك .

**ثانياً**: استثناءا من احكام البند(اولا) من هذه المادة ، تعرض الوقعات المتعلقة بالجرائم الماسة بالأخلاق والآداب العامة ، ووقعة تقدير العمر على لجنة من ثلاثة اطباء مختصين .

**ثالثاً**: يشكل مدير المعهد لجان فحص دائمة لوقعات الجرائم الماسة بالأخلاق والآداب العامة ووقعات تقدير العمر بأمر اداري يراجع كلما اقتضت الضرورة ذلك .

**رابعاً**: لمدير المعهد او لمدير الطبابة العدلية في المحافظة تشكيل اية لجان فحص دائمة يراها مناسبة.

**خامساً**: لا يستبدل العضو في لجان الفحص الدائمة الا بطلب مسبب منه او بناء على توفر سبب من اسباب تعارض المصالح، بقرار من مدير المعهد او مدير الطبابة العدلية في المحافظة.

**سادساً**: في حالة استبدال عضو في لجنة الفحص الدائمة لاي سبب، فيثبت ذلك في التقرير الطبي العدلي للوقعة التي اجري الفحص عليها مع ذكر سبب الاستبدال.

**المادة (٢٠):**

تسجل الاقسام او لجان الفحص الوقعات المحالة اليها حال استلامها بسجل خاص يثبت فيه تاريخ استلامها من المعهد ورقم الوارد العام في المعهد، ورقم وتاريخ وجهة الجهة القضائية او التحقيقية طالبة الفحص، اوصاف المواد او الحالة المستلمة واية ملاحظات على اغلفتها او رزمها.

**المادة (٢١):**

تتحقق لجنة الفحص او الطبيب العدلي المختص قبل بدء الفحص من هوية الشخص او الجثة او المادة المرسلة بمطابقة اوصافها ومميزاتها مع ما مدون في كتاب طلب الفحص او استمارة طلب التشريح وملاحظة ورقة الهوية (في معصم الجثة) وختم الساعد والصورة الملصقة في كتاب الارسال، ويثبت كل ذلك في مقدمة التقرير الطبي العدلي.

**المادة (٢٢):**

**اولاً**: تجري لجنة الفحص او الطبيب العدلي المختص الفحص المطلوب وفقا للأصول الطبية والفنية المعتبرة.

**ثانياً**: ينظم تقريرا طبيا عدليا حال انتهاء الفحص وظهور النتائج-يتضمن الاوصاف الكاملة للوقعة الطبية المفحوصة ، والاجراءات التي تمت ، ونتائج الفحوص التي اجريت ، ويثبت فيه اية ملاحظات اخرى يراها الفاحص ذات اهمية عدلية،وكل بيان نص القانون او هذه التعليمات على وجوب ذكرها في التقرير

**ثالثاً**: تؤيد التقارير الطبية العدلية من مدير المعهد او من مدير الطبابة العدلية في المحافظة، ويختم بختمها.

**المادة (٢٣):**

يلتزم المعهد والطبابات العدلية في المحافظات بأجراء الفحوصات المطلوبة وارسال النتائج خلال مدة معقولة في حدود ما يستلزمه الفحص وظهور النتائج، ولا يجوز تأخيرها عن المدة اللازمة لذلك الا لسبب مبرر يثبت في التقرير الطبي العدلي النهائي.

**المادة (٢٤)**

**اولاً**: يقوم المعهد او الطبابة العدلية في المحافظة بإشعار قاضي التحقيق او دائرة المحقق القضائي او الجهة التحقيقية المختصة فورا إذا رفض الشخص المطلوب فحصه الخضوع للفحص او اعطاء عينه مطلوبة فيه، لاتخاذ ما يقتضي وفقا لأحكام المادة (٧٠ ) من قانون ا صول المحاكمات الجزائية رقم ٢٣ لسنة ١٩٧٠ المعدل.

**ثانياً**: يحرص المعهد والطبابات العدلية في المحافظات على ان تجرى الفحصوصات الطبية العدلية واخذ العينات من النساء عن طريق النساء او بحضور امرأة تساعد في ذلك، الا اذا تعذر ذلك لاي سبب.

**المادة (٢٥):**

**اولاً**: لا يتم تشريح الجثة الا بقرار من قاضي التحقيق او المحقق القضائي المختص، بموجب استمارة طلب التشريح مختومة بختم الجهة التحقيقية المرسلة.

**ثانياً**: ترسل دائرة المحقق القضائي المختص أو الجهة التحقيقية المختصة الجثة الذي يتقرر تشريحها الى المعهد او الطبابة العدلية في المحافظة باستمارة طلب تشريح الجثة الملحقة بهذه التعليمات.

**ثالثاً**: يجوز تسليم الجثة بدون تشريح بقرار مسبّب من قاضي التحقيق يتم استحصاله عن طريق المحقق القضائي المختص.

**رابعاً**: يقوم معهد الطب العدلي او الطبابة العدلية بأرسال استمارة تشريح الجثة الى دائرة المحقق القضائي المختص في المعهد لغرض إرسالها الى الجهة التحقيقية المختصة وفي حال عدم وجود الدائرة المذكورة اعلاه يتم إرسال الاستمارة مباشرة الى الجهة التحقيقية المعنية .

**خامساً**: إذا استخرج مقذوفاً نارياً او رأس رصاصة طلق ناري او أي جسم آخر من الجثة، يجب احاطة المحقق القضائي المختص بذلك لتنظيم محضر سير تحقيق خاص بذلك.

**المادة (٢٦):**

ينظم الطبيب العدلي شهادة وفاة طبية عدلية بعد اكمال عملية تشريح الجثة وفقا لنموذج شهادات الوفاة المعتمدة من الوزارة، ويزود ذوي المتوفى بنسخة اصلية منها عن طريق القسم القانوني في المعهد.

**المادة (٢٧):**

لا يجوز تشريح الجثة اذا اشتبه بوجود حالة مرضية وبائية من الامراض الخاضعة للوائح الصحية الدولية، ويخبر المعهد قاضي التحقيق عن طريق دائرة المحقق القضائي المختص والجهات الصحية المختصة بذلك على وجه السرعة.

**المادة (٢٨):**

**اولاً**: لا يفتح قبر للكشف على جثة ميت الا بقرار من قاضي التحقيق او محكمة جزائية مختصة وفقا للمادة (٧١) من قانون اصول المحاكمات الجزائية رقم ٢٣ لسنة ١٩٧١ المعدل.

**ثانياً**: يرشح المعهد او الطبابة العدلية في المحافظة طبيباً عدليا لحضور فتح القبر بطلب من الجهة القضائية المختصة وبناءا على قرار قاضي التحقيق.

**ثالثاً:** يحضر الطبيب العدلي المرشح عملية فتح القبر لاستخراج الجثة لوصفها او تشريحها لبيان سبب الوفاة او اتخاذ اي اجراء اخر يطلبه قاضي التحقيق، وله الكشف على الجثة المستخرجة او فحصها في المقبرة او نقلها الى القسم المختص في ضوء المتطلبات الفنية وفي ضوء النتيجة المطلوبة من الكشف على الجثة حسب قرار قاضي التحقيق.

**الفصل الرابع**

**الوقائع العدلية واجراءاتها**

**المادة (٢٩):**

**اولاً:** تشمل وقائع الحوادث اليومية ذات الاصابات البسيطة الاصابات الجرحية والحرقية والتسممية على اختلاف انواعها بغض النظر عن سبب الاصابة وطريقة او وسيلة احداثها.

**ثانياً:** يفحص الطبيب العدلي الاصابات البسيطة ويسجل مشاهداته بضمنها تشخيص نوع الاصابة والالة المحتملة المسببة لها، ووقت حصولها والمدة اللازمة لشفائها وحالة المصاب في التقرير الطبي العدلي الاولي.

**ثالثاً:** يحرر التقرير الطبي العدلي الاولي في المؤسسة الصحية الحكومية بثلاث نسخ تسلم احداهما الى دائرة المحقق القضائي المختص والثانية تسلّم إلى الجهة التحقيقية المعنية او المصاب او المرافق للمصاب بحسب الاحوال بعد تدوين هويته او رقمه، ويحفظ النسخة الثالثة لدى المؤسسة الصحية التي أصدرتها.

**رابعاً:** إذا اشتبه أي طبيب في احدى المؤسسات الصحية العامة او الخاصة بأن إصابة المريض كانت بسبب فعل جرمي سواء ادَّت او لم تؤدي إلى وفاته فيجب عليه اخبار مركز الشرطة الذي تقع ضمن حدوده الجغرافية بعد معالجة المصاب وفي حالة وفاته عليها إحالة الجثة إلى الطبابة العدلية لتشريحها لبيان سبب الوفاة وكذلك تزويدها بنسخة من كافة التقارير الطبية الاولية.

**المادة (٣٠):**

**أولاً:** تشمل وقائع الحوادث اليومية ذات الاصابات الخطرة الاصابات التي تتطلب بطبيعتها ادخال المصاب الى المستشفى لوضعه تحت المشاهدة لمتابعة نتائج الاصابة، كإصابات الرأس والجذع او الاصابات التي لا تتوافق اضرارها الداخلية دوما مع الاضرار الظاهرة، او التي تتطلب وضع المصاب تحت المشاهدة لتشخيص حالته او لأجراء تداخل جراحي او فحوص طبية او شعاعية .

**ثانياً:** يدون الطبيب قبل ادخال المصاب اصابة خطرة الى المستشفى ما شاهده عليه من اضرار ظاهرية وما لاحظه من علامات سريرية في التقرير الطبي الاولي.

**ثالثاً:**

أ - يلتزم الطبيب بعدم تشويه منطقة الاصابة، وفي حالة اضطراره الى اتخاذ اجراء ما في المنطقة المصابة ان يصفها بصورة دقيقة .

ب - تدون في طبلة المصاب بإصابات نارية ما يشاهد من اثار نتائج إطلاق النار من حرق او اسوداد او وشم بارودي، قبل البدء بالعمل الجراحي.

**رابعاً:**

أ- يجوز الاستعانة بالفحص الشعاعي للتأكد من حالة العظام او للتثبت من وجود مقذوف ناري او اي جسم اجنبي اخر ومعرفة شكله وتعيين موضعه ومكان دخوله .

ب- اذا استخرج مقذوفا ناريا او اي جسم اخر من جسد المصاب فيتوجب احاطته بكمية كافية من القطن الناعم وتغليفه بغية ارساله الى المرجع المختص مع التقرير الطبي العدلي الاولي، ويسجل كل ذلك في طبلة المصاب وفي تقريره الطبي بعد خروجه من المستشفى.

**خامساً**: يدون في طبلة المصاب جميع ما يتخذ بشأنه من اجراءات علاجية وجراحية.

**سادساً**: يصدر الطبيب المعالج تقرير طبيا دوريا عن حالة المصاب اصابة خطرة كل اسبوع في الاقل يشعر به الجهة التحقيقية التي ارسلته ، يثبت فيه حالته وما حصل فيها من تطورات او تغييرات ما دام المصاب في المستشفى.

**المادة (٣١):**

**أولاً**: اذا تحسنت حالة المصاب بما لا يتصور ان تؤدي الى حالة اختلاطية او لم تعد هناك ضرورة لبقائه في المستشفى، فيتم اتخاذ قرار اخراجه منها من قبل الطبيب المعالج.

**ثانياً**: يحرر التقرير النهائي للمصاب حال خروجه من المستشفى متضمنا تاريخ دخوله اليها وتاريخ الخروج والاجراءات العلاجية التي اجريت له والمدة المحتملة لشفاءه ،

**ثالثاً**: اذا كانت هناك ضرورة لإعادة فحص المصاب بغية التأكد من حصول او عدم حصول عطل لديه فيدون ذلك في التقرير النهائي.

**المادة (٣٢):**

**اولاً**: لا يجبر اي مريض او مصاب على قبول او الخضوع للمعالجة الطبية باستثناء المصابين بالأمراض المتنقلة او السارية او الوبائية.

**ثانياً**: لا يجوز اخراج المصاب في الوقائع الطبية العدلية في حالة وجود ضرورة لقاءه الا إذا أصبح ممكناً بدون محذور استمرار معالجته خارج المؤسسة الصحية.

**ثالثاً**: إذا رفض المصاب (غير الموقوف) او ذويه البقاء في المستشفى فتستحصل منه او من ذويه وثيقة تحريرية تؤيد ذلك.

**رابعاً**: يخبر المرجع التحقيقي المختص برفض المصاب المعالجة او البقاء في المستشفى بأسرع وقت ممكن، على ان توصف له حالة المصاب الذي كان عليها قبيل خروجه من المستشفى، وما سبقها من اجراءات علاجية.

**المادة (٣٣):**

حال اكتساب المصاب الشفاء التام يصدر الطبيب المعالج تقرير الشفاء التام ذاكراً فيه جميع ما سجله في طبلة المصاب من مشاهدات ذات اهمية تحقيقية وما اتخذه من اجراءات علاجية، مع التأكيد على اكتسابه الشفاء التام مع بيان درجة العجز .

**المادة (٣٤):**

**اولاً**: يتم إخبار دائرة المحقق القضائي المعنية او الجهة التحقيقية المختصة بموت المصاب حال حدوثها.

**ثانياً**: يمتنع الطبيب المعالج عن مس جثة المصاب المتوفى، وان لا يسلمها الى ذويه، ولا يصدر شهادة وفاة له، ويكون مسؤولاً عنها حتى لحظة تسليمها الى الجهة التحقيقية المختصة.

**ثالثاً**: يحافظ الطبيب المعالج على البسة المصاب والمواد التي على جثته ويسجل مفرداتها واوصافها، وتسلم مع الجثة الى الجهة المعنية مقابل وصل بالاستلام.

**رابعاً**: للطبيب المعالج ارسال الجثة الى الطبابة العدلية مع الطبلة الخاصة بها ، وعلى الطبابة العدلية استلامها مع الطبلة الخاصة بها والاحتفاظ بها لحين تقديم استمارة طلب التشريح او قرار قضائي تحريري بتسليمها الى ذويها بدون تشريح .

**المادة (٣٥):**

**اولاً**: لا يجرى تشريح جثة إلا بطلب تحريري من دائرة المحقق القضائي او جهة تحقيقية مختصة او قرار محكمة مختصة يقدم على هيئة استمارة طلب التشريح ترسل بيد شرطي او احد افراد التحقيق يسجل رقمه او اسمه في الاستمارة ذاتها.

**ثانياً**: تستلم الجثة وما عليها من البسة او مع ما معها من مواد رأى طالب الفحص ضرورة ارسالها لعلاقاتها بالواقعة، لقاء التوقيع في الحقل المعد في استمارة طلب التشريح اعترافاً بالاستلام من الطبيب او الموظف المختص مدوناً اسمه وصفته وساعة وتاريخ الاستلام، ويحتفظ بنسخة واحدة من الاستمارة ويعيد الاخرى الى الجهة التحقيقية المرسلة بيد المعتمد الذي جلب الجثة.

**المادة (٣٦):**

**اولاً**: يجرى تشريح كامل للجثة حسب الاصول الطبية والتشريحية، ولا يجوز الاكتفاء بالفحص الظاهري او بالتشريح الجزئي مهما كانت الاضرار الظاهرية واضحة او انها توحي بانها المؤدية للموت.

**ثانياً**: يلم الطبيب العدلي- قبل اجراء التشريح -بظروف الحادث وتفاصيله وله طلب المعلومات من الجهة التحقيقية المختصة باي وسيلة عاجلة يراها مناسبة على ان لا يؤخر ذلك اجراءات التشريح.

**المادة (٣٧):**

**اولاً**: تفحص الجثة ظاهرياً وباطنياً حسب الاصول الطبية والتشريحية ويدون ما فيها من اضرار او افات مرضية وتملأ فراغات استمارة التشريح الطبي العدلي بمشاهدات الطبيب بعبارات صريحة ومفهومة.

**ثانياً**: تدون العلامات الموتية (الرمية) ودرجة ظهورها ومواضعها والاوصاف المميزة للجثة ووصف ما عليها من ملابس مدوناً مفرداتها وما فيها من اضرار او مواد غريبة.

**ثالثاً**: للطبيب العدلي في حالة الضرورة ارسال نماذج حشوية او غيرها بغية اجراء فحص نسيجي او بكترلوجي او كيمياوي للتحقق من سبب الموت.

**رابعاً**: تدون نتائج الفحوصات والمشاهدات في الحقول المعدة لها في الاستمارة.

**خامساً**: ينهي الطبيب العدلي تقريره بإستنتاج صريح عن مشاهداته وما حصل عليه من فحوص مختبرية مبيناً السبب المباشر او غير المباشر للموت. ويكتفي بـــ(لا يمكن تحديد سبب الوفاة ) اذا تعذر عليه تحديد سبب الوفاة لاي سبب او لإستحالة تحديد السبب.

**سادساً**: يؤشر الطبيب العدلي على المخطط الجسمي الملحق باستمارة التقرير التشريحي الطبي العدلي على مواضع الاصابات في الجثة .

**المادة (٣٨):**

**اولاً**: يلم الطبيب العدلي بكافة الظروف التي اقتضت فتح القبر وتفاصيل الحادث وملابساته والامور او النقاط التي تريد الجهة التحقيقية او الجهة القضائية المختصة التحقق منها من خلال تشريح الجثة او البقايا.

**ثانياً**: يفحص الطبيب العدلي الجثة المستخرجة او ما تبقى منها متحرياً اثار الشدة والآفات المرضية .

**ثالثاً**: في وقائع الاشتباه بالتسمم او غيرها من الوقائع التي تقتضي ذلك، ترسل الاحشاء اذا كانت محتفظة بهيئتها الاعتيادية للفحص والتحليل المختبري.

**رابعاً**: اذا كان التفسخ متقدما فيأخذ كمية لا تقل عن كيلو غرام واحد من المواد المنحلة الموجودة في الاجواف لترسل الى الفحص والتحليل المختبري.

**خامساً**: في حالات الاشتباه بالتسمم اثر تناول سموم معدنية فتؤخذ نماذج من الشعر والاظافر ونهايات العظام الطويلة ،اضافة الى نماذج من التربة الواقعة فوق وتحت الجثة ومن الاتربة القريبة من موضع الدفن التي تظهر للعيان بانها لم تتلوث بما انحل من الجثة للتأكد من خلو التربة من مواد سامة.

**ساد ساً**: يفحص الطبيب العدلي العظام بدقة بعد تجريدها مما عليها من انسجة رخوة لملاحظة اثار الشدة فيها بما فيها العظم اللامي.

**سابعاً**: يدون الطبيب العدلي رأيا تمهيدياً عن سبب الموت ان كان واضحا ويوقع على ورقة الكشف مع من اشترك معه من هيئة التحقيق بفتح القبر والكشف على الجثة، على ان يقدم التقرير الطبي التشريحي لاحقا متضمناً النقاط الضرورية الخاصة بكيفية التعرف على الجثة وتشخيصها ووصف المميزات الخاصة بها ،مع تسجيل ووصف مظاهر التغييرات الموتية المشاهدة على الجثة.

**المادة (٣٩):**

**اولاً**: يثبت الطبيب العدلي في شهادة الوفاة التي يصدرها بعد التشريح سبب الموت الذي توصل اليه، فاذا تطلب اجراءه فحوص اخرى للوصول الى سبب الموت فيكتب عبارة(موت مشتبه به وقد اجري اللازم) في الحقل المعد لبيان سبب الموت. فاذا تعذر على الطبيب العدلي تشخيص سبب الموت نهائياً لاي سبب كتقدم التفسخ فتكتب عبارة(موت لم يشخص سببه).

**ثانياً**: تسلم نسخة من شهادة الوفاة لذوي المتوفى، وتحفظ النسخة الاخرى في المؤسسة الصحية التي يتبعها الطبيب مصدرة شهادة الوفاة.

**المادة (٤٠):**

**اولاً**: يمسك المعهد والطبابات العدلية في المحافظات سجلاً يسمى (سجل الجثث المشرحة) تدون فيه المعلومات الخاصة بهوية المتوفى حسب المدون في استمارة طلب التشريح بمجرد استلام الجثة مع بيان ساعة وتاريخ الاستلام وهوية واسم مستلم الجثة.

**ثانياً**: تملأ باقي حقول سـجل الجثث المشـرحة بعد الانتهاء من عملية التشـريح متضـمنة المعلومات الاساسية عن الجثة وملخص الاجراءات ونتيجة التشريح.

**ثالثاً**: تسـلم نسـخة من شـهادة الوفاة والجثة والملابس التي كانت عليها الى ذوي المتوفى بعد التوقيع بالاستلام في الحقل المعد لذلك في (سجل الجثث المشرحة) مع بيان اسم وهوية المستلم وصلته بالمتوفى وعنوانه ووسيلة الاتصال به.

**رابعاً**: ا ستثناءً من احكام البند(ثالثا) من هذه المادة لا تسلم ملابس المتوفى في حالة احتوائها على ا ضرار من صـنع سـلاح ناري او الة قاطعة او راضـة قاطعة او اية اثار تشـير الى الالة او الاداة او السـبب المحتمل للموت.

**خامسـاً**: تسـلم ملابس المتوفى غير المسـلمة لذويه الى الجهة التحقيقية المختصـة بعد رزمها وتغليفها وارسالها مع التقرير الطبي التشريحي.

**المادة (٤١):**

**اولاً**: تفحص بدقة هوية المرسـل للفحص في الوقائع الجنسـية من خلال التحقق من اجراءات الامان والموثوقية في طلب الفحص(ختم المعصـم، وصـورة الشـخص الملصـقة على كتاب طلب الفحص ،والصور الاضافية وغيرها).

**ثانياً**: تدون الوقعات المرسلة للفحص في سجل المعهد او الطبابة العدلية ، ثم يشرع بالفحص المطلوب.

**ثالثاً**: تسـجل المشـاهدات الطبية اثناء الفحص وتؤخذ نماذج من المهبل او الشـرج او الجهاز التناسـلي ا لذكري تبعا لنوع الفحص المطلوب ،او تبعا لملاحظة التلو ثات والا ثار الموجودة جوار الاعضـاء التناسلية والتي يعتقد بوجود علاقة بينها وبين الفعل الجنسي الجاري الفحص بمناسبته .

**رابعاً**: يصدر التقرير الطبي العدلي بالوقعة الجنسية متضمنا اليات التحقق من شخصية الشخص المراد فحصه والاجراءات التي تمت والمشاهدات والاثار ونتائج الفحوص المختبرية والنتيجة او الاستنتاج النهائي.

**المادة (٤٢) :**

**اولاً**: تشـمل الفحوص المختبرية فحص وتحليل جميع النماذج او العينات التي يرى الطبيب الفاحص ضرورة فحصها او تحليلها مختبريا، بضمنها الدم والادرار وغسيل المعدة والالبسة والاجسام الغريبة التي تستخرج من المصابين او الجثث.

**ثانياً**: تتخذ كل الإجراءات اللازمة لمنع تلف النموذج او العينة او تفسـخها، فيجفف ما يحتاج الى تجفيف، او يحفظ في محلول حافظ او في الكحول المطلق تبعا لنوع النموذج او العينة او الفحص.

**ثالثاً:**

أ-ترسـل الالبسـة-التي يرى الطبيب ضـرورة اجراء الفحوص والتحاليل المختبرية عليها للفحص المختبري كاملة دون قص او اقتطاع، ولو كان مكان التلوث فيها ظاهرا. ولا تعلم او تحوط الاجزاء الملوثة منها بمادة صباغية بقصد وسمها، ويمكن تثبيت ورقة او قطعة قماشية على موضع التلوث او ازاءه، ويكتب عليها النقاط المطلوب ايضاحها للفاحص المختبري.

ب-تجفف الالبســة في الفضــاء دون اســتعمال اية واســطة كالنار والمجففات الالية، وتحفظ في مكان امن محمي من العبث والتلاعب.

**رابعاً:**

أ- تغلف النماذج او العينات المرســلة للتحليل المختبري بصــورة محكمة وتختم بالشــمع وبالختم الرســمي بما يمنع من لمس النموذج او العينة او التلاعب بها، وينوه عن ذلك مفصــلا في كتاب الارسال.

ب- تلصــق رقعة ظاهرة على مغلف النموذج او العينة المرســلة للفحص المختبري تتضــمن عنوان المختبر المرســل اليه، ونوع النموذج والمصــدر التحقيقي له، ورقم وتاريخ طلبه، ورقم وتاريخ كتاب طلب الفحص المختبري.

**خامساً**: يرفق النموذج او العينة بكتاب يتضـمن اضـافة الى ما ورد في البند ثالثاً من هذه المادة مصـدر النموذج او العينة ونوع الفحص المطلوب وطبيعة المادة الحافظة ومجمل ظروف الواقعة مع التنويه الى رقم وتاريخ كتاب الجهة التحقيقية او القضائية المعنية.

**سادساً**: ترسل النماذج المختبرية من قبل الطبيب الفاحص مباشرة الى المختبرات المختصة مع اعلام الجهة التحقيقية طالبة الفحص بذلك.

**المادة (٤٣):**

**اولاً**: ترسل نماذج الفحوص البكتريولوجية على شرائح زجاجية لتحري الجراثيم وبقايا المواد الغذائية للتأكد من وجود جراثيم مســببة للتســمم الغذائي، ونماذج الدم لإجراء التفاعل الخاص بالســفلس والادرار لأثبات الحمل.

**ثانياً**: تقتطع النماذج الحشــوية وتحفظ في قنينة او قناني ذات فتحات واســعة باشــراف الطبيب لإرسالها لأغراض الفحص الباثولوجي مغمورة بكمية مناسبة من محلول الفورمالين المخفف بنسبة ١٠% (قسم واحد من محلول الفورمالين المركز بنسبة ٤٠% مع ثلاث اقسام من الماء المقطر).

**ثالثاً:**

أ- توضع الاحشاء المأخوذة لأغراض الفحص المختبري الكيمياوي لتحري السموم في قناني زجاجية نظيفة مغمورة بكمية كافية من الكحول المطلق.

ب- يؤخذ نموذج من الكحول المستعمل لحفظ الاحشاء ويوضع في انبوب اختبار ويرسل مع الاحشاء لفحصه والتأكد من خلو المادة الحافظة من اية مادة سامة.

ج- لا يســتعمل الكحول في غمر النماذج في حوادث الاشــتباه بالتســمم الفســفوري والمواد المخدرة الطيارة والمواد الهيروكاربونية ،ويستعمل المحلول الملحي الفيولوجي بدلاً منه.

د- يرفق بطلب الفحص السمي نسخة من المشاهدات التشريحية وما تضمنه طلب التشريح من معلومات .

ه- يرفق نسخة من تقرير الفحص السمي مع التقرير الطبي التشريحي.

**المادة (٤٤):**

إذا كان التلوث المطلوب فحصه مختبريا لأغراض الفحص الكيمياوي على حائط او جسم غير قابل للنقل او تعذر اخذ او نقل النموذج لاي سبب اخر، فتنقل التلوثات بوضع قطعة شاش مبللة بالماء المقطر على التلوث مدة كافية تؤمن نقل اثار التلوث الى الشاش وتظهر فيها بوضوح. ثم يجفف ويرسل مغلفا ومختوما، مع ارسال نموذج من الشاش والماء المقطر المستعملين صحبة كتاب طلب الفحص بغية التأكد من عدم وجود اي تفاعل مشابه قد يظهر مختبرياً فيهما.

**المادة (٤٥):**

**اولاً**: للطبيب اعادة المقذوفات وظروف العتاد وغيرها من المواد الغريبة التي عثر عليها اثناء الفحص او التشريح مع التقرير الطبي الى الجهة طالبة الفحص بعد احاطة كل قطعة بكمية مناسبة من القطن الناعم قبل التغليف والختم.

**ثانياً**: للطبيب ارسال المقذوفات وظروف العتاد وغيرها من الاجسام الغريبة المستخرجة من جسم المصاب او الجثة الى الجهة الفنية المختصة مباشرة، لفحصها، ومعرفة اوصافها بضمنها نوع العتاد او الظرف وعياره، على ان يشعر الجهة التحقيقية المختصة، ويدرج نتيجة الفحص الفني على الاجسام الغريبة المستخرجة في التقرير الطبي العدلي الخاص بالوقعة الطبية.

**ثالثاً**: يحرص الطبيب العدلي ومعاونوه على الحفاظ على الجسم الغريب المستخرج سواء اكان مقذوف ناري او غيره، ومنع حدوث اي خدش او تشويه فيها، فاذا حدث مثل ذلك عمدا او اهمالا او نتيجة حادث عرضي فيثبت ذلك في كتاب طلب فحصه الفني ليحاط الخبير الفاحص علما بالموضوع قبل اجراء الفحص المطلوب.

**المادة (٤٦) :**

يقوم الطبيب في المؤسسات الصحية العامة و الخاصة بإسعاف المصاب القادم دون طلب فحص من جهة تحقيقية مختصة، واشعار الجهة التحقيقية المختصة فورا لاتخاذ ما تراه مناسبا، مع تزويدها بتقرير طبي اولي، ويجيب عن اسئلتها الاستيضاحية المتعلقة بطبيعة الاصابة ومدى خطورتها والالة المحدثة لها في الاصابات المشتبة بصلتها بحادث جنائي من الحالات الاتية: -

**اولاً**: الاصابات الجرحية سواء اكانت نارية او قاطعة او راضة او راضة قاطعة.

**ثانياً**: الاصابات الحرقية سواء اكانت نارية او سلقية او كيمياوية او كهربائية او غيرها.

**ثالثاً**: الوقائع الاختناقية او الغرقية.

**رابعاً**: الوقائع التسممية والكحول والمواد المخدرة.

**خامساً**: الوقائع الجراحية الاعتيادية التي تنتهي بموت غير متوقع خلال الاربع والعشرين ساعة الاولى والتي يحتمل ان يكون المخدر او الحراج ذا علاقة بسبب الموت.

**سادساً**: وقائع الموت التي لم يتمكن الطبيب المعالج من تشخيص سبب الوفاة.

**سابعا**: الوقائع التي تشرح في المعاهد الباتولوجية او المؤسسات الصحية العامة او الخاصة لغاية علمية، ويكتشف اثناء تشريح الجثة مظاهر يشتبه في ان تكون ذات منشأ غير طبيعي ولا علاقة لها بالأسباب التي من اجلها شرحت الجثة.

**ثامناً**: الوقائع الجنسية سواء اكانت زنا او اغتصاب او لواط.

**تاسعاً**: الحمل غير الشرعي او الاجهاض او الاسقاط او النزف الرحمي وغيرها من الاثار التي تشاهد على الاعضاء التناسلية المحتمل نشوئها من افعال او اسباب غير طبيعية.

**عاشراً**:-الصعق الكهربائي.

**المادة (٤٧):**

**اولاً**: يصدر المعهد ويراجع بشكل دوري الاستمارات الخاصة بالوقائع الطبية العدلية وتقاريرها الطبية.

**ثانياً**: يلتزم الطبيب عند ملئه الاستمارات او كتابة التقارير الطبية بالاتي:-

أ - ملىء كافة حقول الاستمارة او التقرير الطبي.

ب - اتباع التعليمات والتوصيات المثبتة على الاستمارة او التقرير الطبي ان وجدت.

ج - وصف كافة الاضرار الجسدية الظاهرية بصورة دقيقة بقياساتها ومواضعها، كل على حده، مع ذكر مدى عمق كل منها د-تثبت مواضع الاضرار في الوقائع التشريحية في المخطط الامامي والخلفي بجسم الانسان المرفق مع التقرير الطبي التشريحي.

د - تعيين الالة المسببة للأضرار قدر الامكان، وبيان سبب الموت المباشر، وفي حالة وجود افة مرضية اختلاطية او غير اختلاطية يبين علاقتها بسبب الموت.

ه - إذا تعددت انواع الاصابات الجسمية (نارية وقاطعة مثلا) فيتوجب بيان إذا كان ممكنا وقوع الموت بسبب التخريبات التي احدثها نوع واحد من الاصابة.

و - لا يجوز حك او تبديل كلمة او جملة في التقرير بدون توقيع موضع التغيير من قبل الطبيب المنظم.

ز - تدون مشاهدات الطبيب الفاحص في المواضع المناسبة من الاستمارة العدلية وتسجل فيها نتائج الفحوص المختبرية .

ح - التقيد حين كتابة التقارير وملئ الاستمارات الطبية بالمصطلحات الطبية وباللغة الكوردية او العربية مستعينا بما دون بالمخططين الامامي والخلفي لجسم الانسان الملحقة باستمارة تقرير الطبي العدلي.

## الفصل الخامس
## الطعن على التقارير الطبية

**المادة (٤٨) :**

تكون التقارير الطبية العدلية سواء اكانت صادرة من طبيب عدلي او لجنة طبية عدلية خاضعة للطعن فيها بطريق الاعتراض امام لجنة الاعترضات التي يشكلها مجلس المعهد وفقا للمادة (الثامنة/ثالثا) من قانون الطب العدلي لاقليم كوردستان العراق رقم ( ١٦) لسنة ٢٠٠١.

**المادة (٤٩):**

**اولاً**: للمحكمة او للادعاء العام الاعتراض على التقرير الطبي العدلي لاي سبب يرونه مناسبا بكتاب رسمي يوجه للمعهد او للطبابة العدلية في المحافظة مبيناً فيه اسباب الاعتراض.

**ثانياً**: لذوي العلاقة بالتقرير الطبي العدلي حق الاعتراض عليه بموافقة المحكمة بلائحة تحريرية تتضمن اسباب الاعتراض تقدم للمحكمة المختصة وترسل للمعهد او للطبابة العدلية في المحافظة مشفوعة بموافقة حاكم التحقيق او المحكمة المختصة.

**المادة (٥٠):**

**اولاً**: تحال الاعتراضات الواردة بشأن التقرير الطبي العدلي حال ورودها مع ملف الوقعة الطبية التي صدر التقرير المعترض عليه بشأنها الى لجنة الاعتراضات المشكلة بموجب القانون.

**ثانياً**: يسجل الاعتراض في سجل الواردة للجنة الاعتراضات، وتجتمع اللجنة للنظر فيه خلال مدة لا تزيد على (٦٠) يوماً من تاريخ تسجيل الاعتراض لديها.

**ثالثاً**: تصدر لجنة الاعتراضات قرارها بشأن الاعتراض خلال مدة لا تزيد على اسبوعين من اجتماعها للنظر فيه وتبلغ المحكمة المختصة او الجهة المعترضة.

**رابعاً**: يكون قرار لجنة الاعتراضات قطعياً من الوجهة الطبية العدلية فقط.

**المادة (٥١):**

تكون التقارير الطبية التي تنظم من غير الاطباء العدليين بناءا على طلب القضاء او الجهات التحقيقية المعنية خاضعة لاعتراض المحكمة او الادعاء العام او ذوي العلاقة لدى المؤسسات الصحية التي يرتبط بها الطبيب الذي نظم التقرير الطبي.

**الفصل السادس**

**احكام عامة وختامية**

**المادة (٥٢):**

**اولاً**: لا يجوز اقتراح احالة اية وقعة طبية من محافظة الى اخرى الا في حالات الضرورة او لأغراض فنية او طبية او امنية وبالشروط الاتية:

١- ان يصدر قرار بإحالة الوقعة الطبية العدلية الى محافظة اخرى من قاضي التحقيق المختص.

٢- ان توافق محكمة الجنايات التي يتبعها قاضي التحقيق على الاحالة.

**ثانياً** : يقترح مدير المعهد او مدير الطبابة العدلية في المحافظة احالة الوقعة الطبية الى محافظة اخرى على قاضي التحقيق بكتاب يبين فيه سبب طلب الاحالة خلال مدة لا تزيد على (٤٨) ساعة من وصول الوقعة الطبية العدلية اليه، ولقاضي التحقيق قبول او رفض طلب الاحالة.

**ثالثاً**: إذا رفض قاضي التحقيق اقتراح احالة الوقعة الطبية الى محافظة اخرى، يتوجب على المعهد او الطبابة العدلية المختصة استكمال اجراءات الفحص واعداد التقرير الطبي العدلي النهائي المطلوب.

**رابعاً**: ينفذ المعهد او الطبابة العدلية في المحافظة قرار قاضـــي التحقيق بإحالة الوقعة الطبية الى محافظة اخرى حال مصادقة محكمة الجنايات عليها، ولو لم يصدر منه اقتراح بذلك.

**المادة (٥٣)**

**اولاً**: للطبيب العدلي الاستعانة بذوي الاختصاص والجهات ذات العلاقة لإنجاز مهمته، مع بيان ذلك في التقرير الطبي العدلي النهائي.

**ثانياً**: لمدير المعهد الاستعانة بطبيب من ذوي الاختصاص او اية جهات مختصة لإنجاز مهمات معينة او تقديم خبرات فنية او طبية محددة .

**المادة (٥٤):**

يكون تقرير الطبيب العدلي سرياً ويجب اتخاذ كافة الاجراءات والوسائل للمحافظة على هذه السرية.

**المادة(٥٥):**

**اولاً**: لا يجوز للطبيب العدلي واي فني اخر في الطب العدلي ان يفحص او يشـــارك في لجنة فحص او يتخذ قرار او يساهم في اتخاذ قرار بشأن اية وقعة طبية عدلية في دعوى يكون لاحد اقاربه الى الدرجة الرابعة او الاشـــخاص وثيقي الصـــلة بها كمخبر او مشـــتكي او متهم او مدعي مدني او مسؤول مدنياً.

**ثانياً**: يمتنع الطبيب العدلي عن تشريح جثة شخص كان تحت معالجته عن حالة انتهت بوفاته.

**ثالثاً**: إذا وجد في الطبيب العدلي او اي فني اخر في الطب العدلي اي ســـبب من اســـباب تعارض المصالح بشأن الوقعة الطبية التي يقوم بدور فيها وجب عليه التوقف عن اكمال الفحص واشعار مدير المعهد او مدير الطبابة في المحافظة ليقرر ما يراه مناسبا لرفع التعارض.

**رابعاً**: يشـعر الطبيب العدلي المنصـوص عليه في البند (اولا وثانيا) من هذه المادة فوراً مدير المعهد او مدير الطبابة العدلية في المحافظة ليتولى تكليف طبيب عدلي اخر.

**خامســاً** : يثبت اي اجراء يتخذ وفقا لأحكام هذه المادة في التقرير الطبي العدلي النهائي للوقعة العدلية الذي اتخذ الاجراء بشأنها.

**المادة (٥٦):**

تنشــر هذه التعليمات في الجريدة الرســمية (وقائع كوردســتان) وتعد نافذة بعد (٣٠) ثلاثون يوماً من تاريخ نشرها.

**د. سامان حسين البرزنجي**
**وزير الصحة**